

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
TARİHÖNCESİ ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOĞU TRAKYA'DA ORTA KALKOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ:
AŞAĞI PINAR 5. TABAKA MİMARİSİ VE YERLEŞME DÜZENİ

ERMAN ERTUĞRUL

2501160827

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EYLEM ÖZDOĞAN

İSTANBUL, 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ERMAN ERTUĞRUL Numarası : 2501160827
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI Danışmanı : DOÇ.DR.EYLEM ÖZDOĞAN
Tez Savunma Tarihi : 02.08.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "DOĞU TRAKYA'DA ORTA KALKOLİTİK DÖNEM MİMARISI: AŞAĞI PINAR 5. TABAKA
MİMARISI VE YERLEŞME DÜZENİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.NECMİ KARUL		Kabul
DOÇ.DR.EYLEM ÖZDOĞAN		Kabul
DOÇ.DR.ZEYNEP ERES		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ.DR.RANA ÖZBAL		
DOÇ.DR.EMRE GÜLDOĞAN		

ÖZ

DOĞU TRAKYA’DA ORTA KALKOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ: AŞAĞI PINAR 5. TABAKA MİMARİSİ VE YERLEŞME DÜZENİ

ERMAN ERTUĞRUL

Kırklareli’nde yer alan Aşağı Pınar Höyüğü, MÖ 7. binyılın sonlarında kurulmuş ve yaklaşık olarak bin yıl boyunca kesintisiz iskan görerek MÖ 5. binyılın başlarında terk edilmiş bir tarihöncesi yerleşmedir. Höyükte, MÖ 6200-4800 yılları arasına tarihlenen 1-8 olarak numaralandırılan tabakalar ile 5/6 Geçiş Tabakası olmak üzere toplam dokuz tabaka tanımlanmıştır. Aşağı Pınar yerleşmesindeki ilk evre, Anadolu'daki çağdaş yerleşmeler ile benzer özelliklerdedir. Ancak MÖ 6. binyılın ortalarında yaşanan geçiş sürecini takiben, Aşağı Pınar da dahil olmak üzere Trakya bölgesinin geneli Karanovo III-IV özelliklerini yansıtmaktadır. Bu geçiş sürecinden sonra Anadolu ile benzerlikler gözle görülür biçimde azalmaktadır. Bu tez çalışmasının odağını ise, geçiş sürecinden sonra gelen 5. tabaka oluşturmaktadır. Söz konusu tabaka, yaklaşık MÖ 5400 - 5250 yılları arasına tarihlenmekte ve Anadolu’da Orta Kalkolitik başı, Balkanlar’da ise Orta Neolitik olarak bilinen döneme karşılık gelmektedir. Genel olarak yerleşimin bu ikinci evresinde; mimari, buluntu toplulukları ve yerleşme düzeninde önemli değişimler meydana gelmiştir. Aşağı Pınar’da 5. tabakaya ilişkin mimari kalıntılar oldukça geniş bir alanda ortaya çıkarılmıştır. Bu tez çalışması kapsamında ele alınan konu, geçiş tabakasını takip eden 5. tabakadaki köklü değişimlerin tanımlanması ve değişen yaşam biçiminin anlaşılmasıdır. Tez çalışmasının amacı, birçok alanda yaşanan önemli değişimlerin nedenini mimari ve yerleşme düzeni açısından incelemek ve bu kırılmadan sonra nasıl bir yaşam sürüldüğünü anlamaya çalışmaktır.

Anahtar kelimeler: Balkanlar, Trakya, Karanovo, Neolitik Dönem, Mimarlık, Aşağı Pınar.

ABSTRACT

MIDDLE CHALCOLITHIC ARCHITECTURE IN EASTERN THRACE: ARCHITECTURE AND SETTLEMENT PATTERN OF LAYER 5 AT AŞAĞI PINAR

ERMAN ERTUĞRUL

The Aşağı Pınar Mound, located in Kırklareli, is a prehistoric settlement that was established at the end of the 7th millennium BC and has been inhabited for almost a thousand years and was abandoned at the beginning of the 5th millennium BC. A total of nine layers were identified at the Aşağı Pınar Mound, numbered 1-8, and 5/6 Transitional Layer dated 6200-4800 BC. The first phase of the Aşağıpınar settlement is similar to the contemporary settlements in Anatolia. However, following the transition period in the middle of the 6th millennium BC, the entire Thracian region including the Aşağı Pınar, reflects the characteristics of Karanovo III-IV. After this transition period, the similarities with Anatolia decreased noticeably. The focus of this study is Layer 5, which follows the transition period. This layer dates back to about 5400 - 5250 BC and corresponds to the Middle Chalcolithic period in Anatolia and the Middle Neolithic period in the Balkans. In this second phase of the settlement; significant changes have occurred in the architecture, artifacts and settlement pattern. The architectural remains of the 5th layer in Aşağı Pınar have been unearthed in a very large area. The subject of this study is to identify the important changes in layer 5 and to understand the changing lifestyle. The aim of this study is to examine the reasons of the important changes in many areas in terms of architecture and settlement pattern and to try to understand the lifestyle after this breaking point.

Keywords: Balkans, Thrace, Karanovo, Neolithic Period, Architecture, Aşağı Pınar.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, Aşağı Pınar yerleşmesinde, Balkanlar genelinde önemli değişimlerin görüldüğü bir döneme denk gelen 5. tabakaya odaklanılmıştır. MÖ 5400 – 5250 yılları arasına tarihlenen 5. tabaka, mimari ve yerleşme düzeni açısından ele alınmış ve bu kapsamda hayat tarzındaki değişiklikler anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu dönem, Orta - Son Neolitik, Balkanlar’da iyi araştırılmış bir dönemdir ve mimari, çanak çömlek ve diğer buluntu toplulukları bakımından önceki dönemden farklılık göstermektedir. Aşağı Pınar’da olduğu gibi Balkanlar’ın genelinde, değişim sürecinin ardından Anadolu Neolitik Dönemi ile olan benzerliklerin silikleştiği, buna karşın yerel Balkan özelliklerinin ortaya çıktığı izlenmektedir. Ancak Anadolu’daki bu yeni süreç hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Tez çalışması kapsamında, çağdaş yerleşmeler ile yapılan karşılaştırmalarda, Balkanlar’dan birçok örnek üzerinde durulmasına rağmen, Anadolu’da yalnızca Güvercinkayası ve Gülpınar yerleşmeleri değerlendirilebilmiştir. Bu çalışmada, Aşağı Pınar 5. tabaka yerleşmesi özelinde, yeni bir boyut kazanan bu süreç irdelenmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmamda danışmanlığımı üstlenerek en başından itibaren bana yol gösteren ve takıldığım noktalar için çözüm üretmekte yardımcı olan Doç. Dr. Eylem Özdoğan’a sabrı ve ilgisi için çok teşekkür ediyorum.

Bilgi birikimini, yorumlarını, eleştirilerini paylaşmaktan hiçbir zaman imtina etmeyen, yoğun programına rağmen rica ettiğim her fırsatta bana zaman ayıran hocam Prof. Dr. Mehmet Özdoğan’a ayrıca teşekkür ediyorum.

Özellikle tez çalışmamdaki yapı tanımları konusunda gösterdiği yol ve yönlendirmeleri için Doç. Dr. Zeynep Eres’e teşekkür ediyorum.

Çalışmanın en zaman alan ve en çok dikkat isteyen bölümü olan Autocad çizimlerinde bana büyük yardımı dokunan İstanbul Teknik Üniversitesi’nden geleceğin mimarı Seda Ongun’a ayrıca teşekkür ediyorum.

Çalışma sırasında yaşadığım her motivasyon kaybında beni zorlayan ve teşvik eden İstanbul Üniversitesi'nden arkadaşlarım Pınar Özüktürk ve Sibel Özcan'ın, tez çalışmamın sonuca ulaşmasına yaptığı katkı oldukça büyüktür. Kendilerine son derece müteşekkirim.

Bu süreç boyunca tez çalışmama odaklanabilmem için her türlü yardımda bulunan ve iş yükümün azalmasında emeği büyük olan Begüm Bozoğlu'na çok şey borçluyum. İyi ki var.

Tez çalışmamı sonuca ulaştırmam için desteklerini esirgemeyen ve her daim beni motive eden aileme çok teşekkürler. İyi ki varlar.

İstanbul, 2019
Erman Ertuğrul

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
TABLOLAR LİSTESİ.....	xiv
HARİTALAR LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM BÖLGENİN GENEL TANITIMI

1.1. Çevresel Özellikler.....	6
1.2. Araştırma Tarihçesi.....	9
1.3. Kronoloji ve Genel Çerçeve.....	12

İKİNCİ BÖLÜM DAL ÖRGÜ MİMARİ VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Tanım.....	18
2.2. Etnografik Örnekler.....	20
2.3. Deneysel Uygulama.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AŞAĞI PINAR

3.1. Konumu ve Çevresel Özellikleri.....	28
3.2. Araştırma Tarihçesi.....	29
3.3. Tabakalanma ve Kronoloji.....	30
3.4. Buluntu Topluluğu.....	43
3.5. Beslenme.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AŞAĞI PINAR 5. TABAKA MİMARİSİ

4.1. Yapı Malzemesi ve Teknoloji.....	57
4.2. Konutlar.....	60
4.2.1. Konut Tanımları.....	60
4.2.2. Yapı Öğeleri.....	127
4.3. Yerleşme Düzeni.....	137

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KARŞILAŞTIRMALAR

5.1. Doğu Trakya.....	145
5.1.1. Toptepe.....	145
5.2. Doğu Balkanlar.....	147
5.2.1. Karanovo.....	147
5.2.2. Jasatepe-Plovdiv.....	150

5.2.3. Veselinovo.....	151
5.2.4. Drama-gerena.....	152
5.2.5. Makri evrou.....	153
5.2.6. Dikili Tash.....	154
5.2.7. Samovodene.....	155
5.2.8. Gradesnica.....	157
5.2.9. Sapareva Banja-Kermenik.....	158
5.3. Anadolu.....	159
5.3.1. Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik.....	159
5.3.2. Gülpınar.....	161
5.3.3. Güvercinkayası.....	165

ALTINCI BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA.....169

SONUÇ.....	186
KAYNAKÇA.....	190

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Yangın geçirmemiş 5/6 Geçiş Tabakası kalıntıları.....	18
Şekil 2.2 Üzerinde dal izleri bulunan bir kerpiç parçası.....	19
Şekil 2.3 Ahmetler Köyü'nde bir içmeli samanlık.....	21
Şekil 2.4 Kışla, Karabalar Köyü merası.....	22
Şekil 2.5 Dikey pargıların yerleştirilmesi.....	24
Şekil 2.6 İgmelerin çatılması aşaması: Delmek, kızılıcık çivi ile birleştirmek ve çivinin kama ile kilitlenmesi işlemleri.....	25
Şekil 2.7 Çit yapmak için yapının etrafına çakılan kazıklar.....	26
Şekil 2.8 Yapının örtüsünü oluşturmak için çavdar sapları yerleştirilirken.	27
Şekil 3.1 Tabaka yapılarının kuzeyinde günlük işlerin yapıldığı açık alan.....	33
Şekil 3.2 7. Tabakaya ait çukurlardan oluşan hendek kesiti	33
Şekil 3.3 7. Tabaka yapıları.....	34
Şekil 3.4 Bitişik düzende inşa edilmiş 6. Tabaka yapıları ve bunları sınırlayan 7. Tabaka hendeği.....	36
Şekil 3.5 6-6 yapısı.....	37
Şekil 3.6 5/6 Geçiş evresine ait çevirme duvarının temel hendeği ve kazık delikleri.....	38
Şekil 3.7 Aşağı Pınar'da 4. Tabakaya ait 4-7 yapısı genel görünüm.....	40
Şekil 3.8 Aşağı Pınar 3. Tabakaya ait çevirme duvarı.....	41
Şekil 3.9 2. Tabaka yapısı	42
Şekil 3.10 Aşağı Pınar 7. ve 6. Tabakalara ait buluntu örnekleri.....	44
Şekil 3.11 7. ve 6. tabakalar buluntu topluluğu.....	45
Şekil 3.12 6. Tabaka çanak çömlekleri.....	46
Şekil 3.13 7. tabaka figürin parçaları	47
Şekil 3.14 Aşağı Pınar 5. - 2. Tabakalara ait buluntu örnekleri.....	48
Şekil 3.15 5-2. Tabakalar buluntu topluluğu	50
Şekil 3.16 5-2. Tabakalar figürin örnekleri	51
Şekil 4.1 5. Tabakaya ait bir yapının kalıntıları	54
Şekil 4.2 5. Tabaka yapısına ait duvar parçası ve kireçli duvar sıvası.....	56

Şekil 4.3 5-5 yapısı kesit görünümü.....	57
Şekil 4.4 5. Tabaka yapısına ait bir taban ve duvar detayı.....	58
Şekil 4.5 5-13 yapısına ait bir duvarda kazık delikleri.....	59
Şekil 4.6 5-1 yapısı çizimi.....	62
Şekil 4.7 5-1 yapısı.....	62
Şekil 4.8 5-2 yapısı çizimi.....	64
Şekil 4.9 5-2 yapısı.....	65
Şekil 4.10 5-3 yapısı çizimi.....	67
Şekil 4.11 5-1, 5-2, 5-3 yapılarının doğudan görünümü.....	67
Şekil 4.12 5-4 yapısı çizimi	69
Şekil 4.13 5-5 yapısı çizimi	71
Şekil 4.14 5-5 yapısı batıdan görünüm.	72
Şekil 4.15 5-6 yapısı çizimi.....	74
Şekil 4.16 5-6 yapısı	75
Şekil 4.17 5-8 yapısı çizimi	78
Şekil 4.18 5-8 yapısı kuzeyden görünüm	79
Şekil 4.19 5-8 yapısı güneyden görünüm.....	79
Şekil 4.20 5-9 yapısı çizimi	82
Şekil 4.21 5-9 yapısı güneyden görünüm	83
Şekil 4.22 5-9 yapısı batıdan görünüm	83
Şekil 4.23 5-10 yapısı çizimi	86
Şekil 4.24 5-10 yapısı güneyden görünüm	87
Şekil 4.25 5-10 yapısı doğudan görünüm	87
Şekil 4.26 5-11 yapısı çizimi	90
Şekil 4.27 5-11 yapısı	91
Şekil 4.28 5-11 yapısı duvar sıvasının detay görünümü	91
Şekil 4.29 5-12 yapısı çizimi	95
Şekil 4.30 5-12 yapısı güneyden görünümü	96
Şekil 4.31 5-12 yapısı kuzeyden görünümü.....	96
Şekil 4.32 5-13 yapısı çizimi.....	99
Şekil 4.33 5-13 yapısı güneyden görünüm	100
Şekil 4.34 5-13 yapısı	100

Şekil 4.35 5-15 yapısı çizimi	104
Şekil 4.36 5-15 yapısı güneyden görünüm	105
Şekil 4.37 5-15 yapısı batıdan görünüm	105
Şekil 4.38 5-17 yapısı çizimi	108
Şekil 4.39 5-17 yapısı batıdan görünüm	109
Şekil 4.40 5-17 yapısı güneyden görünüm	109
Şekil 4.41 5-18 yapısı çizimi	113
Şekil 4.42 5-18 yapısı güneyden görünümü.....	114
Şekil 4.43 5-18 yapısı batıdan görünümü	114
Şekil 4.44 5-21 yapısı çizimi	117
Şekil 4.45 5-21 yapısı doğudan görünümü	118
Şekil 4.46 5-21 yapısı kuzeyden görünüm	118
Şekil 4.47 5-22 yapısı çizimi	121
Şekil 4.48 5-22 yapısı son taban düzlemi, güneyden görünüm	122
Şekil 4.49 5-22 yapısı ilk taban düzlemi doğudan görünüm	122
Şekil 4.50 5-25 yapısı çizimi	125
Şekil 4.51 5-25 yapısı	126
Şekil 4.52 I numaralı yapı grubu.....	139
Şekil 4.53 II numaralı yapı grubu.....	140
Şekil 4.54 III numaralı yapı grubu.....	141
Şekil 4.55 IV numaralı yapı grubu.....	142
Şekil 4.56 V numaralı yapı grubu.....	143
Şekil 4.57 Kuzey kazı alanındaki 5. Tabaka yapıları numaralı.....	144
Şekil 5.1 Uğurlu-Zeytinli yerleşmesinin III. Evresine ait Bina 3.....	161
Şekil 5.2 2. Tabakaya ait yerleşme planı.....	163
Şekil 5.3 Taş döşemeli taban sahip özel fonksiyonlu bina.....	164
Şekil 5.4 Güvercinkayası Yukarı ve Aşağı yerleşme Doğu Teras hava fotoğrafı.....	166
Şekil 5.5 Birçok kez yenilenmiş taban katmanları.....	167
Şekil 6.1 Güney kazı alanında ortaya çıkartılan 5-1, 5-2, 5-3 ve 5-4 yapıları.....	170
Şekil 6.2 5-12 yapısının doğu duvarına ait bir kesit yapıları.....	172

Şekil 6.3 5-13 yapısının duvarında kazık deliklerinin çapı ve aralıkları görülebilir	173
Şekil 6.4 5. Tabaka yapılarının bir canlandırması.....	174
Şekil 6.5 5-12 yapısı kuzey oda, taban yenilemeleri.....	175
Şekil 6.6 5-18 yapısının kuzey ve güney odasına ait tabanların görünümü.....	175
Şekil 6.7: 5. Tabakaya ait bir yapının iç görünümü canlandırması.....	176
Şekil 6.8 5-10 yapısına ait ocak tabanının detay görünümü	177
Şekil 6.9 5-18 yapısına ait bölme duvarı, platform ve taş topluluğu	178
Şekil 6.10 5. tabakada nadir olarak saptanan in-situ buluntular, 5-15 yapısı.....	179
Şekil 6.11 4. Tabakaya ait özel yapı	182

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1 5.1 yapısı.....	60
Tablo 4.2 5.2 yapısı.....	63
Tablo 4.3 5.3 yapısı.....	66
Tablo 4.4 5.4 yapısı.....	68
Tablo 4.5 5.5 yapısı.....	70
Tablo 4.6 5.6 yapısı.....	73
Tablo 4.7 5.8 yapısı.....	76
Tablo 4.8 5.9 yapısı.....	80
Tablo 4.9 5.10 yapısı.....	84
Tablo 4.10 5.11 yapısı.....	88
Tablo 4.11 5.12 yapısı.....	92
Tablo 4.12 5.13 yapısı.....	97
Tablo 4.13 5.15 yapısı.....	101
Tablo 4.14 5.17 yapısı	106
Tablo 4.15 5.18 yapısı	110
Tablo 4.16 5.21 yapısı	115
Tablo 4.17 5.22 yapısı.....	119
Tablo 4.18 5.25 yapısı.....	123
Tablo 4.19 5.1 yapısının içinde yer alan ocak.	127
Tablo 4.20 5.1 yapısının içinde yer alan platform.....	128
Tablo 4.21 5.2 yapısının içinde yer alan ocak.....	128
Tablo 4.22 5.3 yapısının içinde yer alan ocak.	129
Tablo 4.23 5.5 yapısının içinde yer alan ocak.	129
Tablo 4.24 5.9 yapısının içinde yer alan ocak.	130
Tablo 4.25 5.10 yapısının içinde yer alan ocak.	130
Tablo 4.26 5.10 yapısının içinde yer alan ocak.	131
Tablo 4.27 5.10 yapısının içinde yer alan ocak.	131
Tablo 4.28 5.11 yapısının içinde yer alan ocak.	132
Tablo 4.29 5.12 yapısının içinde yer alan ocak.	132

Tablo 4.30 5.12 yapısının içinde yer alan ocak.	133
Tablo 4.31 5.15 yapısının içinde yer alan ocak.	133
Tablo 4.32 5.17 yapısının içinde yer alan ocak.	134
Tablo 4.33 5.18 yapısının içinde yer alan ocak.	134
Tablo 4.34 5.18 yapısının içinde yer alan platform.	135
Tablo 4.35 5.18 yapısının içinde yer alan platform.	135
Tablo 4.36 5.21 yapısının dışında yer alan ocak.	136
Tablo 4.37 5.25 yapısının içinde yer alan ocak.	136
Tablo 5.1 Toptepe Höyüğü tarihleri	146
Tablo 5.2 Karanovo Höyüğü tabakalanması	148
Tablo 5.3 Dikili Tash tabakalanması	155
Tablo 5.4 Samovedene tabakalanması	156
Tablo 5.5 Kermenik tabakalanması.....	158
Tablo 5.6 Uğurlu-Zeytinli yerleşmesi tabakalanması	160

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1 Doğu Trakya ve Marmara Bölgesi Haritası.....	6
Harita 1.2 Son Buzul Çağı'nda deniz seviyeleri günümüzdekinden 125 metre altındaydı.....	7
Harita 1.3 Marmara Bölgesi'ndeki tarihöncesi yerleşimler.....	13
Harita 3.1 Aşağı Pınar ve çevresinde yer alan çağdaş yerleşimler.....	28
Harita 6.1 Güneydoğu Avrupa'da Karanovo III/IV evrelerine tarihlenen yerleşimler.....	184

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	: Bakınız
eds.	: Editörler
km	: Kilometre
m	: Metre
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
Ör.	: Örnek
s.	: Sayfa
vd.	: Ve diğerleri
TÜBA- AR	: Türkiye Bilimler Akademisi

GİRİŞ

Kırklareli kenti yakınlarında yer alan Aşağı Pınar, ilk olarak MÖ 7. binyılın sonlarında Aşağı Pınar mevkiinde, Haydardere'nin hemen güneyine kurulmuş ve bin yıl kadar kesintisiz olarak yaşam sürüldükten sonra, MÖ 5. binyılın başlarında terk edilmiş bir tarihöncesi yerleşimdir.

Tarım ve hayvancılığa dayalı besin ekonomisinin Balkanlar'da ilk ortaya çıktığı ve geliştiği dönemi temsil eden Aşağı Pınar, höyükte izlenen süreklilik ve gerçekleşmekte olan geniş ölçekli arkeolojik kazılar dolayısıyla bölgenin tarihöncesinin anlaşılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Doğu Trakya'da bugüne kadar yapılmış arkeolojik kazıların sayıca az olması da Aşağı Pınar'ı bölgenin anlaşılması bakımından kritik bir konuma taşımaktadır.

Aşağı Pınar Höyüğü'nde, MÖ 6200-4800 yılları arasına tarihlenen 1-8 olarak numaralandırılan tabakalar ile 5/6 Geçiş Tabakası olmak üzere toplam dokuz tabaka tanımlanmıştır. Bu tabakalar iki ana evreye ayrılmaktadır. MÖ 7. binyılın sonu 6. binyılın ilk yarısına tarihlenen ilk yerleşim evresi 8 – 6. tabakalar ile tanımlıdır ve bunu 6. binyılın ortalarında bir geçiş süreci (5/6 geçiş evresi) takip etmektedir, MÖ 6. binyılın ikinci yarısına tarihlenen ikinci evre ise 5 – 2. tabakalarıyla temsil edilmektedir.

Aşağı Pınar'daki ilk evre Anadolu'daki çağdaş yerleşmeler ile benzer özellikler sergilemektedir. Ancak MÖ 6. binyılın ortalarında yaşanan geçiş sürecini takiben, Aşağı Pınar da dahil olmak üzere Trakya bölgesinin geneli Karanovo III-IV özelliklerini yansıtmakta ve Anadolu ile benzerliklerin zayıfladığı gözlenmektedir.

Orta - Son Neolitik dönemler Balkanlarda oldukça iyi araştırılmış ve önceki dönemlerden mimari, buluntu ve çanak çömlek topluluğu bakımından farklı olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenlerden dolayı, yakın zaman öncesine kadar iki dönem arasında bir kesinti olduğu hatta belki de farklı toplumların söz konusu olabileceği

düşünülmekteydi. Ancak bu iki evre arasında bir geçiş döneminin giderek tanımlı hale gelmesi, herhangi bir kesintinin olmadığını ve değişimin ani değil, sürece yayılan bir şekilde gerçekleştiğini işaret etmektedir (E. Özdoğan, 2009).

Tez çalışmasının odağını oluşturan 5. tabaka mimarisi yukarıda belirtilen geçiş evresinden sonra, yaklaşık MÖ 5400 - 5250 yılları arasına tarihlenmekte ve Anadolu'da Orta Kalkolitik başı, Balkanlar'da ise Orta Neolitik olarak bilinen sürece karşılık gelmektedir. Genel olarak yerleşimin bu ikinci evresinde ve 5. tabakada, mimari, buluntu toplulukları ve yerleşme düzenine yansıyan önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu tez çalışması kapsamında ele alınan sorun, geçiş tabakasını takip eden 5. tabakada, mimaride de belirgin olarak izlenen köklü değişimlerin tanımlanması ve değişen yaşam biçiminin anlaşılması bağlamında değerlendirilmesidir.

Bu bakımdan çalışmanın amacını, Aşağı Pınar Höyüğü'nde Anadolu Orta Kalkolitik dönem başını temsil eden 5. tabakada birçok alanda yaşanan önemli değişimleri mimari ve yerleşme düzeni bakımından incelemek ve bu kırılmadan sonra nasıl bir yaşam sürüldüğünü anlamaya çalışmak olarak tanımlamak mümkündür. Ayrıca höyüğün farklı kesimlerinde, iki farklı alanda (güneybatı ve kuzey kazı alanları) açığa çıkarılan 5. tabakanın kendi içinde olası evrelerini çözümleyebilmek ve yerleşme düzenini anlayacak şekilde yorumlamak da amaçlar arasındadır.

Aşağı Pınar'da 5. tabaka geniş bir alanda açılmış ve bu döneme ilişkin mimari kalıntılar ile höyüğün en kuzeyinden en güneyine kadar uzanan açmalarda, oldukça geniş bir alanda karşılaşılmıştır. İlk evrede, höyüğün kuzey kısmında yoğunlaşan bir yerleşim geleneğinin ardından, sonrasındaki yerleşimin bu kadar geniş bir alana yayılması dikkat çekicidir. 5. tabaka höyükte en geniş alana yayılan, yerleşmenin en büyük olduğu evreyi temsil etmektedir. Daha sonraki dönem yerleşiminin zaman içinde küçüldüğüne ilişkin bulgular, bu tabakayı daha da ilginç bir hale getirmektedir. Bu durumun Aşağı Pınar ve genel olarak MÖ 6. bin yılın ikinci yarısıyla birlikte Balkanlar'da izlenen değişimlerle alakası, bu bakımdan sorgulanmaya değer konular arasındadır. Dolayısıyla bu tabakadaki mimari ve

yerleşme düzenine dair sorulara cevap aramanın, yerleşme sakinlerinin sosyal dinamiklerini anlamada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Aşağı Pınar 5. tabaka mimarisi daha önce Necmi Karul tarafından Doktora tezi kapsamında çalışılmış ve yayınlanmıştır (Karul, 2000; Karul, 2003) Ancak bu çalışma Aşağı Pınar Höyüğü'nde 1993-1999 yılları arasında yapılan kazıların sonuçlarını içermektedir. O zamana kadar yoğunlukla höyüğün güneybatı kesimlerinde tespit edilen yapı sayısı altıdır. 2000'li yılların başı ile birlikte hız kazanan ve höyüğün kuzey kesiminde genişleyen kazı çalışmaları, 11 adet yapının daha tespit edilmesini sağlamıştır. Ayrıca önceki çalışmada 4. tabaka içinde değerlendirilen bir yapı, bu tezde 5. tabaka yapısı olarak yeniden tanımlanmıştır. Oldukça geniş olan bu alanda gözlemlenen yapıların, özellikle höyüğün güneybatısı ve kuzeyindeki yapıların arasındaki korelasyonu yapmak güçtür. Kuzey kazı alanındaki çalışmalar, 5. tabakanın kendi içinde birkaç evreye ayrılmış olabileceğini de işaret etmektedir. Bu süreç içinde yerleşmenin kullanımında da bazı farklılıklar gözlenmiştir. Çalışmamız kapsamında mimari ve yerleşme düzenine ilişkin tanımlamaların yanı sıra, bu süreci netleştirecek gözlemlerin ve değerlendirmelerin yapılması da büyük önem taşımaktadır.

Aşağı Pınar yerleşmesinin 5. tabakası höyükte yangın geçirerek iyi bir şekilde korunagelmiş tabakaların aksine, yangın geçirmemiş bir tabakadır. Bu bakımdan mimari kalıntılar zayıftır ve yoğunlukla taban seviyesinde korunagelmiştir. Ancak yapı tabanlarının yapımına gösterilen özen, birçoğunun çok kez yenilenmiş olması ve taban sıvalarda kullanılan kireç, binaların göreceli olarak kolay ayırt edilebilmesini sağlamıştır. 5. tabaka yapıları kalın bir dolgu halinde açığa çıkarılmamışsa da, bu özellikleri sayesinde plan özellikleri ve duvar sistemi anlaşılabilir şekilde belgelenebilmiştir.

Tez çalışmamızın ilk basamağı, belgelemenin sistematik bir kapsamda derlemesi olmuştur. 5. tabakadaki yapıların her birine, bulunduğu tabakaya da atıfta bulunan bir numara verilmiştir (Ör. 5-11 Yapısı). Daha sonra her yapıya ait 1/20 ölçeğindeki çizimler taranarak dijitalize edilmiş, ardından standart bir lejant sistemi belirlenerek

standart hale getirilmiş ve her bir binanın, duvar, taban, yapı içi öğelerinin tamamlandığı bir planı oluşturulmuştur. Bu planlar ve kazıdaki diğer belgeleme (günlük defterler, birim listeleri, 1/50 planlar ve fotoğraflar) dikkate alınarak yapıların kataloğu oluşturulmuştur. Bu kataloğa 1999 yılına kadar kazılan ve Karul'un Doktora çalışmasında yer verdiği yapılar da dahil edilmiş, ancak bunlar yeniden tanımlanmamış, mevcut tanımı çalışmamıza aktarılmıştır.

Tez çalışmasının esasını oluşturan katalog yazımında ise belirli kriterlere dikkat edilmiştir. Buna göre, her yapının konumu, doğrultusu, korunmuşluk durumu, boyutları, plan özellikleri, yapıım tekniğine dair gözlemler, içindeki buluntu ve malzemenin dağılımı gibi ölçütler tanımlanmaya çalışılmıştır.

Yapıların görsel ve yazılı belgelemesinin ardından, yerleşme dokusunu anlamak ve birbirleri ya da açık alanlarla ilişkisini tanımlamak amacıyla, planlar birleştirilerek bir yerleşim planı hazırlanmıştır. Bu plan üzerinde aynı evrede kullanıldıkları ve çağdaş oldukları düşünülen binalar renk temelli bir lejant sistemi ile ayırt edilmeye çalışılmıştır. Ardından yerleşme dokusuna ilişkin analizler ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Yerleşmedeki mimari değerlendirilirken iki aşamalı bir karşılaştırma yöntemi esas alınmıştır. Öncelikli olarak Aşağı Pınar 5. tabaka mimarisi kendi içinde değerlendirilmiş, ardından höyükteki gelişim süreci içinde yorumlanmaya çalışılmıştır. 5. tabakanın, kendisinden önceki ve sonraki tabakalar ile olan ilişkisi irdelenerek karşılaştırılmıştır. Mimari ve yerleşme düzenindeki değişimler, diğer buluntu gruplarında yaşanan değişimler ile kıyaslanmıştır. Önceki ve sonraki tabakalar da dahil olmak üzere, araştırmanın ana konusu olan tabakadaki mekan içi ve mekan dışı kullanım oranlarına bakılarak bir çıkarım yapılmaya çalışılmıştır.

İkinci karşılaştırma ise bölgesel ölçeklidir. Bunun için Doğu Trakya, Doğu Balkanlar ve Anadolu'daki çağdaş yerleşimler tanıtılarak bu sayede yerleşimin farklı bölgelerdeki çağdaşlarıyla karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırmalarda söz konusu

bölgeleri kapsayan bir yayın taraması yapılmış, mimari açıdan tanımlı olan yerler seçilerek bunlar üzerinden bir değerlendirmeye gidilmiştir.

Tez çalışmamız, Aşağı Pınar yerleşiminin 5. tabakasına, dolayısıyla tek bir döneme odaklanan bir çalışma olmasına ve ana amacımız bu süreçteki yerleşim geleneğinin analiz edilerek değerlendirilmesi olmasına karşın, gerek yerleşmenin kendi sürecini içeren değerlendirmeler, gerekse farklı bölgelerdeki çağdaş yerleşmelerle yapılan karşılaştırmalar ile daha geniş ölçekli bazı çıkarımlara ulaşılması hedeflenmiştir.

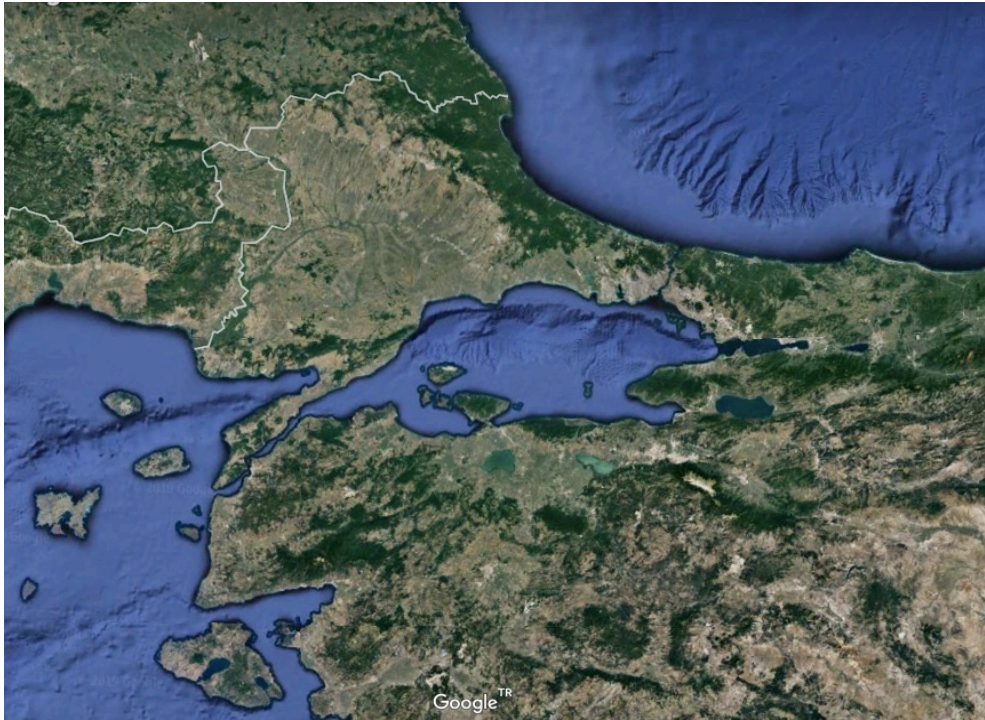

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGENİN GENEL TANITIMI

1.1. Çevresel Özellikler

Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan sınırları içinde yer alan Trakya, Balkan yarımadasının Anadolu'ya uzanan kısmını oluşturmaktadır. Burası Türkiye siyasi haritasına göre Marmara Bölgesi'nin içinde kalmakta, Anadolu ile Balkanlar arasında geçiş noktasını belirlemektedir. Bölge coğrafi olarak Batı Trakya, Doğu Trakya ve Kuzey Trakya olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Trakya bölgesinin güneybatısında Ege Denizi, batısında Struma Havzası, kuzeyinde Balkan Dağları doğusunda Karadeniz, güneydoğusunda ise Marmara Denizi ve Anadolu bulunmaktadır. Doğu Trakya'yı bölgenin kuzeyi ve batısından ayıran ana unsur ise Istranca Dağları ile Meriç Nehri'dir. Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki topraklarını oluşturan Doğu Trakya; Ergene, Yıldız Dağları ve Çatalca bölümlerini kapsamaktadır (Ardel, 1957: 152).

Harita 1.1: Doğu Trakya ve Marmara Bölgesi Haritası (Google Earth)

Trakya bölgesi, Avrupa ve Asya kıtaları arasında köprü niteliğindeki jeopolitik konumu sebebi ile insanlık tarihinin birçok aşamasında önemli bir noktayı temsil etmektedir. Bölge, hem kıtalar arasındaki en kolay ulaşım yolunu sağlamakta, hem de deniz yoluyla kuzey ile güneyi birbirine bağlamaktadır.

Marmara Denizi, dünyadaki deniz seviyelerinin düşük olduğu dönemlerde değişerek bir gölden iç denize dönüşen karmaşık bir süreç geçirmiştir. Marmara Denizi, yaklaşık olarak 20.000 yıl önce boğazlar sayesinde Karadeniz'e ve Ege Denizi'ne bağlanan bir iç deniz durumundadır (Adatepe, vd., 2002: 383). Geç Pleistosen ve erken Holosen sırasında ise acı sulu bir göldür. Ancak MÖ 10. binyılda yükselen deniz seviyeleri ile birlikte Çanakkale Boğazı'ndan ılık ve tuzlu su girişi başlamış, Marmara Denizi'nin Ege Denizi ile bağlantısı tekrar kurulmuştur (Özdoğan, 2018: 9).

Harita 1.2: Son Buzul Çağı'nda deniz seviyeleri günümüzdekinden 125 metre aşağıdaydı (Özdoğan, 2018: 12)

Bir yarımada niteliği taşıyan Doğu Trakya, dağların etkisiyle etrafındaki üç farklı deniz etkisinden göreceli olarak korunmuş bir bölgedir. Ergene Havzası'nı da

çevreleyen bu dağlar, kuzeyde Istranca ya da diğer adı ile Yıldız Dağları, güneybatıda Ganos ve Koru dağlarıdır. Özellikle Karadeniz kıyısı boyunca uzanan Yıldız Dağları, yağış getiren rüzgarların iç kesimlere girmesini engelleyerek iklim üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Özdoğan, 2007: 406).

Doğu Trakya'nın başlıca akarsuyu, tüm Trakya'nın ana akarsu sistemini oluşturan Meriç Nehri'nin kollarından birini olan Ergene Nehri'dir. Bulunduğu havzaya da ismini veren Ergene Nehri, havzanın sularını toplamanın yanı sıra topoğrafyayı da biçimlendirmektedir (Atalay ve Mortan, 1997: 104). Bu çalışma kapsamında etraflıca incelenmekte olan Aşağı Pınar'ın da içinde yer aldığı Ergene Havzası, özellikle kuzey yönünde, sularını Istarancalar'dan (Yıldız Dağları) toplayan kuzey-güney doğrultulu birbirine paralel olarak akan küçük nehirler ile beslenmektedir (Özdoğan, 2007: 407).

Marmara Bölgesi'nin iklimi, bölgeyi etkisi altına alan hava kütlelerinden önemli ölçüde etkilense de (Atalay ve Mortan, 1997: 93), sıcaklıklar bitki örtüsünü etkileyecek değerlere ulaşmamaktadır (Güngördü, 1999: 11). Bölgeyi iklim ve bitki örtüsü olarak dört bölümde incelemek mümkündür. Kuzeyde yer alan Yıldız Dağları'nın olduğu bölüm, bol yağış alan, iğne yapraklı ağaçların görüldüğü sık orman örtüsü ile öne çıkarken, Yıldız Dağları'nın güney eteği boyunca uzanan bölümde sert karasal iklim ve yayvan yapraklı ağaçlardan oluşan açık ormanlar görülmektedir. Orta bölümde ise endemik step-bozkır karakterinde, genellikle düzlüklerden oluşan Ergene Havzası yer almaktadır. Ergene Havzası'nın alt kısmında, kıyı boyunca uzanan ve Akdeniz iklimi etkisi görülen Ganos ve Koru dağları bölümü bulunmaktadır (Doğaner, 2013: 29).

Doğu Trakya, yazın tropikal kökenli sıcak ve nemli hava kütlelerinin etki alanında olsa da, Balkanlar üzerinden gelen soğuk hava kütleleriyle bu etki azalmaktadır. Karadeniz üzerinden gelen serin ve nemli hava ise kısa süreli yağışlara neden olmaktadır. Kış mevsiminde bölge Balkanlar'dan ve güneyden gelen hava kütlelerinin etkisi altında girmekte ve hava durumunda sık sık değişimler yaşanmaktadır (Atalay ve Mortan, 1997: 94). Özellikle Karadeniz ve Ege kıyıları

boyunca uzanan dağ silsileleri, yükseltisi çok olmamasına karşın bölgenin denizler ile iletlimini kesmekte, bu nedenle özellikle Ergene Havzası'nda karasal iklim koşulları ve step özellikleri hüküm sürmektedir. Doğu Trakya'nın İstanbul Boğazı'na doğru uzanan kesimleri ise dalgalı sırtlardan oluşmakta, doğuya doğru farklılaşan topoğrafya nedeniyle deniz etkisine daha açık bir ortam bulunmaktadır.

1.2. Araştırma Tarihçesi

Doğu Trakya; son derece önemli olan konumunun dışında, içinde bulunduğu ortamdaki bitki ve hayvan türlerinin çeşitliliği, su ve hammadde kaynaklarının zenginliği sayesinde yerleşime oldukça elverişli bir bölgedir (Özdoğan, 1986: 31). Ancak bunlara rağmen çok geç araştırılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla bölge tarihöncesine dair arkeolojik bilgilerimiz oldukça kısıtlı kalmaktadır. Burada Anadolu'nun aksine büyük höyüklerin olmaması, farklı bir kültürel gelişim sürecinin izlenmesi ve çeşitli askeri sebepler, bölgenin araştırılmaya çok geç başlanmış olmasının nedenleri arasındadır (Özdoğan, 1996: 329 – 330).

Balkanlar'daki Neolitik Dönem araştırmaları 1980'li yılların öncesinde yoğunluk göstermektedir. Bu tarihlerde, Doğu Trakya ve Marmara Bölgesi'nin geri kalanındaki arkeolojik araştırmalar oldukça azdır. Esasında buradaki arkeolojik kalıntılar, 17. yüzyıldan itibaren gezginlerin ilgisini çekmiş ve az da olsa belgelenmiştir. Bölgedeki en erken araştırmalar 19. yüzyılın ikinci yarısında, Marmara Bölgesi'nin Anadolu tarafında, Çanakkale Boğazı yakınlarında yer alan Troia'da başlamıştır. Burada önce Frank Calvert, ardından Heinrich Schliemann ile devam eden çalışmalar yapılmıştır (Aslan, 2012: 17-30).

1828 ve 1874 yıllarında Kırklareli kentini işgal eden Rusya'ya ait birlikler ise Aşağı Pınar yerleşiminin üzerinde bulunan tümülüslerde kazılar yapmış ve buluntuları Rusya'ya götürmüştür (Mansel, 1940). Tümülüs kazılarının erken örnekleri arasında 1891 yılında M. Kristodulos tarafından, Eriklice tümülüsünde yapılan kazılar da bulunur. Freerick W. Hasluck 1908 yılında bölgedeki Yörük kültürü üzerine

araştırmalar yapmıştır (ed. Shankland: 2004). 20. yüzyıl başlarında yapılan bir diğerk araştırma ise Bulgar işgali sırasında, dolmenleri ve tmlsleri belgeleyerek haritaya işleyen Bogdan Filov'un yaptığı çalışmalardır.

Trakya'da kazı raporu yayınlanan ilk tarihöncesi yerleşim Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyinde yer alan Karağçtepe (Protesilaos) Tümülüsü'dr. İlk olarak 1882 yılında Schliemann 2,5 metre boyutlarında bir sondaj, I. Dünya Savaşı sırasında ise Demangel daha geniş ölçekli kazı çalışmaları yapmıştır (Demangel 1926). Başlangıçta bir tümülüs olduğu düşünülen Karağçtepe'nın daha sonraki yıllarda tarihöncesine tarihlenen bir hyk olduğu anlaşılmıştır.

Trakya'daki sistemli ilk arkeolojik araştırmalar, o dönemde İ stanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü olan Arif Müfid Mansel tarafından 1936-1939 yılları arasında Türk Tarih Kurumu adına yapılmıştır. Mansel, gerçekleştirdiği araştırma gezilerinin ardından, Alpullu şeker Fabrikası'nın kuzeyinde, Aşağı Pınar civarında, Lüleburgaz'da ve Vize'deki tmlsler ile mlektepe Höyüğü'nde kazılar yapmıştır (Mansel, 1940; 1943).

1952-1954 yılları arasında İ stanbul Fikirtepe'de yapılan çalışmalar ise Anadolu'daki ilk Neolitik kazılar arasındadır. Ancak buranın Neolitik Dönem'e tarihlendiği çok daha sonraki yıllarda, Mehmet zdoğan'ın 1979 yılında yayınlanan Doktora tezi ile kabul görmüştür (zdoğan 2013a). Fikirtepe ile ağdaş bir yerleşim olan Pendik'teki kazılar ise 1961 yılında ř. A. Kansu tarafından yapılan ilk sondaj çalışmasının ardından İ stanbul Arkeoloji Müzeleri Adına, 1982 yılında E. Uzunoğlu, 1992 yılında A. Pasinli, 2012-2014 yılları arasında ise Z. Kızıltan tarafından kazılmıştır (Harmankaya, 1983; Pasinli, v.d., 1994; Kızıltan 2013).

1960 yılından sonra yine Türk Tarih Kurumu adına şevket Aziz Kansu, Edirne ve civarında, megalitik anıtlar üzerine küçük çaplı kazılar yapmıştır (Kansu, 1969a-b). 1963 yılında Feridun Dirimtekin, Vize Karakek tmlsnde, Nezih Fıratlı ise Karakoç ve Midye (Kıyıköy) tmlslerinde kazılar gerçekleştirmiştir (Fıratlı, 1976).

İstanbul yakınlarında bulunan Yarımburgaz Mağarası'ndaki ilk arkeolojik araştırmalar 1964-65 yıllarında Şevket Aziz Kansu tarafından yapılmıştır. Uzun bir aradan sonra, 1986 yılında Mehmet Özdoğan mağarada ağır bir tahribatın olduğunu gözlemlemiş ve bir kurtarma kazısı gerçekleştirmiştir. Kazılarda Paleolitik Çağ'a ilişkin bulgularla karşılaşılması üzerine çalışmalara 1989-1991 yılları arasında Güven Arsebük tarafından devam edilmiştir. Marmara Denizi'nin kuzey kıyıları 1966 yılında David French tarafından araştırılmış ve bu çalışmalar sırasında Aşağı Pınar ile çağdaş tabakaları bulunan Toptepe yerleşimi belgelenmiştir (French, 1966). 1989 yılında yerleşmede ağır bir tahribatın olduğu tespit edilmiş ve kalan dolguda yine Mehmet Özdoğan tarafından küçük ölçekli bir kurtarma kazısı gerçekleştirmiştir.

1971 yılında İstanbul Üniversitesi'nden Afif Erzen başkanlığında başlayan Ainos (Enez) kazılarına Sait Başaran yönetiminde halen devam edilmektedir (Başaran, 2016). Buradaki kazı çalışmaları sırasında tespit edilen ve Doğu Trakya'nın şimdilik bilinen en eski yerleşimi olan Hoca Çeşme'de 1990-1993 yılları arasında kazılar gerçekleştirilmiştir (Özdoğan 1998b)

Trakya'da tarihöncesine ilişkin ilk sistemli ve uzun süreli yüzey araştırmaları 1980 yılında İstanbul Üniversitesi Prehistorya Kürsüsü adına Mehmet Özdoğan yönetiminde başlamıştır. Marmara ve Trakya Araştırmaları adlı projenin amacı; Balkan ve Anadolu arasında doğal bir köprü konumunda olan Marmara Bölgesi'nin tarihöncesine ilişkin yerleşimleri saptayarak iki bölge arasındaki etkileşimi daha iyi anlayabilmektir. Çalışmalar sonucunda bölgenin genelinde daha önce hiç bilinmeyen çok sayıda tarihöncesi dönem yerleşimi tespit edilmiştir (Özdoğan, 1996: 330). Bu çalışmalar kapsamında kısa süreli bazı kurtarma kazıları da yapılmıştır. 1982 yılında Tilkiburnu (Özdoğan, 1982a) ve Taşlıcabayır (Özdoğan, 1987), 1986 yılında Yarımburgaz (Özdoğan, 1986; Özdoğan, vd., 1991), 1989 yılında Toptepe (Özdoğan ve Özbaşaran – Dede, 1990) ve 1990-1993 yılları arasında ise Hoca Çeşme (Özdoğan, 1998a; 1998b) yerleşimlerinde kapsamı değişen kazılar yapılmıştır.

1995 yılında Trakya Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nden Burçin

Erdoğu yönetiminde kısa süreli bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir (Erdoğu, 2003). 1997 yılında Trakya Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı'ndan Engin Beksaç, Trakya'nın güneyinde çoğunlukla Tunç ve Demir Çağı'na ait arkeolojik alanlar üzerine çalışmalar yapmıştır. 2004 yılından sonra ise dolmenler üzerine Edirne, Kırklareli ve Vize'de yüzey araştırmaları yürütmüştür (Beksaç, 2007; Yıldırım, 2008). 2000 yılında ise Berkay Dinçer, Ganos Dağları'nın kuzeyindeki Paleolitik Çağ buluntu yerleri olan Yatak, Kuştepe ve Balıtepe'yi tespit etmiştir (Dinçer- Slimak: 2007).

2006 yılında Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Onur Özbek, Gelibolu ve çevresinde yüzey araştırmaları yapmıştır (Özbek, 2009). 2008-2013 yılları arasında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Zeynep Koçel Erdem başkanlığında Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması'na başlanmış ve bu araştırmalar sırasında Kalkolitik Dönem'e tarihlenen bulgularla karşılaşmıştır (Erdem, 2013).

2007 yılında Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Şengül Aydıngün başkanlığında İstanbul ili ve çevresinde İstanbul Tarihöncesi Araştırmaları adıyla yüzey araştırmaları yapılmıştır. Proje ile eşzamanlı olarak Küçükçekmece Göl Havzası'nda kazı çalışmalarına da başlanmıştır (Aydıngün, 2013). 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı'ndan Emre Güldoğan başkanlığında, İstanbul'un Anadolu ve Avrupa yakasında toplamda 15 ilçeyi kapsayan İstanbul İli Yüzey Araştırmaları (İstYA) Projesi başlatılmıştır (Güldoğan, 2013). İstanbul'un tarihöncesine ilişkin en güncel veriler 2004-2013 yılları arasında İstanbul Arkeoloji Müzeleri adına Zeynep Kızıltan yönetiminde gerçekleşen Yenikapı kazılarında gelmiştir (Kızıltan ve Polat, 2013). Yenikapı'da Fikirtepe kültürünün farklı aşamaları ve Toptepe ile çağdaş tabakalar tespit edilmiştir.

1.3. Kronoloji ve Genel Çerçeve

Neolitik Dönem'de Anadolu ile Balkanlar arasındaki etkileşim neredeyse bir asırdır tartışılan konular arasındadır. Bunun ana nedeni, sonuçların genel olarak Avrupa'yı

coğrafyası arasında kültürel ya da kronolojik bir sınır bulunmamaktadır (E. Özdoğan 2015). Neolitik yaşam biçimi Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'e geçiş ile birlikte genel olarak batıya doğru hızlı bir yayılım süreci içine girmiştir (Özdoğan, 2011a). Bu durum, Türkiye'nin batısında, Orta Anadolu ve Levant unsurlarının karışık varlığıyla da açıklanabilmektedir. Neolitik yayılımı ekolojik sorunlarla ilişkilendirenler de vardır (Clare ve Weninger, 2014). Buna karşın Neolitik yayılımın anlık bir olay olmadığı açıktır (Özdoğan, 2013b). Batı Anadolu ve Ege'deki ilk yerleşimler MÖ 7. bin yılın ilk yarısına tarihlenmekte, Balkanlar'ın iç kesimlerindeki ilk yerleşmelerin tarihleri ise aynı bin yılın sonlarında yoğunlaşmaktadır (Reingruber 2015; E. Özdoğan 2015; Krauss 2008).

Doğu Trakya'da Neolitik Dönem'e ilişkin en eski tarihler MÖ 6400'lere kadar inen tarihleriyle, Hocaçeşme IV -III evreleri ve aynı bin yılın sonlarına tarihlenen Aşağı Pınar 8. tabakalarından bilinmektedir. Bu süreç Bulgaristan'da, Karanovo öncesi (Pre-Karanovo) ya da Monokrom Evre olarak anılmaktadır.

Neolitik yaşam biçiminin MÖ 7. binyıl ile birlikte farklı bölgelere bıraktığı uzun süreli izler nedeniyle geçici bir hareket olmadığı açıktır. Aynı binyılın sonunda, besin üretimine dayalı yerleşik yaşamın Ege Havzası'nın ötesine Balkanlar'ın batısına kadar geniş bir bölgede benimsendiği anlaşılmaktadır. Balkanlar'da Neolitikleşme sürecinde önemli bir dönüm noktası olan bu tarihte, böyle bir genişleme, "GÖ 8.2k Olayı" gibi çevresel koşullardaki değişimlerle açıklanabilmektedir (Weninger ve Clare 2011). Ancak, Neolitik Dönem'deki değişimleri yalnızca iklimsel olaylarla açıklamak yetersizdir, çünkü farklı zamanlarda yaşanan iklimsel değişimlerin benzer sonuçlara yol açmadığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Neolitik yaşam biçiminin yayılımını sadece çevresel faktörler ile açıklamak güçtür. Ayrıca, bu süre zarfında Anadolu'da demografik bir düşüş olduğunu gösteren kanıt bulunmamaktadır (Özdoğan, E. 2015: 53-54).

Neolitik yayılım, karmaşık ve çok yönlü bir olaydır. Olasılıkla farklı dönemlerde ve farklı bölgeler üzerinden gerçekleşen etkileşimler söz konusudur. Nüfus hareketleri, küçük grupların kolonizasyonu, kültürleşme, teknolojilerin ve metallerin transferi gibi

farklı etkenler olasıdır (Zvelebil, 2001). Dolayısıyla, Neolitik yaşam biçiminin yayılımı konusundaki tüm varsayımların bir doğruluk payı bulunmaktadır (Özdoğan, 2011a: 666).

Anadolu ile Balkanlar arasında hem terminolojik hem de kronolojik bazı farklılıklar bulunmaktadır. Avrupa'da yerleşik yaşamın başlangıcına ilişkin somut bulgular ağırlıklı olarak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Yunanistan ve Balkanlar'ın genelindeki Neolitik yerleşmelerden elde edilen verilere odaklanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölgede, yukarıda sözü edilen ilk yerleşim sürecini takip eden ve MÖ 6. bin yılın ilk yarısına tarihlenen bir dönemde Sesklo, Karanovo I-II/ Kremikovci, Starčevo, Criş ve Körös olarak adlandırılan kültür grupları vardır (Tringham 1971). Tüm Balkan yarımadası boyunca, Ege'den itibaren ortak malzeme unsurlarını paylaşan çok sayıda yerleşme bulunmaktadır (Tringham 1971; Özdoğan, 2013b). Yunanistan ve Balkanlar'da besin üretimine dayalı köy toplumlarının bulunduğu bu aşama Anadolu'da Son Neolitik-İlk Kalkolitik Dönem'e karşılık gelirken Balkanlar'da İlk Neolitik olarak anılmaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında, Trakya Bölgesi'ne ilişkin ilk tanımlı kronolojik sıradüzen, Kuzey Trakya'da yer alan Karanovo höyüğünden yola çıkarak yapılmıştır. Birbirini takip eden tabakalardan oluşan 12.40 metre yüksekliğindeki Karanovo Höyüğü, Avrupa'nın en büyük tarihöncesi yerleşimlerinden de biridir (Mikov, 1959). Höyükte ilk kazılar 1936 yılında yapılmıştır. 1947-1957 yılları arasında ise Vassil Mikov ve Georgi Georgiev tarafından daha geniş çaplı araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Höyükteki kazılara 1984-1987 yılları arasında Georgiev ve S. Hiller, 1988-1999 yılları arasında ise Hiller ve V. Nikolov yönetiminde devam edilmiştir (Hiller ve Nikolov 1999).

Georgiev'in 1961 yılında höyükteki tabakalardan yola çıkarak hazırladığı kronolojiyi, Bulgaristan'ın geneline uyarlamıştır (Georgiev 1961). Bu nedenle Bulgaristan'daki Neolitik Dönem ve aşamaları Karanovo Kültürü içinde değerlendirilmektedir. Her ne kadar son araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak, tabakalanmada bir takım değişiklikler yapılmışsa da, yedi tabakalı sistem bugün hala

geçerliliğini korumaktadır (Krauss, 2008). Benzer krolojik sıradüzenler farklı bölgeler için de geçerlidir.

Neolitik yaşam biçiminin başlarında Ege ve Balkanlar'ın genelindeki ortak özelliklerin yanı sıra çanak çömlek gruplarında izlenen bazı yerel farklılıklar bilinmektedir (Tringham, 1971). Esasında buluntu topluluğunun geneli Anadolu ve Yakınoğu'daki çağdaşları ile yakın benzerlikler göstermektedir. Ancak bu ortak özellikler, MÖ 6. binyılın ortalarında farklılaşmaya başlamıştır. Bu süreçte özellikle çanak çömlek gruplarının biçimlerinde, bezemelerinde ve teknolojisinde değışimler gözlenmiştir (E. Özdoğan, 2009: 3). Balkanlar'daki ilk yerleşimlerin ardından, bölge kronolojisine göre Orta Neolitik Dönem (Anadolu'da Orta Kalkolitik Dönemin başlarına karşılık gelmektedir) olarak anılan süreçte, tamamen yeni bir teknikle üretilen, biçim ve bezeme geleneği bakımından farklı bir çanak çömlek geleneği bulunmaktadır. Önceki dönemle olan farklılıklar, yerleşim türlerine ve buluntulara da yansımaktadır. Tüm bölgede koyu gri ve siyah renkli çanak çömlek topluluğu karakteristiktir (Garasanin, 1982: 113-114).

Belgrad yakınlarında yer alan ve 1908 yılında M. M. Vasic yönetiminde kazılmaya başlanan Vinca höyüğünden adını alan Vinca Kùltürü; Sırbistan, Morova ve Macar Ovası'nın güneyini kapsayan bölgedeki Orta ve Son Neolitik Dönem (Anadolu'da Orta Dönem) toplumlarını temsil etmektedir. Höyükteki koyu yüzlü ve açıkly çanak çömlek topluluğu, bu kùltürün tüm evrelerinde bölgede hakim mal grubunu oluşturmaktadır. Bu süreç Bulgaristan'da Karanovo III-IV olarak adlandırılmakta ve MÖ 5500 – 4500 yılları arasına tarihlenmektedir (Özdoğan, E. 2009: 33-43). Balkanlar'ın geneli için ortak bir kùltürden söz etmenin mümkün olduğu bu dönemde bölgesel farklılıkların daha da belirgin olduğu gözlenmektedir.

Anadolu arkeolojisi, genel olarak Yakınoğu arkeolojisine göre şekillenmiştir ve bu nedenle o bölgenin kronolojisini ve terminolojisi benimsemiştir. Ancak Anadolu'nun tarihsel süreci, Yakınoğu'daki ile tam olarak bağdaşmamaktadır. Yakınoğu'da MÖ 6. binyılın başlarına denk gelen Son Neolitik Dönem'den İlk Kalkolitik Dönem'e geçişte, Anadolu'da kùltürel bir kırılmanın aksine, devamlılık gör÷lmektedir

(Özdoğan 1997: 12-26). MÖ 6. binyılın sonları için tanımlanan İlk Kalkolitik - Orta Kalkolitik ayrımı ise, MÖ 6. binyılın ortalarında Anadolu’da birçok yerleşmenin son bulduğu kırılma ile uyuşmamaktadır. Anadolu ile Balkanlar arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Balkanlar’da İlk Neolitik Dönem, Anadolu’da Son Neolitik-İlk Kalkolitik Dönem’e; Orta Neolitik Dönem, Orta Kalkolitik başına; Son Neolitik ise Orta Kalkolitik Dönem’in sonlarına karşılık gelmektedir (E. Özdoğan, 2009).

Tez konusunu oluşturan Aşağı Pınar 5. tabakası, Balkanlar’da Karanovo III, Anadolu’da ise Orta Kalkolitik Dönem’in başları ile çağdaştır. Bu dönem ilk yerleşik toplumların Balkanlar’ın genelinde yaşanan kültürel kırılmanın hemen sonrasını yansıtmaktadır. Batı Balkanlar’da Orta Neolitik ile birlikte karakteristik olan pek çok unsurun Son Neolitik boyunca da devam etmesi ve kültürel bir kırılmanın olmayışı nedeniyle Orta ve Son Neolitik dönemleri birbirinden ayırmak güçtür. Anadolu’da Balkanlar ile çağdaş olan bu süreç Orta Kalkolitik Dönem olarak adlandırılır ancak Aşağı Pınar 5 ile çağdaş kazısı yapılmış çok az yerleşme vardır (Bkz. Bölüm 5.3.). Bu durum olasılıkla araştırma eksiklikleriyle de ilişkilidir. Anadolu’nun aksine Balkan yerleşmelerinin sayısı oldukça çoktur ve birçok erken yerleşimin bu süreçte de devam ettiği gözlenmektedir. Aşağı Pınar’da da ilk evreden itibaren bir devamlılık söz konusudur. 5. tabaka, hem yerleşmede hem de bölgede yaşanan değişimin ardına tarihlenen ve geniş alanda açılan bir tabaka olarak dönemin anlaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

DAL ÖRGÜ MİMARİ VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Dal Örgü Mimari Tanımı

Ahşap dikmelerden oluşturulan duvar iskeletinin arasının ince dal ya da saz türü bir malzeme kullanılarak örülmesi ile oluşturulan yapılara dal-örgü yapı denilmektedir. Bu tür yapılarda duvarlar ve üst örtü genellikle birbirinden bağımsız olarak inşa edilmekte, üst örtü bazen duvarın kendisi tarafından taşınmakta, bazen ise taşıyıcı elemanlar kullanılmaktadır. Etnoğrafik örnekler arasında karşılıklı bir dizi halinde, belirli aralıklarla yerleştirilmiş ve birbirine çatık odunlardan iskeleti olan, duvar kısımları ise ince dalların örülmesi ile oluşturulan yapılar da bulunmaktadır. Bu sistemde duvarlar aynı zamanda üst örtüyü de oluşturmaktadır. Trakya’da samanlık ve ağıl olarak kullanılan bu türdeki yapılar “iğmeli yapılar” olarak anılmaktadır (Eres, 2016b: 202)

Şekil 2.1: Yangın geçirmemiş 5/6 Geçiş Tabakası kalıntıları (Aşağı Pınar Arşivi)

Ahşap yapı kategorisinde ele alınabilecek dal örgü yapılarda, özellikle prehistorik örneklerde, ahşap ve ince dal/sazlarla oluşturulan ana iskeletin üzeri, iç ve dıştan kerpiç malzemeye doldurularak sıvanmaktadır. Arkeolojik yerleşmelerde dal örgü tekniği ile inşa edilmiş olan yapılar, topraktaki kazık delikleri ve yangın geçirmiş yapılarda, pişerek sertleşen kerpiç parçaları üzerinde kalan ahşap izleri ile tanımlanabilmektedir (Eres, 2003: 131-133) Bu nedenle kerpiç yapılar ile ilgili bilgiler genellikle temel seviyesinde korunagelmiş izler ile sınırlı kalmaktadır. Kerpiç dolgulu dal örgü yapıların kullanımları sona erdiğinde, bu kalıntıların günümüze kadar ulaşması oldukça zordur. Söz konusu yapılar terk edildikten kısa bir süre sonra, organik yapı malzemesi olarak kullanılan ağaçlar çürümekte, kerpiç dolgular ise eriyerek toprağa karışmaktadır. Dolayısıyla bu tür yapıların daha iyi anlaşılması için yangın geçirmiş olmaları gerekmektedir. Yangın geçiren dal örgü yapılarda kerpiç sertleşerek tuğla niteliği kazanmakta ve günümüze kadar ulaşabilmektedir (Eres, 2016a: 31).

Şekil 2.2: Üzerinde saz izleri bulunan bir kerpiç parçası (Eres, 1999: 207)

Dal örgü yapılar arkeoloji ve mimarlık tarihi içinde genellikle basit yapılar olarak tanımlanırlar, bu nedenle mimarlık teknolojisinin basamakları içinde genellikle alt evrelerde yer alırlar. Ancak gerek tarihöncesi dönemin büyük bir bölümü boyunca

dal örgü yapım geleneğinin kullanıldığı Balkan örnekleri, gerekse etnografik örnekler, bakım gördükleri takdirde seneler boynuca kullanılabildiklerini, hem yapım teknikleri hem de plan özellikleri bakımından çeşitlilik içerdiklerini göstermektedir. Bu bakımdan dal örgü yapıları kendi içinde çeşitlilik gösteren, kalıcı ve sağlam bir mimarlık geleneği içinde değerlendirmek mümkündür.

2.2. Etnografik Örnekler

Arkeolojik kalıntıların zayıf oluşu, arkeolojide bu yapı tiplerine ilişkin çalışmaların etnografik örneklerle desteklenmesini bir anlamda zorunluluk haline getirmiştir. İlginç bir şekilde tarihöncesi dönem boyunca dal örgü yapım geleneğinin hakim olduğu Balkan coğrafyasının geleneksel mimarlık örnekleri arasında yine bu tip yapım tekniğinin belirleyicidir. Dal örgü yapım tekniği özellikle geleneksel kırsal mimarlık örnekleri arasında sıklıkla karşılaşılan bir gelenektir.

Bu tip yapıların yapımındaki farklılıklar, kullanım amacı ve bölgedeki hammadde kaynaklarına göre değişmektedir. Ancak bu çalışmanın odağı olan Aşağı Pınar yerleşmesinin de içinde yer aldığı Doğu Trakya'da, temel olarak iskelet ve çatki sistemi aynı kalmaktadır (Eres, 2016b).

Istranca dağlık bölgesinde yer alan köylerde yapılmış olan belgeleme çalışmalarında, dal örgü yapılarda, malzeme olarak dal, doğrama, kerpiç ve taş kullanıldığı görülmüştür. Ancak söz konusu yapıların inşa sistemlerinde ve plan tiplerinde farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar coğrafi olduğu kadar yapıların işlevlerine göre değişmektedir (Karul vd. 1998: 21).

Şekil 2.3: Ahmetler Köyü’nde bir iğmeli samanlık (Eres. 2016b: 207)

Trakya, tarihöncesi dönemlerde olduğu gibi günümüzde de dal örgü mimari geleneğinin var olduğu bir bölgedir. Istranca dağlık bölgesinde, buranın askeri nedenlerle korunaklı olduğu kesimlerinde günümüze kadar korunagelmış bir çok örnek mevcuttur (Eres, 2016b). Ancak askeri bölgenin kalkması ile birlikte bu tür yapılar da hızlı bir yok olma sürecine girmiştir. Yunanistan'da ise bazı göçebe grupların halen dal örgü tekniğiyle evler inşa etmeye devam ettiği bilinmektedir. Ancak bu yapılar samanlık, ağıl ya da ahır gibi işlevler için kullanılmaktadır (Karul vd. 1998: 21). Samanlık, ağıl ya da ahır işlevi gören dal örgü yapılar yakın zaman öncesine kadar Traka'nın en önemli kırsal mimari yapıları idi. Ancak yenileri inşa edilmediği gibi mevcut birçok örneğin de yıkılmaya terk edildiği gözlenmektedir.

Sürekli bir konut olarak kullanılan dal örgü yapılar, başka bölgelerde de olduğu gibi Trakya'da da sona ermiştir. Bunun nedenlerinden bazıları, dal örgü evlerin yangına dayanıksız olması ve sürekli bakım gerektirmesidir. Bu yapılarda örtüyü oluşturan sap ve samanın ıslanması ile çürüme başlamakta, yapı içinde oluşan nem ise çatkırı oluşturan ağaçlara zarar vermektedir. Dolayısıyla dış yüzü sıvalı olan dal-örgü

yapılar daha dayanıklı olsa da, bu sıva da sürekli olarak döküldüğünden yılda bir veya daha fazla kez tamamen yenilenmesi gerekmektedir. Ancak sürekli olarak bakımı yapılan bir yapının 150-200 yıl kadar dayanabileceği bilinmektedir (Erim-Özdoğan, A. 1984: 11-13).

Zeynep Eres tarafından Trakya'nın özellikle dağ köylerinde yapılan geniş ölçekli mimari belgeleme çalışmalarında, hem bölgenin mimari geleneklerini belgelemek, hem de kırsal alanda yapılan belgelenmelerin Aşağı Pınar kazısında ortaya çıkan mimari kalıntıları yorumlamada yardımcı olması hedeflenmiştir. Bu çalışma kapsamında ele alınan konulardan biri de Istranca dağlık bölgesi köyleri mimari belgelenesidir. Burada yerel halkın "İğmeli ev" olarak adlandırdığı yapı geleneği, dal örgü tekniği ile yapıldığı ve Trakya-Balkan coğrafyasına özgü olduğu için etraflıca belgelenmeye çalışılmıştır (Eres, 2016b: 202).

Şekil 2.4: Kışla, Karabalar Köyü merası (Eres, 2016b: 209)

İğmeli yapı sistemi, iki ağaç gövdesinin tepe noktasından birleştirilmesi ile oluşan çatıkların, belirli aralıklarla sıralanıp, "germe" olarak adlandırılan ince ağaç gövdeleri ile birbirine bağlanması sonucu taşıyıcı iskeleti oluşturulan yapı sistemine verilen isimdir. Daha az boşluklu olması için bu yapı iskeleti ince dallar ile

sıklaştırılmaktadır. Daha sonra iskeletin üzeri sap demetleri, genellikle daha dayanıklı olan avdar saplarıyla kaplanarak yapı örtüsü elde edilmiş olmaktadır. Son olarak yapının içi kerpiç çamuru ile sıvanmaktadır. İğ meli yapılar yakın zamana kadar Trakya'nın farklı kesimlerinde kullanılmıştır. Ancak günümüzdeki örnekler ağırlıklı olarak Istrancalar'ın kuzey kısımlarına bulunmaktadır. Bölgedeki belgeleme çalışmaları kapsamında, iğmeli yapı sisteminin imkan verdiği biçim özellikleri sayesinde, ev, ağıl, samanlık, kulübe, ahır, ambar gibi farklı işlevdeki yapıların kolaylıkla inşa edilebildiği görülmüştür. Belgelemeler sonucunda, iğmeli yapıların yapı sistemine göre incelendiğinde, çatki biçimine göre V Kesitli Yapılar ve U Kesitli Yapılar olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmüştür. Plan biçimlerine göre ise, Yuvarlak Planlı İğ meli Yapılar, Doğrusal Planlı İğ meli Yapılar ve Dönüşlü Planı Olan İğmeli Yapılar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Eres, 2016b: 207-209). Bu tür iğmeli yapılara ek olarak köylerde konut, oban kulübesi ya da depo, ambar olarak kullanılan dörtgen planlı dal örgü yapılar da tespit edilmiştir. Dörtgen planlı olan örneklerde duvarlar aynı zamanda taşıyıcı vazifesi görmekte ve yine dal ve sazlardan yapılan bir çatı sistemini de taşımaktadır. Dörtgen planlı örneklerin içine yapılan bölme ya da depo gözlerinde de, yine aynı tekniğin kullanıldığı, ancak çok daha ince dikmelerin tercih edildiği anlaşılmaktadır.

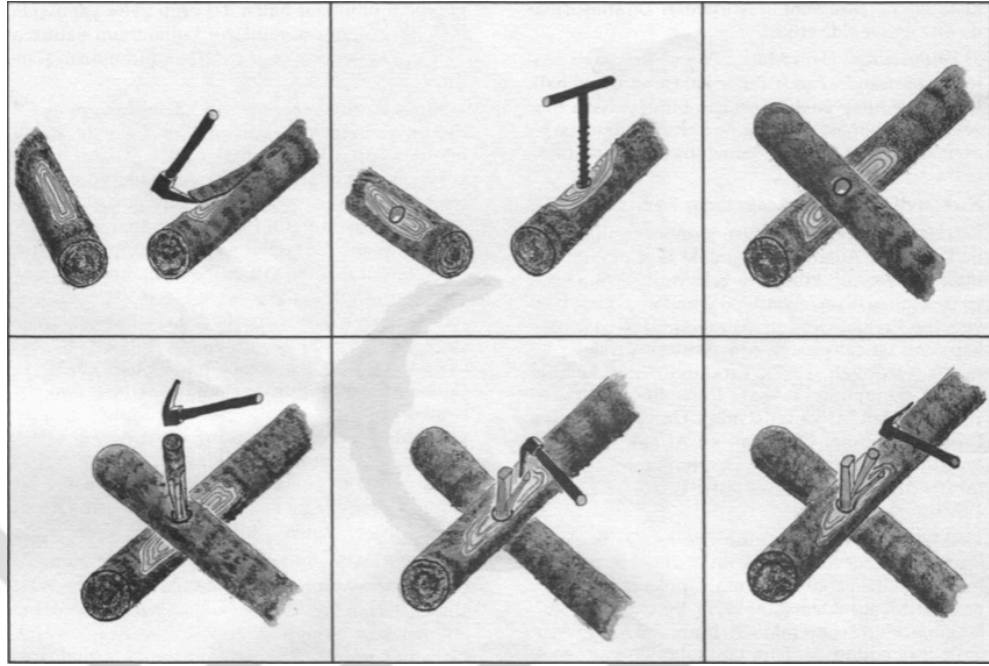
2.3. Deneysel Uygulama

1997 yılında Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi Projesi kapsamında, geleneksel bir dal-örgü yapı yeniden inşa edilmiş ve bu süreç rölöve, fotoğraf ve kamera ile belgelenmiştir. Bu yapının inşası, bölgede bu tür evleri yapan bir ustaya bırakılmış ve kullanılacak malzemeler için de ustanın kararları esas alınmıştır (Karul vd. 1998: 22).

Şekil 2.5: Dikey pargıların yerleştirilmesi (Karul vd. 1998: 26)

Geleneksel yapının inşasında öncelikle; 10 adet 14-15 cm çapında ve 4 metre uzunluğunda meşe ağacı, 92 adet 5-6 cm çapında, 4-5 metre uzunluğunda meşe ve gürgen ağacı, bunlardan daha ince ve uzun 70 adet meşe ve gürgen dalı, çit yapımında kullanılması için 18 adet 1,5 metre boyutunda, 7-8 cm çapında kazık, duvar örgüsünde kullanılmak üzere 70 adet, 5-6 metre boyutunda dal temini yapılmıştır. Örtü malzemesi için yaklaşık 250 adet çavdar demeti temin edilmiştir. Ayrıca kerpiç sıva için 4-5 metreküp toprak, 4-5 metreküp kil ve 6 balya saman kullanılmıştır. Yapının rüzgardan etkilenmemesi için, bölgedeki hakim rüzgar yönü dikkate alınarak inşa edilmesine karar verilmiştir. İnşa süreci, yapının tüm yükünü taşıyacak olan ana iğmelerin birbirine çatılması ile başlamıştır. 4 metre uzunluğundaki ağaçlar ikişerli şekilde, daraldıkları uçlardan üst üste bindirilmiş ve kızılıcık ağacından yapılmış çivilerle birbirine kilitlenmişlerdir (Karul vd. 1998: 22-25).

Şekil 2.6: İğmelerin çatılması aşaması: Delmek, kızılıcık çivi ile birleştirmek ve çivinin kama ile kilitlenmesi işlemleri (Karul vd. 1998: 22)

Çatkıların hazırlanmasından sonra, iğmelerin açıklığı kadar karşılıklı kazık delikleri açılmıştır. Bu kazık deliklerinin derinlikleri, çatkılar yerleştirilirken tepe noktaları aynı olacak şekilde göz kararıyla ayarlanmıştır. İğmeler yerleştirildikten sonra kazık deliklerinin çevresine küçük taşlar yerleştirilmiş ve içine su dökülüp toprakla doldurulmuştur. Çatkıların pargı ile sabitlenmesinden sonra, uçları yukarıda birleşen iğmeler ile, 4,5 metre uzunluğunda, 4 metre eninde kabaca dikdörtgen (bir ucu apsisli) bir alanda iskelet oluşturulmuştur. Ana taşıyıcılar yerleştirildikten sonra iğmelerin arası dikey pargılar ile örülmüş ve duvarlar oluşturulmuştur. İskelet tamamlandıktan sonra, 7-8 cm çapında, 1,5 metre uzunluğunda 18 adet kazık kullanılarak çit yapılmıştır. İki ucu sivriltilen kazıklar, duvarlara bitişik olacak şekilde, yapının çevresi boyunca 50-60 cm aralıklar ile açılan deliklere çakılmışlardır. Bu kazıklar ince ve uzun pargılar ile sıkıca örülmüştür (Karul vd. 1998: 22-25).

Şekil 2.7: Çit yapmak için yapının etrafına çakılan kazıklar (Karul vd. 1998: 26)

Yapının inşa sürecindeki bir sonraki adım üst örtüdür. 1 metre uzunluğunda, 200-300 adet çavdar sapı demetleriyle, ilk olarak çit ile yapı arasında kalan boşluk doldurulmuş, daha sonra duvar ve çatı örtülmüştür. Sap demetleri yanyana dizilmiş ve bu şekildeki her sıra üzerine pargı yerleştirilmiştir. Sapların üzerine yerleştirilen pargılar ile duvar pargıları sıkıca bağlanmıştır ve 15-20 cm kalınlığında bir örtü yapılmıştır. Örtü tamamlandıktan sonra yapının iç zemini düzeltilip temizlenmiş ve 5-10 cm kalınlığında toprak serilip düzeltilmiştir. İnşa sürecinin son aşamasında ise ahşap iskelet tamamen örtülünceye kadar içeriden kerpiç ile kabaca sıvanmış ve daha sonra ikinci bir kat sıva ile düzgün bir yüzey elde edilmiştir (Karul vd. 1998: 22-25).

Şekil 2.8: Yapının örtüsünü oluşturmak için çavdar sapları yerleştirilirken (Karul vd. 1998: 26)

Yapılan deneysel çalışma ile geleneksel mimaride samanlık olarak kullanılan bir yapı, yerel bir yapı ustasıyla geleneksel yöntemler kullanılarak inşa edilmiştir. Deneysel çalışma her ne kadar arkeolojik değil etnografik bir örneğin yapımı olsa da, uygulaması yapılan örneğin Aşağı Pınar 2. tabaka konutlarıyla hem plan hem de yapım özellikleri bakımından yakın benzerlikler göstermesi, etnografik ve deneysel gözlemlerin arkeolojik verinin yorumlanmasına büyük katkı sağladığı gözlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AŞAĞI PINAR

3.1. Konumu ve Çevresel Özellikleri

Aşağı Pınar Höyüğü, Kırklareli kent merkezinin hemen güneyinde, Istranca Dağları'nın güney eteklerinde, Ergene Nehir sisteminin bir parçası olan Şeytandere'nin günümüzde kurumuş küçük bir kolu olan Haydardere'nin güneyinde yer almaktadır (Özdoğan, E. vd., 2009: 360).

Harita 3.1: Aşağı Pınar ve çevresinde yer alan çağdaş yerleşimler (Özdoğan, E. 2011: 213)

Aşağı Pınar, kuzeyde Istranca Dağları, güneybatıda ise Ganos ve Koru Dağları nedeniyle deniz etkisinden izole kalmış ve dolayısıyla karasal iklim özellikleri görülen Ergene Havzası'nın kuzeyinde bulunmaktadır (Atalay ve Mortan, 1997). Ergene Havzası endemik step-bozkır karakterindedir ve genellikle geniş düzlüklerden oluşmaktadır (Doğaner, 2013: 29). Istrancalar'ın güney eteklerinde havzaya doğru alçalan sırtlar üzerinde bulunan yerleşme, kuzeyindeki yüksek rakımlardaki sık ormanlıkların yakınında, yine yakın olduğu havzanın iç kesimlerindeki step iklimi

dolayısıyla farklı ekolojik alanlar ile etkileşim içinde olan bir noktadadır. Bu doğal çevre ortamı Aşağı Pınar'da yaşayan toplumu hem farklı besin hem de hammadde kaynaklarından yararlanmada avantajlı olmasını sağlamıştır (Özdoğan, vd., 2003: 15).

Doğu Trakya'nın ana drenaj sistemini oluşturan Ergene, aynı zamanda topoğrafyayı biçimlendirmektedir. Kuzey-güney yönünde birbirine paralel olarak akan küçük nehirler, Ergene'yi beslediği gibi topoğrafyaya ana karakteristiğini de vermektedir (Özdoğan, 2007: 407). Aşağı Pınar ayrıca su kaynaklarının yoğunlaştığı bir noktada, günümüzde çoğunlukla kuru olan Haydardere isimli küçük bir derenin güneyine kurulmuştur ve yerleşimin hemen yakınlarında bir su kaynağı ile olasılıkla bataklık bir alan bulunmaktadır (Özdoğan, E. 2016: 1).

Aşağı Pınar, yaklaşık bin yılı aşkın bir zaman boyunca iskan görmesine karşın, en fazla üç metre kalınlığında dolguya sahiptir ve geniş bir alana yayılmış yayvan bir höyüktür. Dolayısıyla içinde yer aldığı doğal topoğrafyadan ayırt edilmesi güçtür (Özdoğan, vd., 2003).

3.2. Araştırma Tarihçesi

Aşağı Pınar Höyüğü ilk olarak 1980 yılında yüzey araştırmaları sırasında M. Özdoğan tarafından bulunmuş ve Salhane adıyla belgelenmiştir (Özdoğan, 1982b). Ancak daha sonra 1930 yılında A. M. Mansel tarafından kazılan Kırklareli Tümlüslerine ilişkin yayınlarda bu mevkiden Aşağı Pınar olarak bahsedilmesi üzerine höyüğün ismi Aşağı Pınar olarak değiştirilmiştir.

1980 yılında M. Özdoğan tarafından başlatılan ve Trakya Araştırmaları Projesi adıyla sürdürülen yüzey araştırmaları kapsamında saptanan höyükte, 1993 yılında yine aynı proje çerçevesinde kazılara başlanmış, çalışmalar Kanlıgeçit yerleşimini de içerecek biçimde sürdürüldüğü için proje Kırklareli Höyüğü olarak adlandırılmıştır. İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı ve Alman Arkeoloji Enstitüleri

işbirliğiyle Mehmet Özdoğan ve Hermann Parzinger yönetiminde 1993 yılında başlayan çalışmalar halen M. Özdoğan tarafından sürdürülmektedir. Proje kapsamında hazırlanan yayın dizisinin ilk iki cildi, Aşağı Pınar Orta Kalkolitik tabakalarının mimari ve çanak çömlek topluluğunu (Karul vd. 2003; Parzinger ve Schwarzberg 2005), üçüncü cildi ise kazı ve malzeme analizlerinin tamamlanmış olduğu Kanlıgeçit yerleşimini (Özdoğan ve Parzinger, 2012) içermektedir.

Kırklareli Höyüğü kazılarının amacı, bölgenin az bilinen tarihöncesi döneminin aydınlatılması ve Anadolu ile Balkanlar arasındaki kültürel etkileşimin anlaşılmasını sağlamaktır. Proje kapsamında ayrıca, arkeolojik çalışmaların sonuçlarının topluma sunulmasını ve alanın korunmasını sağlayacak bir açık hava müze projesi de sürdürülmektedir.

3.3. Tabakalanma ve Kronoloji

Yaklaşık olarak MÖ 6200-4800 yılları arasına tarihlenen ve dokuz tabakadan oluşan Aşağı Pınar höyüğü, iki ana evre içinde değerlendirilmektedir. MÖ 6200 ila 5600 yılları arasını kapsayan 8-6 tabakaları, Anadolu'da Son Neolitik- İlk Kalkolitik olarak tanımlanan sürece karşılık gelmekte, Balkan terminolojisinde ise İlk Neolitik ya da Karanovo I- II olarak adlandırılmaktadır. MÖ 5400 ila 4800 yılları arasına tarihlenen daha üstteki 5-2 tabakaları ise Anadolu'da Orta Kalkolitik, Balkanlar'da ise Orta - Son Neolitik ya da Karanovo III - IV olarak bilinen süreci temsil etmektedir. Bu iki evre arasında 5/6 geçiş tabakası olarak adlandırılan bir ara evre daha yer almaktadır (Özdoğan vd., 2016: 117).

Höyüğün en eski, 8. tabaka olarak adlandırılan ilk yerleşimine dair veriler oldukça sınırlıdır, ancak bu tabakadaki çanak çömlek topluluğu yaklaşık MÖ 7. binyılın son yarısına tarihlenmekte ve Anadolu'daki çağdaşları ile benzer özellikler taşımaktadır (Özdoğan E, vd., 2010: 358). Daha üstte 7. ve 6. tabakalarda bulunan kap türleri, Bulgaristan- Karanovo I ve II evresinin karakteristik bütün özelliklerini yansıtmakta ve süreklilik göstermektedir. Höyükteki ilk yerleşim evresini oluşturan 7. ve 6.

tabakalarda dal örgü mimari bulunmaktadır. Yalnızca höyüğün kuzey kısmında, 7 ve 6. tabakaların bulunduğu alanda tespit edilen 5/6 Geçiş Tabakası ise daha çok çanak çömlek gruplarıyla ayırt edilebilmiştir. Bu tabakanın en tanımlı mimari kalıntısı, yaklaşık 80 metre uzunluğunda güneye doğru nişler yapan bir duvar hendeğidir ve olasılıkla bir çevirme sistemini işaret etmektedir. Geçiş Tabakasını takip eden ve Karanovo III ile paralellik gösteren 5. tabakada yerleşim, güney ve güney-batı yönünde geniş bir alana yayılmıştır. Önceki dönemden çok daha büyük bir yerleşim söz konusudur. Karanovo III /IV ile çağdaş olan 4. tabakada yerleşim bir öncekine göre daha küçüktür. Yerleşmenin 3. ve 2. tabakaları, Karanovo IV ile örtüşmektedir. Bu tabakalarda da dal örgü mimari geleneğine devam edilmiştir. En üstteki 1. tabaka ise yüzey toprağı ile karışık olduğu için mimari ve çanak çömlek topluluğı bakımından çok tanımlı değildir (Özdoğan, E. 2016: 3-19)

Aşağı Pınar Höyüğü'nde belirlenen dokuz tabakanın tarihleri şu şekildedir;

- 1.tabaka: cal. MÖ 4700-4400
- 2. tabaka: cal. MÖ 4900-4700
- 3. tabaka: cal. MÖ 5080-4900
- 4. tabaka: cal. MÖ 5250-5080
- 5. tabaka: cal. MÖ 5350-5250 5/6 Geçiş Tabakası: cal. MÖ 5550-5350
- 6. tabaka: cal. MÖ 5750-5500
- 7. tabaka: cal. MÖ 5950-5750
- 8. tabaka: cal. MÖ 6200-6000 (Özdoğan, 2013a: 190).

8. Tabaka

Höyükte 8. tabakayla başlayan ilk iskan, Balkanlar'ın doğusundaki İlk Neolitik toplulukların anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Ancak ne yazık ki, bu tabakaya ait bulgular, sadece bazı çukur ve hendeklerin en alt seviyeleri ve net olarak tanımlanamamış bazı alanlardaki çanak çömlekler ile sınırlı kalmıştır (Özdoğan, E. 2016: 4). 8. tabaka yerleşiminin, ya bir üst tabaka tarafından yok edildiği ya da

höyüğün daha kuzeybatısında olabileceği düşünülmektedir (Özdoğan, 2013a: 186). Yeterince iyi tanımlanamamış bu tabakada Balkanlar'da Pre-Karonovo olarak bilinen evreyi yansıtan bir buluntu topluluğu görülmektedir (Özdoğan 2013a: 168). Mimari olarak da tanımlanamayan bu tabakaya atfedilen çanak çömlek topluluğu, Anadolu'dan Balkanlar'a olan ilk etkinin izlerini taşımaktadır (Özdoğan vd., 2007: 23). Çanak çömleklerin çoğu, kaba yapım ve kalın kenarlıdır. Basit küresel gövdeli kısa boyunlu kaplar, ayrıca düz kenarlı konik kase ya da hafifçe açılan çömlekler çoğunluktadır (Özdoğan 2013a)

7. Tabaka

Höyükte mimari açıdan iyi tanımlanabilen ilk yerleşim 7. Tabakadır. Geniş bir alanda açılmıştır ve en az üç yenileme evresine sahiptir. En alttaki evre dörtgen planlı dal örgü yapılarla, üzerindeki diğer iki evre ise hendeklerle temsil edilmektedir. Ana toprağın üzerinde yer alan 7. tabaka yapıları, daha sonraki dönemlere göre daha büyük, bitişik ya da birbirine yakın olarak konumlanan odalardan oluşmaktadır. Mekânların tabanları nitelikli olarak oluşturulmuştur. Her ne kadar 6. tabaka yapıları tarafından ciddi bir biçimde tahrip edilmiş olsa da, 7. tabakada, günlük işler için ayrılan sekilere rastlansa da, yapıların kuzeyindeki açık alanların yoğun olarak kullanıldığı burada bulunan küllü ve kalkerli düzlemler ile ocakların varlığından bilinmektedir (Özdoğan vd. 2016: 119-120) Yapı malzemelerinin hazırlanmasında höyüğün killi ana toprağının kullanıldığı belirlenmiştir. Duvarların iç yüzleri beyaza yakın sarı renkli killi bir toprakla, dış yüzleri ise muhtemelen duvarların yapımında kullanılan kerpiç çamuruyla sıvanmıştır. Duvarlar inşa edildikten sonra zemin düzeltilmiş ve ardından killi bir harçla sıvanmıştır. Bazı tabanlar kısmi olarak kırmızı boyalıdır ve bazı odalarda dörtgen platform üzerinde yükselen ocak ve sekiler bulunmaktadır (Eres vd., 2015: 134).

Şekil 3.1: 7. Tabaka yapılarının kuzeyinde günlük işlerin yapıldığı açık alan (Aşağı Pınar arşivi)

7. tabakanın bir sonraki evresinde, alanın güney tarafına kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu bir hendek açılmıştır. 60 metre boyunca takip edilen hendek, ortalama 10 x 2-3 m boyutlarında ve 2-2,5 metre derinliğinde çok sayıda çukurun birbirine eklenmesiyle oluşturulmuştur. Hendek ve içindeki dolgunun birikim şekli ve niteliği, bunların bilinçli olarak doldurulduklarını göstermektedir (Özdoğan, E. 2016: 5).

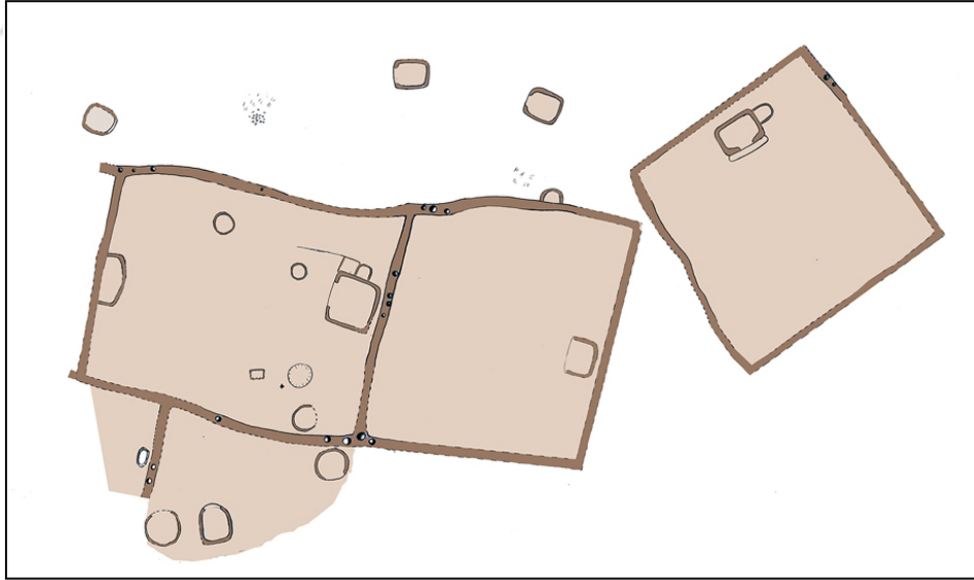

Şekil 3.2: 7. Tabakaya ait çukurlardan oluşan hendek kesiti (Aşağı Pınar arşivi)

7. tabakanın en üst evresi yine bir hendek sistemiyle tanımlanmaktadır. Ancak

doğrultusu ve yapısında bazı değişiklikler yapılmıştır. Burada kuzeye doğru içbükey bir yay şeklinde uzanan hendek, öncekinin güneybatısında yer almaktadır ve diğerinin aksine çukurlar dizisi halinde değil, uzun bir hendek görünümündedir. Yaklaşık 100 metre boyunca neredeyse kesintisiz olarak izlenen hendeğin dolgusu, bir önceki evrede bulunanlarla benzer niteliktedir (Özdoğan, E. 2016: 5). Ana toprağın içine açılan hendeklerin derinliği yer yer 2 metreye ulaşırken, genişliği 2,5 - 3 metre arasında değişmektedir. Farklılık gösteren hendek kesiti, “V” veya “U” biçiminde dibe doğru daralmaktadır (Özdoğan, 2013a: 184). Her iki hendekte de, özellikler bu birimlerin güneyine açılan büyük ve yayvan çukurlar söz konusudur. Bunların hem yapısal özellikleri hem de iç dolgusu, tıpkı hendekler gibidir.

6. tabaka yapılarının 7. tabaka hendeğinin hattı boyunca sıralanması ve buluntularda izlenen devamlılık iki dönem arasındaki sürekliliği işaret etmektedir. (Özdoğan E., 2007: 237).

Şekil 3.3: 7. Tabaka yapıları (Aşağı Pınar arşivi)

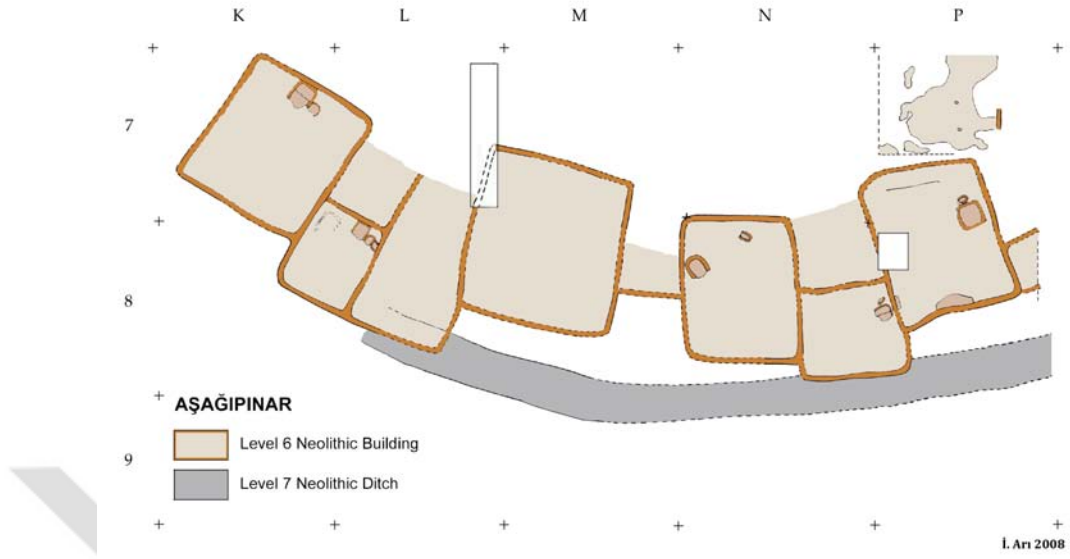
7. tabaka kendi içinde üç alt evreye ayrılrsa da genel olarak Balkanlar’daki Karanovo I evresinin tüm özelliklerini yansıtmaktadır. 7. tabaka çanak çömleklerinde görülen en karakteristik özellik, kırmızı astarlı beyaz boya bezemeli mallardır (Özdoğan,

2011b: 88). Bu tabakanın genelinde kapların yüzeyleri iyi a kılıdır ve yüzey rengi olarak kırmızı, siyah ve sarımsı bej tonları kullanılmıştır. Kap biçimleri basit ve hafif kıvrımlı, nadiren de omurgalı kaplardan oluşmaktadır. 7. tabakanın son evresinde  an dip, şerit kulp gibi eklentilerin ortaya çıktığı görülmektedir (Yumaklı, 2016: 156).

7. tabakada görülen küçük buluntuların çeşitliliği azdır fakat oldukça niteliklidir. Bunların arasında, kemikten yapılmış bız, spatula, iğne, d zlek, taştan yapılmış pendantif ve mermerden yapılmış çeşitli s s eşyaları ve Karanovo dilgileri  ne çıkmaktadır. Fig rinlerin yüz ve göğüsleri şematize yapılmıştır ve genellikle yassı ve düz olarak betimlenmiştir. Kalça bölümleri ise geniş ve büyüktür ( zdoğan, 2013a: 187).

6. Tabaka

Bu tabaka, Bulgaristan'da Karanovo II evresine tarihlenmekte ve  lk Neolitik Dönem'in sonunu temsil etmektedir. 6. tabaka yerleşimi, şiddetli bir yangın ile sonlanmıştır. Bu nedenle mimari kalıntılar oldukça iyi durumda, *in-situ* buluntularla birlikte korunagelmieştir. Yangın, kazısı yapılan 20 mekanın geniş bir alanda açılabilmesi, mimarisi ve buluntu topluluğunun detaylı bir şekilde belgelenmesini sağlamıştır. M  6. binyılın ikinci çeyreğine tarihlenen tabakada, Haydardere'nin güneyinde, dereye paralel olarak uzanan ancak yine bu yönde içbükey bir yay çizen bitişik düzende inşa edilmiş yapılar bulunmaktadır ( zdoğan E., v.d., 2010: 362). Yapı dizisinin bitişik plan oluşu, ortak bölme duvarlarının kullanılması ve genel olarak yerleşme planı, buranın önceden tasarlanarak, tüm yapıların aynı anda inşa edildiğini göstermektedir (Eres vd., 2015: 138).

Şekil 3.4: Bitişik düzende inşa edilmiş 6. tabaka yapıları ve bunları sınırlayan 7. tabaka hendeği (Aşağı Pınar arşivi)

Yapıların inşasından önce tüm alan düzeltilmiştir. 7. tabakada olduğu gibi dal örgü tekniği kullanılmış, sık olarak yerleştirilen kalın ahşap direklerin arası ince dallarla örülüp çamurla kaplanarak sıvanmıştır. Yapı iskeleti ise bir duvar hendeğinin içine oturtulmuştur. Ortalama 20-25 cm kalınlığında olan duvarlar, kerpiç çamuruyla pek çok kez sıvanmıştır. Duvarlar yapıldıktan sonra oda zeminleri taban yapımı için düzeltilerek hazırlanmıştır. Bazı odalarda zemine beyaz renkli kalker bir dolgu serilmiş, ardından kil sıvalı taban yapılmıştır (Özdoğan, E. 2011). Taban ve duvar sıvalarının pek çok kez yenilendiği gözlenmektedir.

Açık alanların tanımsız ve boş haline karşın yapılar, mekan içlerinin çok yoğun olarak kullanıldığını gösterecek şekilde doludur. Yaklaşık 30-65 m² büyüklüğündeki odaların, kaplar, öğütme taşları, yassı baltalar gibi çeşitli eşyalarla dolu olduğu belgelenmiştir. Mekanların çoğunda kil sekiler, ateş yerleri, platformlu ocaklar, platform şeklinde işlik alanları bulunmaktadır. Yoğunluğu değişmekle birlikte, sık gruplar oluşturan depolama kapları ve silolar ocakların çevresine ya da duvar diplerine kümelenmektedir (Eres vd., 2015: 138).

6. tabakadaki buluntu topluluğu, tıpkı 7. tabakadakiler gibi hem Anadolu hem de Balkanlar'daki çağdaş buluntular ile benzer özellikler göstermektedir. Asma kat izlerine de rastlanan yapılarda, depo gözleri ve siloların tahıl ve baklagillerle dolu olması ve buluntuların yoğunluğu yangının aniden başladığına işaret etmektedir (E. Özdoğan, 2011).

Şekil 3.5: 6-6 yapısı (Aşağı Pınar arşivi)

7. tabakanın devamı niteliğindeki 6. tabaka çanak çömlek topluluğu, 7. tabakaya göre daha kabadır. Genel olarak 7. tabakanın devamı niteliğinde olan çanak çömlekler, görece daha kaba yapılmıştır. Genel olarak iyi sıvazlanmış ve açıkly yüzeyli mallardan oluşmaktadır. Yüzey rengi kırmızının tonları, kızılımsı kahverengi, gri-kahverengi ve gri tonlarındadır. Özenli yapım, kırmızı astar üzerine beyaz boya bezeme 7. tabaka kadar çok olmasa da görülmektedir. Bunun dışında oluk bezeme, yüzey kabalaştırma (barbotin) ve kabartma bant bezeme diğer bezeme çeşitleridir (Yumaklı, 2016: 150-151). Ayrıca daha önceki evrelerde görülmeyen büyük boyutlu depolama kaplarına da rastlanmaktadır (Eres vd, 2015: 139).

5/6 Geçiş Tabakası

Aşağı Pınar'da MÖ 6. binyılın ortalarında yaşanan kültürel kırılma, 5/6 Geçiş Tabakası olarak adlandırılmakta ve İ lk Kalkolitik Dönem'den Orta Kalkolitik Dönem'e geçişi yansıtmaktadır (zdoğan vd., 2008: 238).

Hyğn kuzey kısmında, 7. ve 6. tabakaların bulunduğu alanda belirlenen 5/6 Geçiş Tabakası, bir üst tabakadaki yoğun inşa faaliyetleri nedeniyle tahrip olmuş ve oldukça zayıf korunmuştur. Bu tabakadaki kalıntıların çoğu çukurlardan ya da hafif çukur tabanlara sahip yuvarlak birimlerden oluşmaktadır (Eres vd, 2015: 140).

Dörtgen planlı, bitişik ya da yakın olarak konumlandırılan yapılardan oluşan ve önceden planlanan yerleşme dokusunun terk edildiği, yerine olasılıkla basit ve günümüze ulaşmayan basit yapıların olduğu bu tabakadaki ana mimari unsur bir duvar hendeğidir. Hyğn kuzeyinde, doğu-batı doğrultusunda uzanan bu duvar hendeği, olasılıkla o dönem yerleşimini güney yönünde sınırlayan bir palisat sistemine aittir. (zdoğan vd. 2016: 118-120).

şekil 3.6: 5/6 Geçiş Tabakasına ait çevirme duvarının temel hendeği ve kazık

delikleri (Özdoğan, E., 2016: Fig.12)

5/6 Geçiş Tabakası ile birlikte izlenen değişim süreci yalnızca Aşağı Pınar'a özgü değildir ve Balkanlar'ın genelinde de görülmektedir (Özdoğan, E. 2009). Ilıpınar ve Aktopraklık gibi çağdaş Kuzeybatı Anadolu yerleşimlerinde de aynı süreç izlenmektedir (Karul ve Avcı 2013; Thissen 2008).

5/6 Geçiş Tabakası çanak çömleği, mal grubu bakımından Orta Kalkolitik Dönem özellikleri gösterip genellikle koyu renklidir. Kap biçimlerinde ise ağırlıklı olarak Son Neolitik-İlk Kalkolitik tabakalarda hakim olan basit ve düz yükselen kaseler ya da küresel gövdeli ve kısa boyunlu çömlekler hakimdir. Çanak çömleklerin iki farklı dönemine ait özelliklerin birarada gözlenmesi, sürecin bir kesinti olmadığına anlaşılmaya başlanmıştır (Yumaklı, 2016: 145-146).

5. Tabaka

Aşağı Pınar yerleşmesinin 5. Tabakası, tezin ana konusu olduğu için ayrıntılı olarak dördüncü bölümde ele alınacaktır.

4. Tabaka

Yaklaşık olarak MÖ 5250-5080 yılları arasına tarihlenen 4. tabaka, Balkan kronolojisine göre Karanovo III/IV dönemine tarihlenmektedir. Büyük bir yangın geçirdiği için mimari kalıntıları son derece iyi korunan bu tabakadaki yerleşme, 5. tabakadaki yerleşime oranla daha küçüktür. Kuzey kazı alanında seyrek bir dağılıma sahip olan yapılar, güney kazı alanında birbirine yakın mesafede, düzgün sıra halinde, yaklaşık 30-40 m² boyutlarında inşa edilmiştir. Güneydeki yapılar iki odalıdır ve asma kata sahip oldukları düşünülmektedir. Duvar içlerinde taşıyıcı nitelikte büyük dikmelerin bulunması, bu direklerin duvar ile birlikte asma katı ya da çatıyı da taşımak için kullanıldığını düşündürmektedir (Karul 2003: 117).

Şekil 3.7: Aşağı Pınar’da 4. tabakaya ait 4-7 yapısı genel görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Ocak, silo gibi yapı öğelerine sahip olan bu tabakadaki yapıların içleri benzerlik göstermektedir. Yangın geçiren yapıların içlerinde *in situ* buluntulara rastlanmıştır, yapı içlerinin yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Ancak açık alanların kullanıma dair kanıtlar oldukça azdır (Özdoğan E, 2016: 14).

Höyüğün 4. tabakası, Karanovo III/IV evresinin özelliklerini yansıtmaktadır. Koyu renkli malların artış gösterdiği tabakada omurgalı, silindirik, uzun boyunlu ve basık gövdeli kısa boyunlu kaplar artmıştır. Kap yüzeyleri nitelikli bir şekilde bezenmeye başlamış, ayrıca hayvan biçimli kapların da olduğu gözlenmiştir. Oluk bezeme yaygın olarak görülmektedir (Schwarzberg, Özdoğan, E. 2013: 129).

3. Tabaka

3. tabakada Karanovo IV evresiyle çağdaştır. Yerleşimin önceki tabakaya göre az da olsa küçüldüğü ve yerleşimi doğu yönünde sınırlayan bir çevirme duvarının inşa edildiği gözlenmiştir. İki sıra taş duvardan oluşan çevirme sisteminin üst yapısının

ahşap olduğu tahmin edilmektedir (Karul 2003: 110). Yapılar bu çevirme duvarının güneyinde, höyüğün orta ve kuzeydoğu kesimlerinde yoğunlaşmaktadır (Özdoğan E, 2016: 16).

Şekil 3.8: Aşağı Pınar 3. Tabakaya ait çevirme duvarı (Aşağı Pınar arşivi)

3. tabakada, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu, aralarında boşluklar bulunan yan yana dizili, çok odalı uzun yapılar ile tek odalı daha küçük yapılar bulunmaktadır. 5. tabakadan beri görülen bağımsız yapı geleneği bu dönemde de devam etmiştir (Karul, 2003: 120). Yangın geçirmediği için iyi korunamamış yapılar dal örgü tekniği ile inşa edilmiş ve duvarların iç kısımları, kalker içerikli harç ile sıvanmıştır. Bölme duvarlarındaki ahşap direkler, taşıyıcı niteliğindedir. Yapıların tabanları ise kalker içerikli çamurla birçok kez sıvanmıştır (Karul, 2003: 120-121).

Yapı içlerinin nasıl düzenlediği çok anlaşılamasa da, bazı mekanlarda yükseltilmiş ocaklar bulunmaktadır. 3. tabakadaki açık alanlar bir önceki tabakaya göre daha yoğun olarak kullanılmıştır (Özdoğan E, 2016: 17).

2. Tabaka

2. tabakada bir önceki tabakada yapılan taş temelli çevirme sistemi kısmen de olsa kullanılmaya devam edilmiştir (Karul 2003: 110). Hafif bir yangın ile tahrip olan yapılar kısmen iyi korunmuştur. Bu tabakada birbirine yakın mesafede, kuzeydoğu - güneybatı doğrultulu yapılar bulunmuştur (Özdoğan E, 2016: 18). Yapıların içinde devrilen ve küçük parçalar halinde korunmuş kerpiç molozları, dal örgü tekniğinin kullanılmaya devam edildiğini göstermektedir (Eres 2003: 133). Yapı duvarları ya da kazık delikleri belirlenememiş olsa da, yıkılan molozunun dağılımı, yapıların yaklaşık 30-35 m² boyutlarında, köşeleri yuvarlatılmış dörtgen yapılar olduğunu işaret etmektedir (Karul 2003; Eres ve Özdoğan 2012).

Şekil 3.9: 2. Tabaka yapısı (Aşağı Pınar arşivi)

Tüm bulguların yanı sıra molozun niteliği ve yapı içi öğelerin dağılımı, bölgedeki geleneksel yapılardan bilinen ve “iğmeli yapılar” olarak adlandırılan sistemin, bu tabakada kullanılmış olabileceğini düşündürmüştür. İğmeli yapılar, karşılıklı olarak birbirine yaslanmış uzun direklerin, temele gömülmeden birbirine kilitlenmesi ile yapılmaktadır. Bu sayede çatı örtüsü duvarlardan bağımsız olarak değil, duvarlarla

birlikte inşa edilmekte, direklerin çok derine çakılmadan sabitlenmesi sağlanmaktadır (Özdoğan E, 2016: 18).

Büyük kaplar ve silolar duvar diplerine yerleştirilmiş olarak bulunmuştur. Ayrıca at nalı biçimindeki ocaklar da duvarlara yakın olarak konumlandırılmıştır. Ocakların yanındaki kil sekiler, etrafının ıslık olarak kullanıldığını düşündürmektedir (Özdoğan E, 2016: 18).

1.Tabaka

Söz konusu tabaka, modern tarım faaliyetlerinin yanı sıra, Demir Çağ çukurları ve tümülüs tarafından büyük oranda tahrip edildiği için yeterince bilinmemektedir.

3.4. Buluntu Topluluğu

8-6 Tabakalar

Mimari kalıntıların temel seviyesinde korunması nedeniyle net olarak tanımlanamayan 8. tabakadaki çanak çömlek topluluğu, Balkanlarda Karanovo I öncesine ve Anadolu'da Neolitik Dönem'in ortalarına tarihlenmektedir (Özdoğan 2013a: 168). Çoğunlukla kaba yapım ve kalın kenarlı kapların büyük bir kısmını küresel gövdeli kısa boyunlu çömlekler ve düz kenarlı konik kaseler oluşturmaktadır. Yapım hatalarına rastlanan kaba malların renkleri kahverengi tonlarındadır. Diğer tabakalarda kullanılan mika katkı bu evredeki çanak çömleklerde de görülmemekle birlikte, büyük bitkisel katkı da bulunmaktadır.. Az sayıda çizi bezeme örneği vardır ve açkı çok nadir bir uygulamadır (Yumaklı, 2016: 162).

Şekil 3.10: Aşağı Pınar 7. ve 6. Tabakalara ait buluntu örnekleri (Aşağı Pınar arşivi)

Üç alt evresi bulunan 7. tabaka çanak çömleği, Balkanlar'daki Karanovo I kültürünün tüm özelliklerini göstermektedir. Çanakların tümü ağızlıdır. Kırmızı astar üzerine beyaz boya bezeme görülmektedir. Bezekler genelde düz ve çapraz çizgiler ile spiral motiflerden oluşmaktadır (Özdoğan, 2013a: 187). 7. tabakanın son evresinde çanak çömlekte görülen en karakteristik özellik oldukça nitelikli kırmızı astarlı beyaz boya bezemeli mallardır (Özdoğan, 2011b: 88). Bu tabakanın genelinde kapların yüzeyleri iyi ağızlıdır ve kırmızı, siyah ve sarımsı bej tonları kullanılmıştır. Kaplar basit ve hafif kıvrımlı, nadiren de omurgalı kaplardan oluşmaktadır. 6. tabakadan itibaren görülen lale biçimli kaplar, kısa kaideler, düz yükselen kaseler, boyunlu çömlekler ve kapakları oldukça sık rastlanmaktadır. Bunun dışında 7. tabakanın son evresinde çan dip, şerit kulp gibi kap eklentileri ortaya çıkmaktadır (Yumaklı, 2016: 156).

Şekil 3.11: 7. ve 6. tabakalar buluntu topluluğu (Aşağı Pınar arşivi)

7. tabaka mimarisi, muhtemelen 6. tabaka yapılarının inşası için yapılan işlemler sırasında tıraşlandığından *in-situ* buluntularla karşılaşılmamıştır. Ancak mimari olarak iyi tanımlanabilmiştir. Yapıların içi muhtemelen yıkılmadan önce boşaltılmıştır. Yapı molozunun ve taban yenileme evreleri arasında az sayıda çanak çömlek, hayvan kemiği, bazı küçük buluntular saptanabilmiştir. 7. tabakaya ait hendek ve çukurlardaki buluntular genel olarak benzerlik göstermektedir. Buluntular arasında figürinler, kemik aletler, mermer gibi taşlardan yapılmış takı ve süs eşyaları ve kil bilezik parçaları yer almaktadır (Özdoğan, E. 2016). 7. tabakada bulunan figürinler oldukça çeşitlidir. Balkan yerleşmelerinden bilinen şematize, yüz özellikleri betimlenmemiş figürinler, ayakta duran, kalçaları büyük, gövdeleri ise yassı figürinlerden oluşmaktadır (Hansen, 2016: 85-86).

Şekil 3.12: 6. tabaka çanak çömlekleri (Aşağı Pınar arşivi)

6. tabakadaki yapılar şiddetli bir yangın geçirdiği için, içlerindeki *in situ* buluntular günümüze kadar korunabilmiştir. Ocaklar ve silolar gibi mimari öğelerin yanısıra, öğütme taşları, işlik alanları ve tüm halde birçok kap ortaya çıkarılmıştır. Aynı alanlarda kapların ağzını kapatmak için kullanılan kil kapamalar, yassı balta, keski, ezgitaşı ve havaneli gibi taş aletler ve sapan taneleri de sık sık bulunmuştur (Özdoğan, E. 2007: 561-567).

Olasılıkla yangın nedeniyle kemik buluntular oldukça azdır. Az sayıda iğne, kaşık ve kenarları çentikli objeler günümüze ulaşabilmiştir (Özdoğan, E. 2016). Ayrıca dört adet pintadera, disk biçimli taş boncuklar, taş kaplar, kil tıkaç, kil tıpa ve kil bilezik parçaları (Aytek 2015) bulunmuştur. Bu tabakada herhangi bir figürin bulunamasa da, ritüel amaçlarla kullanıldığı düşünülen farklı bulgular ortaya çıkmıştır (Schwarzberg 2006). Bir odada 'tütsü kapları' adı verilen objeler ve bu kapların yanında andiron olarak da bilinen kil nesneler bulunmuştur (Özdoğan, E. 2016).

Şekil 3.13: 7 tabaka figürin parçaları (Aşağı Pınar arşivi)

Çoğunlukla açıkly mallardan oluşın 6. tabaka çanak çömleklerinin rengi kırmızının tonları, kızılımsı kahverengi, gri-kahverengi ve gri tonlarında değışkenlik göstermektedir. 7. tabaka kadar çok olmasa da özenli yapıım kırmızı astar üzerine beyaz boya bezeme görölmektedir. Diğer bezeme çeşitleri arasında oluk bezeme, yüzey kabalaştırma (barbotin) ve kabartma bant bezeme yer almaktadır. 7. tabakadan çok farklı olmayan kap biçimlerinin içinde, lale biçimli silindirik kaplar, konik veya küresel gövdeli derin çömlekler, açık ağızlı tabaklar ve silindirik boyunlu kaplar vardır (Özdoğan, E. 2011: 218-219). Ayrıca büyük depolama kapları da bu tabakada ortaya çıkmıştır (Eres vd, 2015: 139). 6. tabakada oldukça nitelikli ve farklı desenlerde hasır dipler ortaya çıkmıştır. Bunun dışında çan dip, şerit kulp, pencereli kaideler de görölmektedir. Bu tabakanın çanak çömlek grubu genel hatları ile 7. tabaka çanak çömleğinin devamı özelliğindedir (Yumaklı, 2016: 151)

5/6. Geçiş Tabakası

5/6 Geçiş Tabakası, ilk olarak çanak çömlek gruplarındaki değışim ile tanımlanmıştır. Bu tabakada, kırmızı astar üzerine beyaz boya bezeme çanak çömlek grubunun yerini koyu renkli ve açıkly malların alması, Balkanlar'da Karanovo II-III geçiş evresine denk gelmektedir (Özdoğan vd., 2009: 359). Söz konusu tabaka, mimari olarak bir önceki ve bir sonraki tabakadan belirgin bir şekilde farklı olsa da, çanak çömlek topluluğu 6. tabakanın, yani Son Neolitik-İlk Kalkolitik dönemin biçimsel özelliklerini, 5. tabakanın, yani Orta Kalkolitik dönemin mal özelliklerini yansıtmaktadır (Eres vd., 2015: 140). Bu bakımdan iki tabaka arasındaki kültürel

devamlılığa işaret etmektedir. Koyu yüzey renklerine sahip kaplar, basit kaseler ve küresel gövdeli ya da kısa boyunlu çömleklerden oluşmaktadır. Gelişigüzel uygulanan tırnak baskı bezeme tekniği bu dönem için karakteristiktir (Yumaklı, 2016: 145). Bu tabakadan itibaren, mal grupları giderek kabalaşmakta ve bezemeler daha özensiz yapılmaktadır (Parzinger, 2005: 131).

5-2 Tabakalar

Orta Kalkolitik Dönem'i temsil eden ve Balkanlarda Karanovo III-IV evrelerine denk gelen 5-2 tabakalarındaki çanak çömlek ve buluntularda önemli değişimler gözlenmiştir (Özdoğan, 2013a: 190). Kil kaşıklar, yassı baltalar, keskiler, üçgen biçiminde kült kapları, çanak diskler, öğütme taşları, bu tabakalarda ortaya çıkarılan başlıca buluntulardır. Buluntuların çoğunluğu gündelik işlerde yoğun olarak kullanılan işlevsel aletlerden oluşmaktadır. Bız, mablak, spatül gibi kemik aletler (Azeri 2015) ve pişmiş topraktan yapılmış ağırşak ve ağırlıklar önceki döneme oranla daha yoğundur.

Şekil 3.14: Aşağı Pınar 5. - 2. Tabakalara ait buluntu örnekleri (Aşağı Pınar arşivi)

5. tabakayla birlikte sayıca çoğalan, kazı, çizgi, baskı ve geometrik bezeklerle süslenmiş kült kaplarının çoğunun köşelerine düğme biçimli çıkıntılar yapılmıştır (Schwarzberg, 2005). 5. tabakada görülen figürinler çoğunlukla kadın, bazen cinsiyetsiz, nadiren de erkek olarak betimlenmiştir. Bu figürinler boyun ve baş kısmın silindirik olarak yapıldığı, yassı ve şematik bir gövdeye ve bitişik ayaklara sahiptir dik duran insan betimleri şeklindedir. Burun, gözler ve kulakların abartılı olarak betimlenmiş olmasına rağmen, ağız betimlenmemiştir (Hansen, 2004).

Çanak çömlek topluluğunda, geçiş evresinde ortaya çıkan özellikler yaygınlaşıp karakteristik bir özellik kazanmıştır (Parzinger, 2005). Bu tabakada kırmızı astarlı ve/ veya boya bezemeli açık renkli kaplar ile küresel gövdeler yerini yeni bir çanak çömlek topluluğuna bırakmıştır. Gri, siyah ve kahverenginin değişen tonlarında genel olarak koyu renkli bir çanak çömlek topluluğu bulunmaktadır. Sık rastlanan formlar arasında, karın kısmında omurgaları bulunan daralan ağızlı çömlekler, omurgalı boyunlu kaplar ve düz kenarlı açılan ağızlı çömlekler bulunmaktadır. Boyunlu çömleklerde boyun ile gövde arasında mahmuz biçiminde eklentisi olan ve "Karanovo kulbu" adı verilen kulplar yaygındır (Parzinger, 2005). Oluk, kazı ve çizgi bezeme sık olarak tercih edilen bezemeler arasındadır ancak özellikle kaba mallarda barbotin, impresso ve aplike bant bezeklere de rastlanmaktadır (Schwarzberg ve Özdoğan, E., 2012: 130-131).

Şekil 3.15: 5-2. Tabakalar buluntu topluluğu (Aşağı Pınar arşivi)

Balkanlarda Karanovo III-IV ve IV evresi ile temsil edilen 4. tabakada koyu renkli ve parlak açkılı mallar sayıca artmaktadır. Bu tabakada omurgalı gövdelere sahip uzun silindirik boyunlu çömlekler ve basık gövdeli, kısa boyunlu çömlekler ortaya çıkmaktadır (Parzinger, 2005). Uzun boyunlu kaplara çift taraflı küçük kulplar yapılmış, kısa boyunlu kaplara tek taraflı mahmuzlu kulplar yapılmıştır. Hayvan biçimli kaplar da bu tabakada görülmektedir (Parzinger, 2005: 130).

3. tabaka çanak çömleği, oldukça nitelikli olmakla birlikte, oluk ve çizi bezeme yaygındır. Yüksek kaideli tabaklar, alt tarafı konik, omurgalı çömlekler, kupa biçimli kaplar, “S” profilli ve küresel gövdeli kaplar ortaya çıkmıştır. Kulplar ve mahmuzlar daha küçük yapılmıştır (Parzinger, 2005: 128). Zikzak ve spiral motifler de sık sık görülmektedir (Schwarzberg ve Özdoğan, E. 2013: 128). 3. tabakada, malahit boncukların farklı yapım aşamaları tespit edilen ve malahit atölyesi olduğu tahmin edilen bir alan ortaya çıkartılmıştır. Atölyenin hemen yakınında bulunan kolyeler bu tahmini destekler niteliktedir (Özdoğan, E. 2016: 17) Ayrıca bu tabakadaki yontmataş aletlerde gözle görülür bir küçülme ve çeşitlilik göze çarpmaktadır. Bu mikrolit aletler arasında, ön kazıyıcı, delici, trapez ve aycık yer almaktadır

(Özdoğan, 1998: 75).

Şekil 3.16: 5-2. Tabakalar figürin örnekleri (Aşağı Pınar arşivi)

2. tabakada adını 3. tabakadan itibaren görmeye başladığımız ve Toptepe yerleşmesinden alan tek kulplu boyunlu çömlekler devam etmektedir. Çizi-kazı bezeme, nokta bezeme ve açık bezeme bulunmaktadır (Yumaklı, 2016: 307). Bu tabakanın öne çıkan kap formları arasında, omurgalı formlar, küresel gövdeli çömlekler yer almaktadır (Parzinger, 2005). Bu tabakada, genellikle önceki tabakalardaki kap biçimleri devam etmiş, ancak açık renkli mallar yaygınlaşmıştır. Ayrıca antropomorfik kaplar hem 3. hem de 2. tabakaların karakteristik özellikleri arasındadır.

3.5. Beslenme

Akdeniz iklim kuşağı içinde yer alan Aşağı Pınar yerleşmesi, Neolitik ve Kalkolitik Dönem boyunca açık ormanlık alanlar ile çevrilidir. Yerleşmedeki geçim ekonomisi, Batı Anadolu, Bulgaristan ve Yunanistan'daki Neolitik topluluklar ile benzer özelliklere göstermektedir. Bu besin ekonomisinde, emmer (*Triticum dicoccum*) ve einkorn buğdayı (*Triticum monococcum*) önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca

mercimek (*Lens culinaris*) ve mürdümük (*Lathyrus sativus*) çoğunlukta olmak üzere, burçak (*Vicia ervilia*), bezelye (*Pisum sativum*) gibi bakliyatların da tarımı yapılmıştır. Çevrede bulunan kızılâğaç (*Alnus*), dişbudak (*Fraxinus*), karaağaç (*Ulmus*), meşe (*Quercus deciduous*), elma (*Pyrus*), armut (*Malus*) ve erik (*Prunus*) gibi birçok ağaç türü de besin ekonomisinin yanı sıra hammadde olarak kullanılmış olmalıdır (Neef, 1998).

Yerleşmedeki evcil hayvan türlerinin içinde, büyük çoğunluğunu koyun, keçi, sığır oluşturmak üzere, az oranda domuz da yer almaktadır. Ancak Kalkolitik dönem tabakalarının başından sonlarına doğru koyun/keçi oranlarında düşüş görülmüş, sığır oranlarında ise artış görülmüştür. Aşağı Pınar hayvan kalıntıları arasında en büyük orana sahip olan hayvan grubu koyun/keçidir (Benecke, 2008). 5. tabakadan 2. tabakaya doğru kesilen hayvanlar arasında yetişkinlerin çoğalması ve gençlerin azalması, bu hayvanların etleri dışında ikincil ürünlerinden de faydalandığını ve besin kültürünün değiştiğini göstermektedir (Azeri, 2015: 131).

Aşağı Pınar yerleşmesinde, koyun/keçiden sonra sığırlar gelir. Sığır kalıntıları, 5. tabakadan 2. tabakaya doğru artış göstermektedir (Benecke, 2008). Buradan yola çıkarak, sığırların besin ekonomisindeki yerinin arttığını söylemek mümkündür. Yapılan analizler, sığırların üç yaşından sonra kesildiğini göstermektedir. Bu durum, sığırların etlerinin dışında ikincil ürünlerinden de yararlandığını göstermektedir (Azeri, 2015: 132).

Yerleşmede evcil domuzlarının yanısıra, yabanıl domuzlara ait kalıntılar da bulunmuştur (Benecke, 2008). Diğer evcil hayvan kalıntıları, domuz ile kıyaslandığında, domuzların besin ekonomisi içerisinde önemli bir yer tutmadığı anlaşılmaktadır. Ancak yine de 5. tabakada %4,2'lik bir oranda bulunan domuz kalıntıları, 2. tabakada %8,6'lık orana çıkmıştır (Azeri, 2015: 133).

Yerleşmede yabani hayvan kalıntıları arasında en büyük oranı toynaklılar oluşturmaktadır. Bu toynaklı yabani memeli kalıntıları arasında, alageyik, kızıl geyik, karaca, yaban domuzu ve Avrupa bizonu bulunmaktadır (Benecke, 2008). Bu

hayvanlara ait kalıntılar üzerindeki kesim izleri, geyikgillerin hammadde ihtiyacını karşılamak için büyük önem taşıdığını göstermektedir. Ayrıca 5. tabakadan 2. tabakaya doğru, toynaklı hayvan kalıntılarının oranı da artmaktadır (Azeri, 2015: 134). Ancak yerleşmede yabani toynaklı memeli kalıntıları arasında en büyük orana sahip olan alageyik kalıntıları, diğer yabani toynaklıların aksine 5. tabakadan 2. tabakaya doğru giderek azalmıştır (Azeri, 2015: 134).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AŞAĞI PINAR 5. TABAKA MİMARİSİ

Aşağı Pınar'ın 5. tabakasında, bütün Güneydoğu Avrupa'da olduğu gibi mimarinin temelini çamurla kaplanmış ahşap, dal örgü yapılar oluşturmaktadır. Bu tabakada yerleşme, önceki tabakaların aksine yalnızca alanın kuzey kısmında konumlanmamış, güney ve güneybatıya doğru büyüyerek geniş bir alana yayılmıştır (Özdoğan, E. 2016: 13). Bu tabakadaki mimari yapılar ile takip eden tabakalardaki yapılar arasında birçok benzerlik vardır. Dolayısıyla bu yerleşme için, Balkanlarda Orta /Son Neolitik Döneme olarak tanımlanan sürecin başlangıç aşamasından söz etmek mümkündür (Karul, 2003: 113).

Şekil 4.1: 5. Tabakaya ait bir yapının kalıntıları (Aşağı Pınar arşivi)

Yaklaşık olarak MÖ 5350 yıllarına tarihlenen ve herhangi bir yangın geçirmeyen bu tabakada, önceki evreden (7. ve 6. tabakalar) aksine birbirinden bağımsız yapılar bulunmaktadır. Yapıların benzer oryantasyona sahip olması ve boyutlarının birbirine yakın olması, yerleşimin önceden tasarlanmış bir plana göre inşa edildiğini işaret etmektedir. Bu tabakanın en iyi korunan binasında duvarların yüksekliği 15-20 cm

kadardır. Bununla birlikte özellikle 6. tabakadan farklı olan yapısal sistemi anlamak için yeterli kanıt bulunabilmiştir. Duvarlar oldukça incedir ve 5-10 cm çapındaki küçük direklerden oluşmaktadır. Duvarların kalınlıklarının ince olması, her duvarda her zaman dal izlerine rastlanamamış olması bunların taşıyıcı olmadıklarını göstermektedir (Eres ve Özdoğan E., 2012: 6).

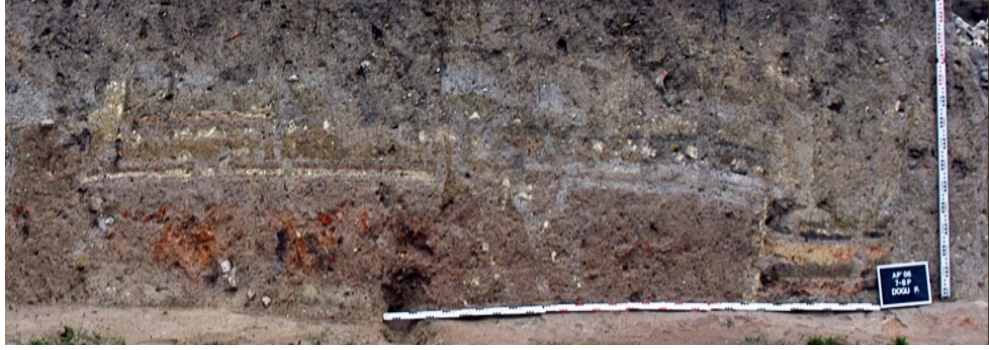
5. tabakada ahşap malzemeye ek olarak kerpiç çamuru kullanılmıştır. Dal iskeletin üzeri kerpiç doldurularak sıvanmıştır. Herhangi bir yangın geçirmediği için yapı teknolojisi hakkında çok fazla çıkarım yapmak mümkün değildir, ancak bu yapılarda yoğun kil kullanımının olduğu, özellikle taban ve duvarlarda kireç sıvanın diğer tabakalara oranla çok daha yaygın olduğu bilinmektedir. Yerleşmede büyük ölçüde benzer olan yapıların, tüm ya da tüme yakın örneklerden yola çıkarak ortalama 6x5 metre boyutlarında olduğu söylenebilmektedir. Bir ya da iki odalı, dörtgen ve yapı dizileri oluşturacak şekilde inşa edilmiştir. (Karul, 2003: 113).

Bu tabakadaki yapıların ince duvarlarının herhangi bir çatı taşıyamayacağı açıktır (Eres ve Özdoğan, E., 2012: 6). Dolayısıyla yapıların dış ya da iç kısımlarında bulunan kazık deliklerinin, yapının üst örtüsünü taşımak için dikilen direklere ait oldukları düşünülmektedir. Üst örtüyü taşımak için ayrıca yapı içlerinde duvara bitişik olarak dikmeler de kullanılmıştır (Özdoğan, E. 2016: 13).

Şekil 4.2: 5. Tabaka yapısına ait duvar parçası ve kireçli duvar sıvası (Aşağı Pınar arşivi)

Yapıların içinde, alçak platformlar ve ocakların dışında, silo ya da kil kutu gibi yapı öğeleri bulunmamaktadır. Birkaç istisna dışında *in situ* buluntular da yoktur. Ocaklar çoğunlukla yapının kuzey ya da batı duvarına bitişik olarak yapılmıştır. Birçok yenileme evresine sahip ocakların tabanları altına bir örnek dışında çanak çömlek kırıkları serilmiştir. Bu tabakadaki yapıların tabanları, bölgede bulunabilen killi ve kireçli bir çamur kullanılarak yapılmıştır ve bazı yapıların tabanları özellikle oldukça sağlamdır (Özdoğan, E. 2016: 13-14). Yapıların giriş alanlarına dair açıklıklar tespit edilememiştir, ancak girişlerin fırının karşısındaki duvarda olduğu düşünülmektedir (Karul, 2003: 113-116).

Şekil 4.3: 5-5 yapısı kesit görünümü (Aşağı Pınar arşivi)

Bu tabakada açık alanlar, çok sayıda bulunan ateş yerlerinden de anlaşılabilceği gibi yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle güney kazı alanında yapılar arasında ya da çevresinde ortaya çıkarılan oldukça sert ve sıkı yüzeylerin, yerleşim içinde insanların yürüdüğü yol olma olasılığı vardır. Yine güney kazı alanında binalar arasındaki açıklıklarda, bazıları kubbeli olabilecek çok sayıda ocak açığa çıkarılmıştır (Karul, 2003: 113-116).

4.1. Yapı Malzemesi ve Teknoloji

Aşağı Pınar yerleşmesinin 5. tabakasında yer alan yapılar dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir ve dolayısıyla ahşap, kerpiç ve killi toprak ana yapı malzemelerini oluşturmaktadır. Yapı iskeletinin ana sistemini oluşturan dikmelerin arasında, bunları birbirine bağlayan örgü kısmında, ince dallar ve kamış benzeri esnek malzemelerden yararlanılmış olunmalıdır. 5. tabakada ayrıca diğer tabakalara oranla daha yüksek bir miktarda kalker kullanılmıştır. Kireç olarak tanımlayabileceğimiz bu malzeme özellikle taban ve duvar sıvalarında görülmektedir. Bölgenin jeolojik alt yapısında bulunan ve zaman zaman yüzeye çıkan kalker katmanları, bu malzemenin yakın çevreden getirildiğini göstermektedir.

Şekil 4.4: 5. Tabaka yapısına ait bir taban ve duvar detayı (Aşağı Pınar arşivi)

Ahşap, organik bir malzeme olduğu için günümüze kadar ulaşmamaktadır. Ancak yerleşmedeki yapılarda, ahşap iskelet ve dal örgü üzerine kerpiç dolgu kullanıldığı için, kerpiç topaklarında dal izleri tespit edilebilmektedir. Özellikle yangın geçirmiş olan 6. ve 4. tabakalardan gelen nitelikli dal örgü izleri yapı teknolojisi hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir (Bkz. Eres 1999) Bunun yanı sıra bulunan kazık delikleri de ahşapların yapı malzemesi olarak nasıl kullanıldığı hakkında fikir vermektedir. 5. tabakadan gelen veriler, buradaki yapılarda, ağaç dikmeleriyle oluşturulan ana iskeletin arasının ince dallar ile örülerek birleştirildiğini ve daha sonra kerpiç çamuru ile sıvandığını göstermektedir.

Şekil 4.5: 5-13 yapısına ait bir duvarda kazık delikleri (Aşağı Pınar arşivi)

Aşağı Pınar yerleşmesinde kullanılan ana yapı malzemelerinden biri olan kerpiç, killi toprak, su ve organik ya da inorganik maddeler ile karıştırılarak hazırlanmıştır. Ayrıca su ile karıştırılarak ve balçık kıvamına getirilen killi toprak, sıva, taban, ocak ve fırın gibi yapı öğelerinin yapımında da kullanılmıştır. Zemin dolgusu ve taban yapımında kullanılan sarı renkli ana toprak; sıva, ocak, fırın yapımında kullanılan ve yerleşmenin 3-4 kilometre güneybatısındaki Şeytandere Vadisi'nden getirilen kil oranı yüksek sıva toprağı; duvar yapımında kullanılan ve yerleşmenin çevresinden elde edilen kerpiç toprağı, Aşağı Pınar'da kullanılan üç farklı toprak örneğidir (Eres, 1999: 81).

Aşağı Pınar'da kerpiç, yapı sisteminde taşıyıcı olarak değil, dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. 5. tabakada ahşap malzeme ile kurulan iskeletin arası kerpiç ile doldurulmuştur. Dolgu malzemesi olarak kullanılan kerpiç, hem mekanı açık hava koşullarından korumaktadır, hem de ahşap iskeletin ömrünü uzatmaktadır. (Eres, 1999: 83). İskelete binen yükün artmaması için kerpiçler, bitkisel katkı maddesi fazla koyularak, yoğunluğu az olacak şekilde hazırlanmıştır. Aşağı Pınar'daki kerpiç

parçalarında kum, taş gibi anorganik ve saman gibi organik maddeler katkı malzemesi olarak kullanılmıştır.

4.2. Konutlar

4.2.1. Konut Tanımları

AP 5-1	Açma: 14-H/I	Birim Numaraları: 78, 80, 81, 91, 95.
Plan: Dörtgen, Tek odalı	Yönü: KB-GD Boyut: 31 m ²	Buluntular:

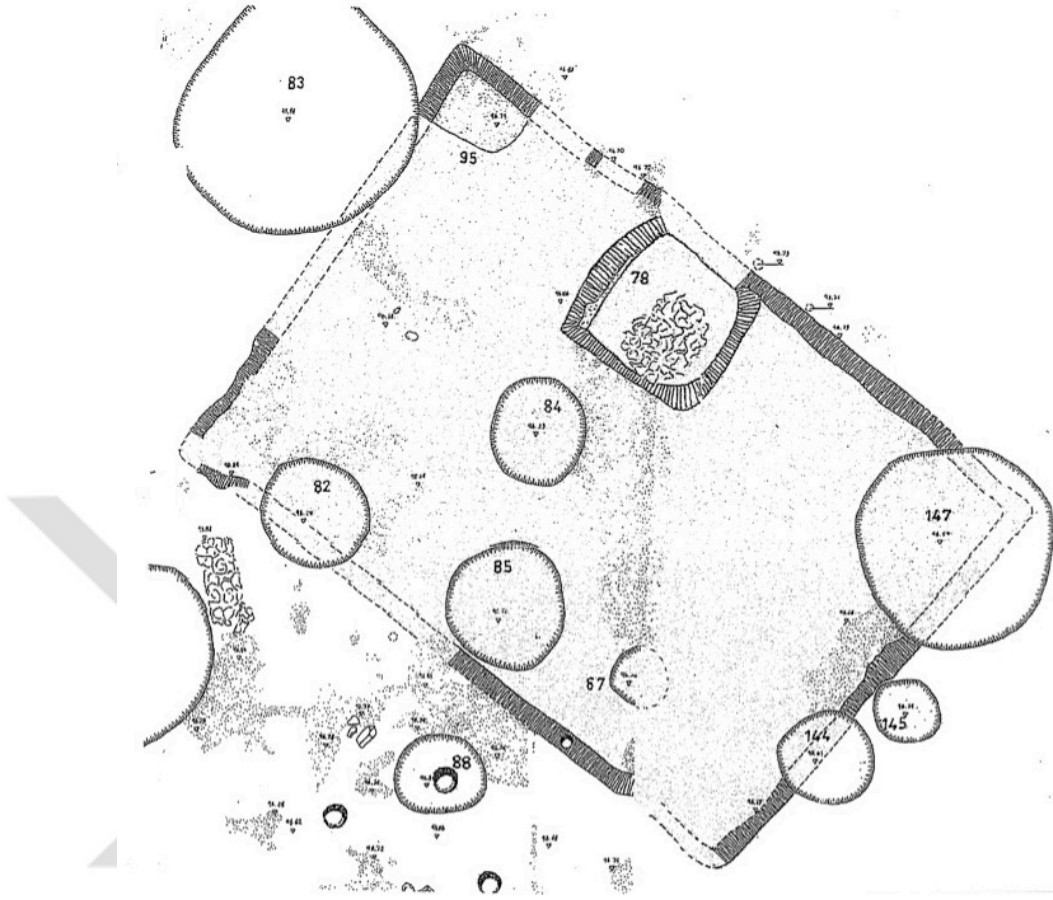
Tablo 4.1: 5.1 yapısı

Büyük bir kısmı 14 H açmasında bulunan dikdörtgen planlı yapının güneydoğu köşesi 14 I açmasında yer almaktadır. Yapının kuzeydoğu ve güneydoğu yönündeki duvarları büyük ölçüde korunmuş iken, kuzeybatı ve güneybatı kesimde sonraki tabakalara ait çukurlar tarafından kesilmiştir. Ancak yine de kısmi izlerden duvarların doğrultusu anlaşılabilmektedir. Yapının 31 metrekairelik bir alanı kapladığı anlaşılmaktadır. Doğrudan ana toprak üzerine inşa edilen yapının birkaç yenileme evresi vardır. İ çinde 0,04 m kalınlığında sarımsı kumlu ve taşçıklı materyalden oluşan bir dolgu bulunmaktadır. Bu malzeme, ana toprağın ikinci katmanına karşılık gelmektedir ve görünüşe göre, kompozisyonu nedeniyle katı fakat su geçirgen bir yüzey oluşturduğu için kasten seçilmiştir. Bu dolgunun taban olup olmadığı, ahşap veya hasır gibi ek malzemelerle kaplanıp kaplanmadığı bilinmemektedir. Duvarlar ana toprak üzerine temelsiz olarak inşa edilmişlerdir ve ortalama kalınlıkları 0,15 m ve bazen 0,20 m'dir ve 0,10 m yüksekliğinde korunagelmışlerdir. Kuzey ve güney taraftaki uzun duvarlar 6.40 metre, doğu ve batı taraftaki kısa duvarlar 4.85 metre uzunluğundadır. Yapının köşeleri dönüşleri hafifçe yuvarlatılmıştır. Herhangi bir yangın geçirmediği için duvarların yapımında kullanılan malzemeler hakkında sadece birkaç açıklama yapılabilmektedir. Duvar kalıntılarının her iki tarafında da, kabaca 0,02 m kalınlığında kil sıva görülmüştür.

Saptanan bazı kazık delikleri, bu duvarların dal örgüden yapıldığını göstermektedir. Yapının içinde direk yeri tespit edilememiştir. Kapı açıklığına dair net bir gösterge de yoktur, ancak yapının güneybatıdaki uzun kenarında bir kesinti bulunmaktadır (Karul, 2003: 52-55).

Tek odalı yapının kuzeydoğu tarafında, kısmen yamuk planlı bir ocak duvara bitişik olarak yerleştirilmiştir. Batı kısmı bozuk olan ocağın duvar tarafındaki genişliği 1 metre, karşı taraftaki genişliği ise 1,40 metredir. Kuzey duvarında, 0,15 ila 0,20 m aralıklarla ve yaklaşık 0,05 m çapında üç kazık deliği tespit edilmiştir. Ocak duvarlarında üç adet kil tabakası görülmüştür. Buradaki duvarlar üst üste yapılan sıvalarla 0,10 – 0,15 m kalınlığa ulaşmaktadır. İç ve dış tabakaları kerpiçtir. Yaklaşık 0,08 m kalınlığında orta katman yeşilimsi kilden oluşmuştur. Ocak tabanı iki kez yenilenmiştir. Her onarım tabakası 0,02 m kalınlığında pişmiş kerpiçten oluşmuştur. Tabanının yüzeyi ise yaklaşık olarak 1,20 metrekaredir. Ocak duvarının iç kısmındaki kazık delikleri nedeniyle, duvarlarında ahşabın kullanıldığı ve birkaç kez sıvandığı anlaşılmaktadır (Karul, 2003: 52-55).

Diğer yapı öğeleri arasında, birkaç cm kalınlığında yeşilimsi kil katmandan oluşan bir platform bulunmaktadır. Ocağın doğu kenarından başlayan bu platform kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Platformun bazı kısımları bozulduğu için dış hatları net olarak belli değildir (Karul, 2003: 52-55).

Şekil 4.6: 5-1 yapısı çizimi (Karul, 2003: Fig. 12)

Şekil 4.7: 5-1 yapısı (Karul, 2003: Levha 10b)

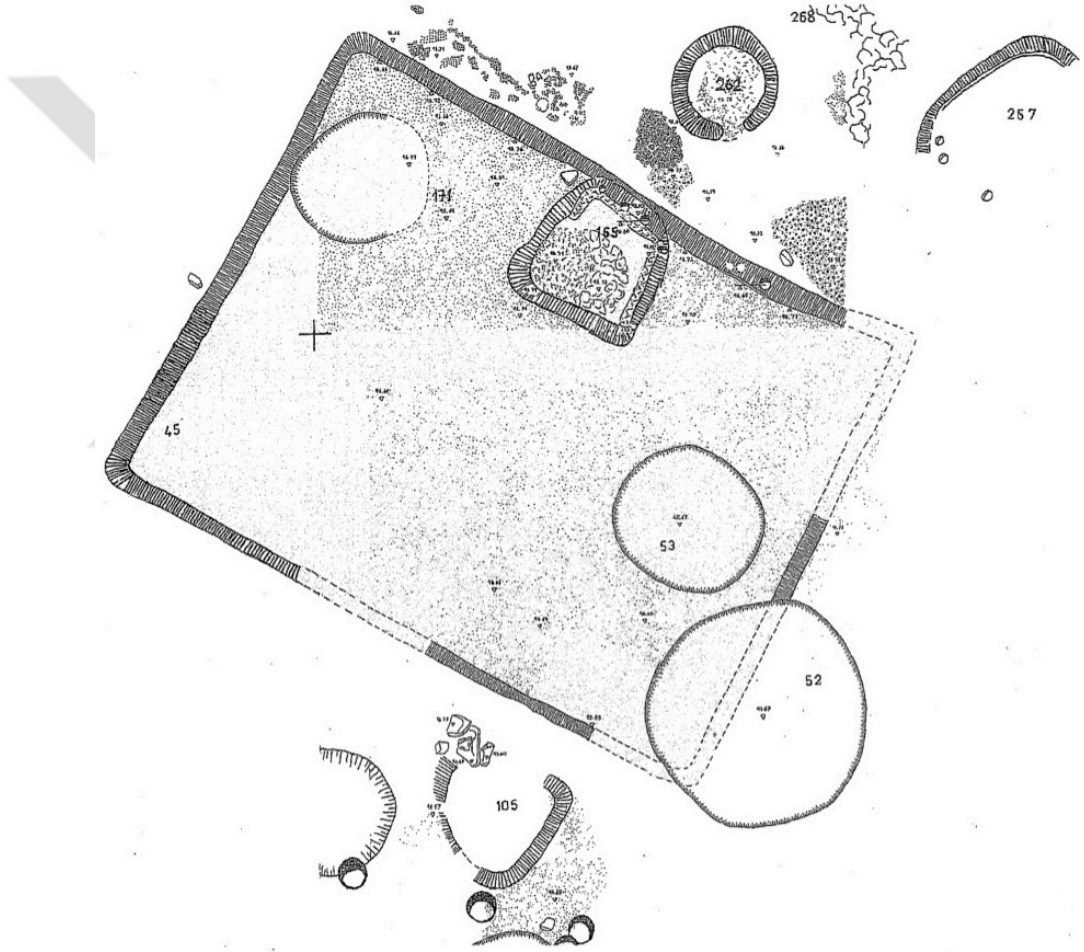
AP 5-2	Açma: 13/14-G/H	Birim Numaraları: 93, 165, 169, 171, 172.
Plan: Dörtgen, Tek odalı	Yönü: KB-GD Boyut: 32,5 m ²	Buluntular 93.1 figürin; 93.2 kapak; 93.4 yassı balta; 93.5 insan kafatası parçası

Tablo 4.2: 5.2 yapısı

Dikdörtgen planlı 5-2 yapısı, 5-1 yapısının hemen kuzeybatısında yer almaktadır. Tek odalı bu yapının da köşeleri hafifçe yuvarlatılmıştır. Parça parça takip edilebilen duvarlardan yapının genel hatları anlaşılabilmektedir. Kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarları büyük oranda sağlam kalmıştır. Yapının boyuna eksenini KB-GD doğrultusundadır ve 32.5 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Bu yapı da doğrudan ana toprak üzerine inşa edilmiştir. Tabanın yapımında, ana toprağın ikinci katmanını oluşturan toprak kullanılmıştır. Bu tabanın hemen altında küllü bir düzlem saptanmıştır, ancak kesin boyutları ve ana toprakla ilişkisi anlaşılamamıştır. Taban yüzeyinin kil sıvalı mı yoksa ahşap ya da hasır gibi organik malzemeye mi kaplı olduğu belli değildir. 5-1 yapısına benzer şekilde, duvarların temeli yoktur ve doğrudan ana toprak üzerinde oturmaktadır. Kuzeydoğu ve güneybatı duvarın uzunluğu 6,5 m iken, güneydoğu ve kuzeybatı duvarları 5 m uzunluğundadır. Duvar kalınlıkları genellikle 0,15 cm'dir. Bazı noktalarda 0,15 m yükseklikte korunagelmış duvarlar ortaya çıkarılmıştır (Karul, 2003: 56-57).

Yapı yanmadığı için kullanılan yapı malzemeleri hakkında ayrıntılı bilgi edinebilmek mümkün değildir. Kerpiç dolgu duvarların iki tarafında yaklaşık 0,02 m kalınlığında bir kil sıva ile kaplandığı görülmüştür. Dal örgü konstrüksiyonunu işaret eden birkaç kazık deliği, duvarların içinde ve dış kenarlarında ortaya çıkmıştır. Yapının kuzeydoğu duvarının ortasında, kısmen yamuk planlı bir ocak yerleştirilmiştir. Tamamen korunmuş ocak tabanı kuzeydoğuda 1 m genişliğe ulaşırken, diğer taraf 1,30 m genişliğindedir. Ocağın kuzeydoğu duvarında, farklı aralıklarla, 0,05 m genişliğinde birkaç kazık deliği görülmüştür, bu da örgü tekniğinde bir duvar konstrüksiyonunu göstermektedir. Ocak duvarları, toplamda

0,10 – 0,15 m kalınlığa sahip üç sıva katmanından oluşmaktadır. Kil katmanların yapısı ve tipi, 5-1 numaralı evdeki ocak duvarlarına benzerdir. Yaklaşık 0,75 m boyutlarında olan taban, 0,02 m kalınlığındaki kerpiç tabakası ile iki defa yenilenmiştir. Ek olarak, yapının doğu köşesinde yaklaşık 0,05 m kalınlığında yeşilimsi bir kil tabakası vardır ve 1,20 metrekairelik bir alanı kaplamaktadır (Karul, 2003: 56-57).

şekil 4.8: 5-2 yapısı çizimi (Karul, 2003 : Fig. 13)

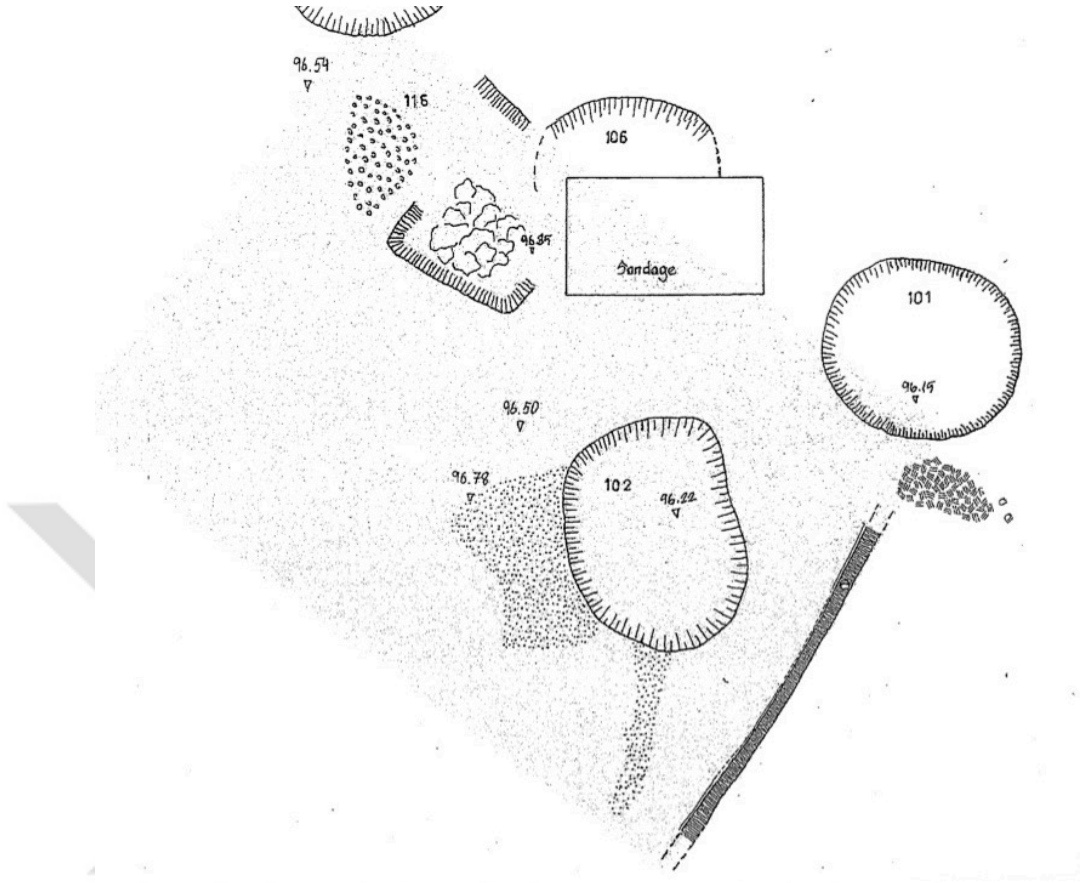
Şekil 4.9: 5-2 yapısı (Karul, 2003: Levha 11a)

AP 5-3	Açma: 13 G	Birim Numaraları: 116, 119, 133
Plan: Dörtgen, Tek odalı	Yönü: KB-GD Boyut: 24 m ²	Buluntular: 119.1 kaşık.

Tablo 4.3: 5.3 yapısı

5-2 nolu evin hemen kuzeybatısında bulunan yapının dikdörtgen bir planı vardır ve daha sonraki dönemlere ait çukurlar ve batısından geçen modern yol tarafından kesilmiştir. Yapının kalıntıları 24 metrekairelik bir alana yayılmıştır. Kuzeydoğu duvarının doğrultusu, komşu yapılar 5-1 ve 5-2 ile benzer olacak şekilde KB-GD doğrultusundadır. Doğrudan ana toprağın üzerine inşa edilen yapının tabanı, 5-1 ve 5-2 olduğu gibi küçük taşçık ve kum serpiştirilmiş sarımsı bir malzemeden yapılmıştır. Duvarların temelleri yoktur ve bazı kısımlarda 0,10 m yüksekliğe kadar korunagelmiştir. Duvar kalınlıkları ise yaklaşık 0,20 m'dir. Duvarların her iki tarafında yaklaşık 0,02 m kalınlığında bir kil sıva uygulanmıştır. 0,06 m genişliğindeki bir kazık deliği dışında, yükselen konstrüksiyon kalıntıları tespit edilememiştir (Karul, 2003: 57).

Bu yapının ocağı, 1993 yılında 13G açmasında kazılmıştır. Görünüşe göre, tıpkı 5-1 yapısındaki gibi, parçalar halinde korunmuş kuzeydoğu duvarının kuzey kısmında almaktadır. Tabanı yaklaşık olarak yamuk oluşturacak şekilde, güneybatı kenarı 1,25 m uzunluğundadır ve kuzeydoğu yönünde biraz daralmaktadır. Güneydoğu ve kuzey sınırları tamamen belirlenememiştir (Karul, 2003: 57).

Şekil 4.10: 5-3 yapısı çizimi (Karul, 2003: Fig. 14)

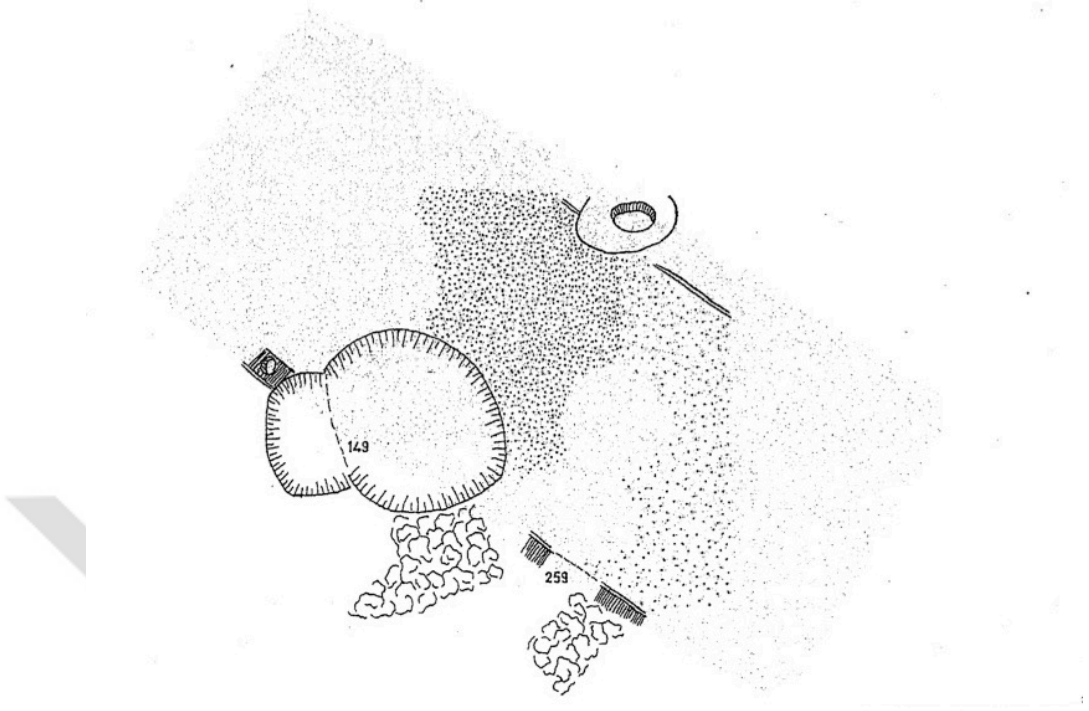
Şekil 4.11: 5-1, 5-2, 5-3 yapılarının doğudan görünümü : Levha 10a).

AP 5-4	Açma: 13 H	Birim Numaraları: 272, 273, 259
Plan: Dörtgen, Tek odalı	Yönü: KB-GD Boyut: 15m ²	Buluntular: -

Tablo 4.4: 5.4 yapısı

5-1, 5-2 ve 5-3 yapı dizisinin hemen kuzeydoğusunda yer alan 5-4 yapısı, tıpkı bu dizideki diğer yapılar gibi KB-GD doğrultusundadır. Yapının tabanı ve parçalar halinde görülebilen duvar kalıntıları, dörtgen planlı olduğuna işaret etmektedir. Yapı herhangi bir temel olmadan doğrudan ana toprak üzerine inşa edilmiştir. Güneybatı duvarının 5 metrelik bölümü ortaya çıkartılmıştır. Yaklaşık 0,25 m kalınlığındaki duvarda, 0,10 m çapında kazık delikleri yer almaktadır. Dış kısmında yaklaşık 0,02 m kalınlığında kalkerli sıva izleri tespit edilmiştir. Bu duvar parçası, güneydoğu köşede yuvarlatılmıştır ve kuzeye doğru 0,20 m daha devam etmektedir (Karul, 2003: 57-59).

Yapının kuzey doğu uzantılı duvarı sadece sıva izlerinden takip edilebilmektedir. Bu duvarlar arasında kalan taban, komşu yapı dizisindeki yapıların tabanları ile aynı özelliklere sahiptir, fakat burada sarımsı bir kil yüzey gözlenmiştir. Bir üst tabakada yer alan ev tarafından tahrip olmuş yapının içinde herhangi bir mimari öğeye rastlanmamıştır (Karul, 2003: 57-59).

Şekil 4.12: 5-4 yapısı çizimi (Karul, 2003: Fig. 15)

AP 5-5	Açma: 7-8 P	Birim Numaraları: 97, 98, 99, 103, 104.
Plan: Dörtgen, Tek odalı	Yönü: D-B Boyut: 12 m ²	Buluntular: -

Tablo 4.5: 5.5 yapısı

Görece iyi korunmuş yapının doğusu kazı alanının dışında 8 P açmasının kazılmamış bölümünde devam etmektedir. Batıdaki büyük bir bölümü ise üst tabakalara ait bir çukurun kestiği alan dışında tamamen anlaşılabilmektedir. 6. tabakanın üstüne inşa edilen yapı, 5-1, 5-2 ve 5-3 yapıları gibi tek odalı ve dörtgen planlıdır. Ancak bu yapılardan farklı olarak D-B doğrultusundadır (Karul, 2003: 59-60).

Duvarların doğrultusu, topraktaki renk değişikliği ve sıva izlerinden anlaşılmaktadır. Güney duvarının uzunluğu 3,45 metre, kuzey duvarı ise toplam 1,25 metre boyunca tespit edilmiştir. Bu duvarların iç kısımları 0,02 m kalınlığında kalkerli kil ile sıvanmıştır. 0,70 m uzunlukta ve yaklaşık 0,20 m genişliğindeki batı duvarının iki tarafı da kalker sıvalıdır. Kuzey ve batı duvarlarda düzensiz aralıklarla 0,08 – 0,10 m çapında kazık delikleri bulunmaktadır. Dal örgü tekniği ile inşa edilmiş duvarlar daha sonra kalkerle (kireçle) sıvanmıştır ve köşeleri muhtemelen yuvarlatılmıştır (Karul, 2003: 59-60).

Yapının tabanı birçok yenilme evresine sahiptir. En alttaki taban, küçük taşçıklar serpiştirilmiş sarımsı sert kıvamlı bir kilden oluşmaktadır. Bu tabanı 0,03 – 0,04 m kalınlığında, gevşek bir kil tabakası takip etmektedir. Ancak bu tabakanın taban mı yoksa taban dolgusu mu olduğu net değildir. Bunun da üstünde siyah ve sert bir başka taban yer almaktadır (Karul, 2003: 59-60).

Batı duvarına 2,50 m uzaklıkta ve kuzey duvarına bitişik olarak yer alan ocağın doğu tarafı, kazı alanı dışında kalmaktadır ve üst tabakaya ait bir çukur tarafından kesilmektedir. Söz konusu ocağın üç yenileme evresi bulunmaktadır. Yapı içinde, batı duvarına yaklaşık 0,50 m uzaklıkta, 0,80 m x 1,00 m boyutlarında bir depo alanı

yer almaktadır. Dörtgen biçimindeki bu depo alanı, tabana 0,05 m oyularak yapılmıştır ve 0,03 m kalınlıkta sarımsı kil ile sıvanmıştır (Karul, 2003: 59-60).

Şekil 4.13: 5-5 yapısı çizimi.

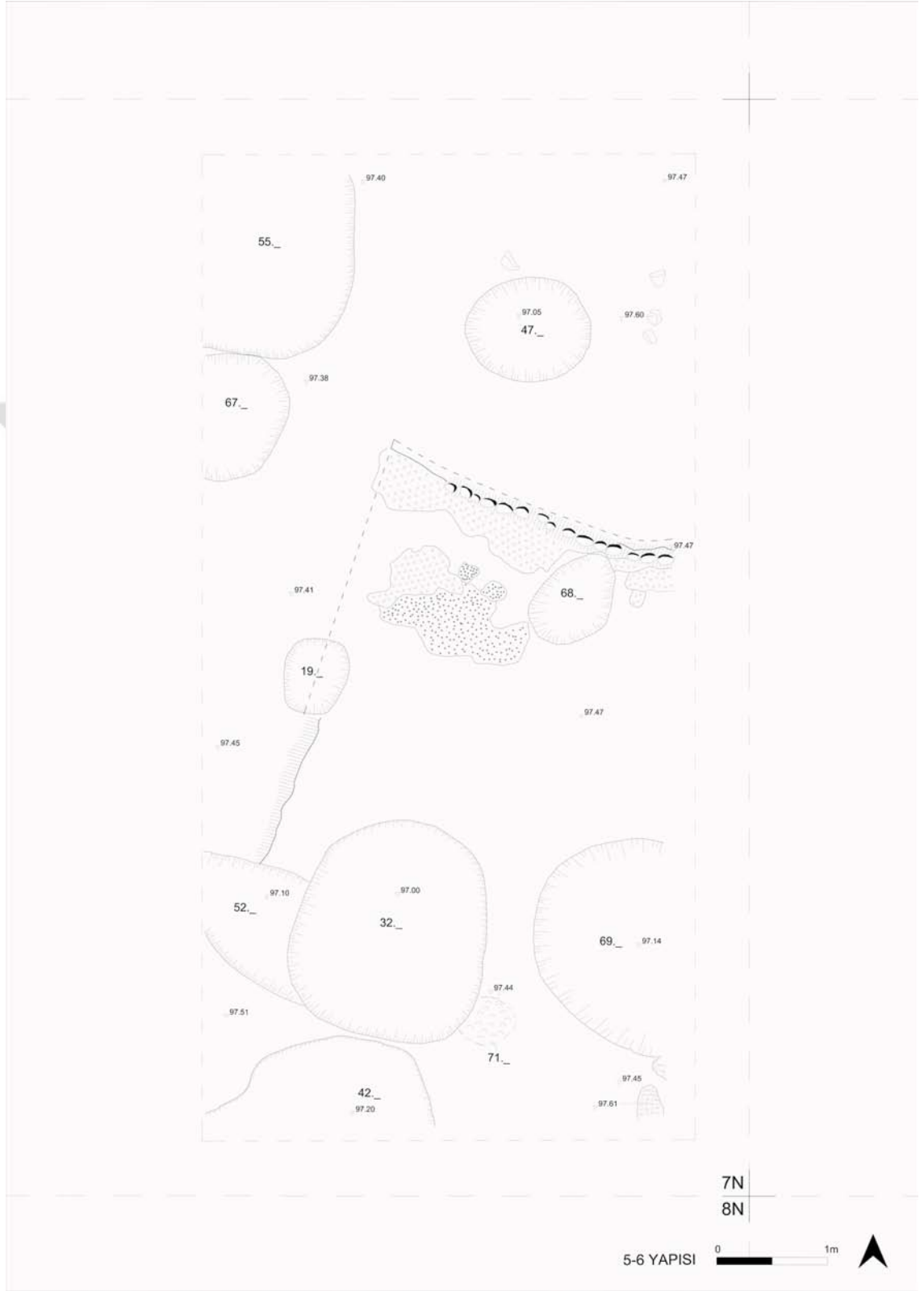
Şekil 4.14: 5-5 yapısı batıdan görünüm.(Karul, 2003: Levha 12b)

AP 5-6	Açma: 7 N-P	Birim Numaraları: 43, 46, 48, 49, 59, 70.
Plan: Dörtgen, Tek odalı	Yönü: KB- GD Boyut: 26 m ²	Buluntular: 48.1 kemik iğne, 46.1 figürin

Tablo 4.6: 5.6 yapısı

5-5 yapısının kuzey batısında bulunan yapı yangın geçirmemiştir. Oldukça tahrip olmuş yapı, aynı zamanda üst tabakalara ait çukurlar tarafından da kesilmektedir. Dörtgen planlı yapının kalıntıları yaklaşık 26 metrekarelik bir alana yayılmaktadır ve KB-GD doğrultusunda olduğu anlaşılmaktadır. Sarımsı kilden oluşan kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarlarına ek olarak, 1,50 m uzunluğundaki güneydoğu duvarı sadece dış tarafındaki 0,02 m kalınlığında bir kil sıva ile tanımlanabilmiştir. Kuzeybatı duvarın korunmuş uzunluğu 1,50 m iken, kuzeydoğu duvarı 2 m boyunca takip edilebilmiştir.

Duvarlar 0,10 m yüksekliğe kadar korunabilmiştir ve kalınlıkları ortalama 0,15 m civarındadır. Kuzeydoğu duvarında 2,50 m uzunluğunda bir kazık deliği dizisi görülmüştür. Bu kazık delikleri, 0,10 m çapındadır ve duvarın dışına yakın bir noktada bulunmaktadır. Kazık delikleri arasındaki mesafenin çok az olması, dikmeler arasındaki çapraz örgü yapılma ihtimalini zorlaştırmaktadır. Bu bulgu belki de 5. tabakada farklı dal örgü tekniklerinin de kullanılmış olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Yapının tabanı kısmen korunmuştur ve bazı noktalarda 0,06 m kalınlığında kilden oluşmaktadır. Yapı öğeleri belirlenememiştir ancak yapının kuzeybatı köşesinde tabandan biraz daha yüksek kalkerli alanlar yer almaktadır. Yine de bu bulgunun işlevi tam olarak anlaşılamamıştır (Karul, 2003: 60).

Şekil 4.15: 5-6 yapısı çizimi (Karul, 2003: Fig. 17)

Şekil 4.16: 5-6 yapısı (Karul, 2003: Levha 13a)

AP 5-8	Açma: 8 M	Birim Numaraları: 143, 144, 166, 167, 168, 169, 192.
Plan: Dörtgen, tek odalı	Yönü: KD-GB Boyut: 22,4 m ²	Buluntular: 143.1 sapan taşı; 143.2 kil bilezik p.

Tablo 4.7: 5.8 yapısı

8M açmasında yer alan ve 2005 yılında kazılan 5-8 yapısı, batısındaki 5-10 yapısı ve güneyindeki 5-9 yapısı gibi KD-GB doğrultusunda uzanmaktadır. Duvarların belirlenemeyen kısımları tümlendiğinde yaklaşık olarak 22,4 metrekarelik bir alanı kapladığı düşünülmektedir.

Dörtgen şeklinde olan yapı, herhangi bir yangın geçirmediği için kalıntıları taban düzeyinde korunmuştur. Ancak bu tabanın üst yüzeyi; ya sıyrılarak tahrip olmuş, ya da sarı killi bu düzlem üzerine yapılan toprak taban tahrip olduğu için, sarı killi bu taban altı düzlemi korunagelmıştır. Ayrıca yine bu dolgu içinde tespit edilen bazı duvar izleri bulunmaktadır.

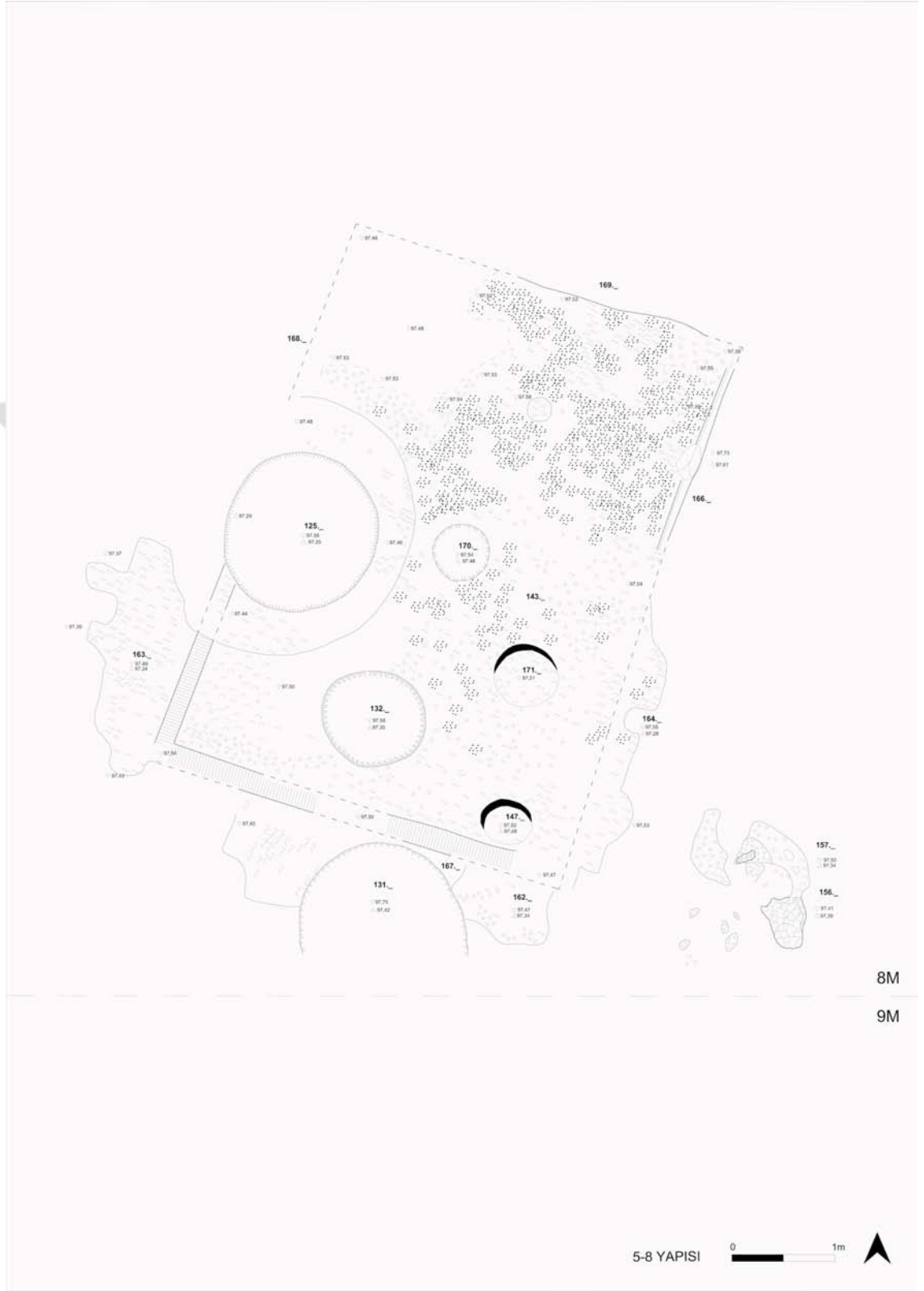
Yapının yaklaşık 0,10 m kalınlığındaki net olarak görülen doğu duvarı (166.-), kuzeydoğu köşeden itibaren yaklaşık 1,80 m boyunca güneye doğru takip edilebilmiştir. Duvar, ilerleyen kesimlerde ise netliğini kaybetmiş ve tam olarak izlenememiştir. Yapının yaklaşık 0,20 m kalınlığındaki batı duvarı ise (168.-), güneybatı köşeden itibaren kuzeye doğru yaklaşık 1,20 m boyunca net olarak takip edilebilmiş fakat sonraki yaklaşık 2,20 m boyunca, üst tabakalara ait bir çukur (125._) tarafından kesilmiştir. Bu çukurun kuzeyinde de duvarın izine rastlanamamıştır. Yapının kuzey duvarı (169._), tek bir hat olarak doğudan batıya doğru yaklaşık 2,20 m boyunca kesintisiz izlenebilse de, geri kalan kısmına ait bir iz bulunamamıştır. Güney duvarı (167.-) ise yine yaklaşık 0,20 m kalınlığındadır ve güneybatı köşeden itibaren yaklaşık 0,80 m kadar kesintisiz takip edilebilmiştir. Güney duvarının doğu yarısında yaklaşık 1,30 m boyunca iç sıva izi görülmüştür.

Yapının duvarlarında giriş çıkışı sağlayabilecek herhangi bir açıklık tespit edilememiştir.

5-8 yapısının koyu renkli ve kil sıvalı tabanı, yaklaşık 0,02 – 0,03 m kalınlığındadır. Esasında bu bir taban düzleminden çok taban altı dolgusu niteliğindedir. Yapının doğu yarısında iyi korunmuş olsa da, batı yarıda tahrip olmuştur. Bu dolgunun net olarak görüldüğü kısımlarda, aynı nitelikte sıvayla birkaç kez ince bir şekilde yenilendiği anlaşılmaktadır. Yer yer görülen kalker döküntüler, tabandan önce bir kalker düzlem hazırlandığını düşündürmektedir. Yapının iç dolgusu kazılırken bir sapan taşı ve bir kil bilezik parçası bulunmuştur. Söz konusu buluntuların, yapının hemen üzerine oturduğu ve 6. tabakaya tarihlenen 6-8 yapısına ait olması ve buraya karışmış olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Yapı içinde, üst tabakalara ait olduğu düşünülen çukurlar ve kazık delikleri olsa da, duvarlarla ilişkili kazık delikleri ya da ocak gibi yapı öğeleri tespit edilememiştir. Ancak yapının güneydoğu köşesinin doğusundaki açık alanda, çağdaş bir ocak kalıntısına rastlanmıştır. Bu ocağın kuzey tarafındaki taban parçası iyi korunmuştur ve altına çanak çömlek parçaları serilmiştir. Tabanın kuzeydoğusunda ise küllü bir alan bulunmaktadır.

Çok zayıf olarak korunagelen 5-8 yapısı geniş ve tek bir odadan oluşmaktadır. Bu yapının hemen güneyindeki 5-9 yapısı ile arasında 2,5 m kadar mesafe bulunmaktadır. Bu nedenle iki ayrı yapı olarak numaralandırılan bu mekanların birlikte ve tek yapı olarak düşünülmesi de mümkündür.

Şekil 4.17: 5-8 yapısı çizimi.

Şekil 4.18: 5-8 yapısı kuzeyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.19: 5-8 yapısı güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-9	Açma: 9M	Birim Numaraları: 73, 77, 80, 92, 93, 98, 105, 106
Plan: Dörtgen, Tek odalı	Yönü: KD-GB Boyut: 20 m ²	Buluntular: 73.1 işlenmiş deniz kabuğu; 92.1 taş levha; 92.2 öğütme taşı p.; 93.1 boynuz delici

Tablo 4.8: 5.9 yapısı

9M açmasında bulunan tek odalı 5-9 yapısı, 5-8 yapısının hemen güneyinde yer almaktadır. 2005 yılında ortaya çıkarılan yapı, bu tabakadaki diğer yapılar gibi yanmadan tahrip olmuştur. Güney yarısı, Demir Çağ hendeği tarafından kesilmiştir. Dolayısıyla başka bir odası olup olmadığı anlaşılamamaktadır. 2,5 m kadar kuzeyinde bulunan 5-8 yapısı ile ilişkili olma olasılığı vardır.

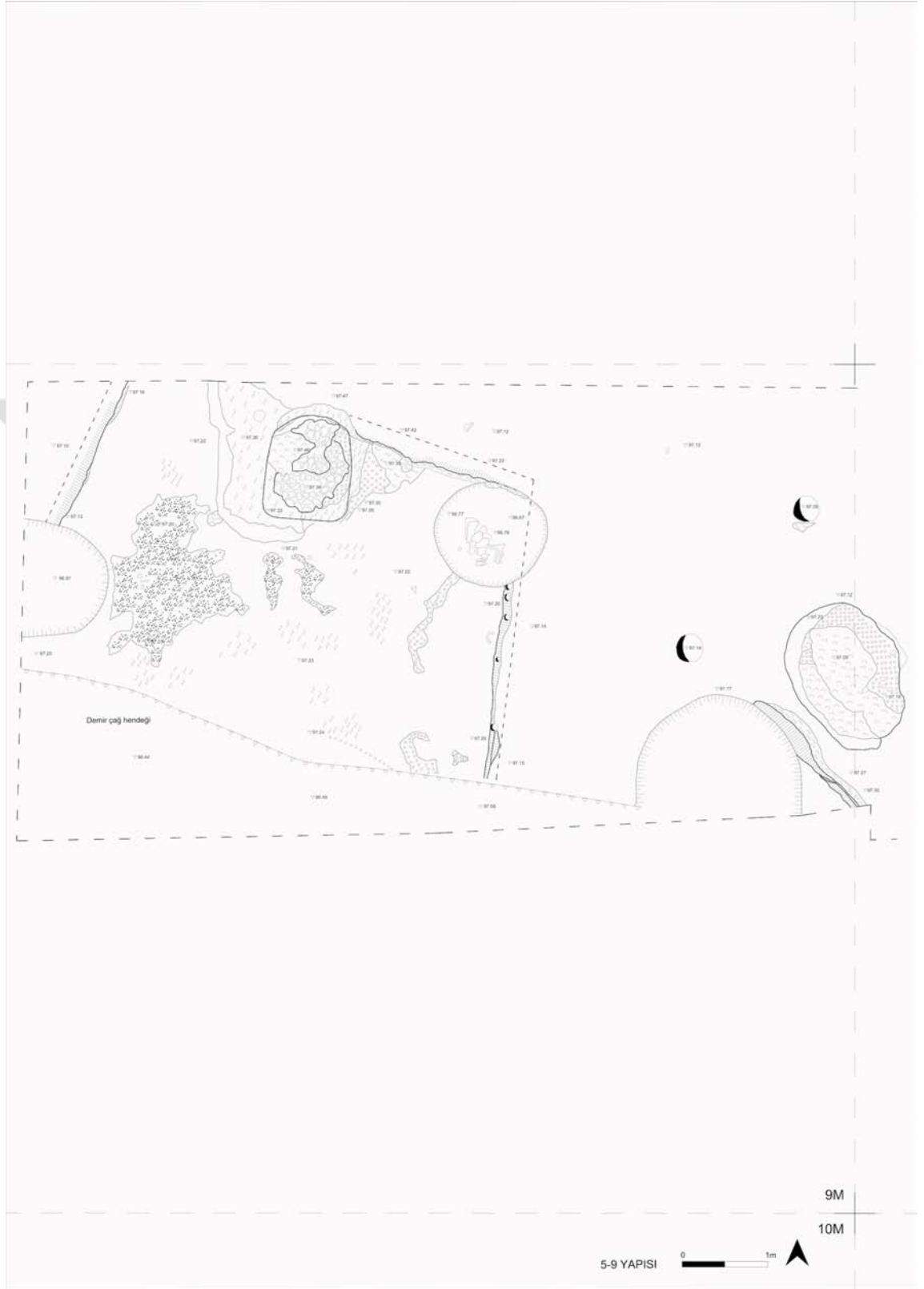
Yapının doğu duvarı büyük ölçüde izlenebilmiştir ve yer yer duvara ait sarı kil sıvalar tespit edilmiştir. Kuzeydoğu köşesi üst tabakalardan inen bir çukur tarafından kesilen doğu duvarının saptanabilen kısmı 2,30 m'dir. Bu çukurun dibinde, yapıya ait duvarın dik açılı köşesi tespit edilmiştir. Doğü duvarının tespit edilebilmiş kalınlığı 0,10 metredir. Yapının kuzey duvarı ise yaklaşık 2 m boyunca siyah renkli kil sıva ile takip edilebilmiştir. Kuzey duvarının orta kısmında, duvara bitişik bir ocak yer almaktadır. Batı duvarı da yine yaklaşık 2 m boyunca yalnızca sıva izleriyle belirlenebilmiştir. Yapı 20 metre karelik bir alanı kaplamaktadır.

Yapının yer yer görülebilen sarı killi bir tabanı vardır. Bu tabanın altında ise daha sert ve gri renkli küllü bir taban bulunmaktadır. İkinci tabanın altında ise başka bir taban daha vardır. Bu taban diğerlerine göre daha iyi korunmuştur ve sıkıştırılmış gri renkli kilden oluşmaktadır. Bu tabanın üzerinde boynuz delici olarak adlandırılan bir alet bulunmuştur.

Kuzey duvara bitişik olarak yapılmış ocak yuvarlak biçimlidir ve çapı yaklaşık 0,80 metredir. Beş yenileme evresine sahip ocağın tabanları yaklaşık 0,02 – 0,03 m kalınlığında kil ile sıvanmıştır. Taban altına altına çanak çömlek parçaları

serilmemiştir. Ocak kaldırılırken bir taş levha ve bir öğütme taşı parçası bulunmuştur. Ocağın hemen kuzeybatısında, sınırları tam olarak saptanamayan kalkerli sert topraktan bir platform yer almaktadır.

Şekil 4.20: 5-9 yapısı çizimi.

Şekil 4.21: 5-9 yapısı güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.22: 5-9 yapısı batıdan görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-10	Açma: 8K	Birim Numaraları: 40, 41, 43, 44, 45, 49, 51, 52, 62, 63, 65, 66, 67.
Plan: Dörtgen, tek odalı	Yönü: KB-GD Boyut: 26 m ²	Buluntular: 51.1 öğütme taşı; 52.1 öğütme taşı

Tablo 4.9: 5.10 yapısı

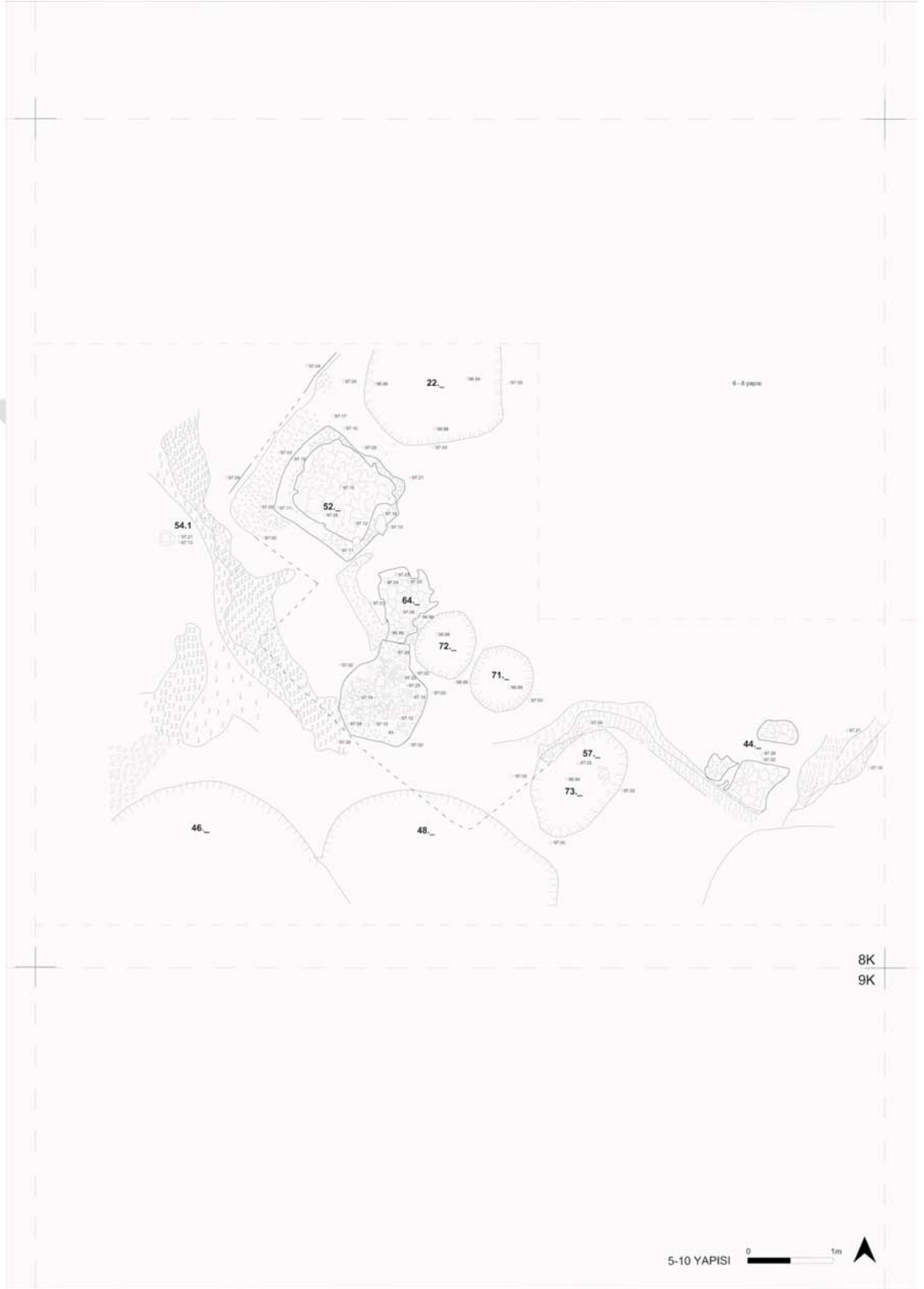
8K açmasında yer alan ve 2007 yılında kazılan 5-10 yapısı, yanmamış ve duvarları tam olarak belirlenememiş bir yapıdır. Olasılıkla KB-GD doğrultulu dörtgen bir yapıdır. Ancak duvarları, karşılıklı olarak yerleştirilen üç adet ocağın etrafını çevreleyecek şekilde inşa edilmiştir. Bu nedenle doğrusal bir plana sahip değildir. Yapı sınırları ocaklar göz önünde bulundurularak hesaplandığında 26 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır.

Yapı içinde görülen ve dağınık bir düzlem oluşturan beyaz kalker döküntüleri, sarı ve siyah killi toprak lekeleri, yapının tahrip olmuş tabanını (51.-) işaret etmektedir. Bu izler aynı alanlarda birbirini takip etmektedir ve bu düzlem üzerinde bir öğütme taşı açığa çıkarılmıştır.

Yapı içinde, yapının da sınırlarını belirleyen üç ocak bulunmuştur. Karşılıklı olarak yerleştirilen bu ocakların ilki yapının doğusunda, ikincisi güneyinde ve üçüncüsü ise batısında bulunmaktadır. Batıdaki ocak (41.-) en az iki evrelidir ve oval biçimlidir. Güneye doğru hafifçe eğimli olan tabanının altına çanak çömlek parçaları serilmiştir. Yine bu ocağın tabanında bir öğütme taşı bulunmuştur. Güneydeki ocak (43.-) tahrip olduğu için sınırları tam olarak anlaşılamamıştır. En az iki evreli ve hafifçe güneye eğimli ocağın tabanına yine çanak çömlek parçaları serilmiştir. Doğuda bulunan ocak da (44.-) diğerleri ile benzer niteliktedir. Söz konusu ocakların uzun eksenleri yaklaşık olarak 0,80 ila 1,00 m çapındadır. Bu üç ocağın etrafında yoğunlaşan kalkerli ve killi alanlar ocakların etrafında duvar olduğunu düşündürtecek biçimde hat vermektedir. Yapının içinde birçok kısımda killi ve kalkerli dolgular görülmektedir.

Söz konusu yapıya ait ocaklar, boyut ve biçim olarak diğer yapılara ait ocaklar ile oldukça benzerdir. Dolayısıyla belirli bir özel amaç için değil, gündelik işlerde kullanılmış oldukları düşünülmektedir. Bununla birlikte yapının yalnızca bu üç ocağı içerecek ve onları çevreleyecek biçimde inşa edilmiş olması, buranın bir konut olmadığını göstermektedir.

Şekil 4.23: 5-10 yapısı çizimi.

Şekil 4.24: 5-10 yapısı güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.25: 5-10 yapısı doğudan görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-11	Açma: 6N-6P	Birim Numaraları: 31, 34, 35, 39, 44, 42.
Plan: Dörtgen	Yönü: KD-GB Boyut: -	Buluntular: 31.1 küçük çömlek, 34.1 kil bilezik p., 35.1 minik kap,

Tablo 4.10: 5.11 yapısı

Yapının güneybatı köşesi 6N açmasında, diğer bölümü ise 6P açmasında kazılan dörtgen planlı yapıdır. 2008 yılında ortaya çıkartılan yapı oldukça tahrip olmuştur. Sıva izlerinden ve kalker yoğunluklarından yola çıkılarak, yapının KD-GB doğrultusunda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak boyutuna dair bir şey söylemek mümkün değildir.

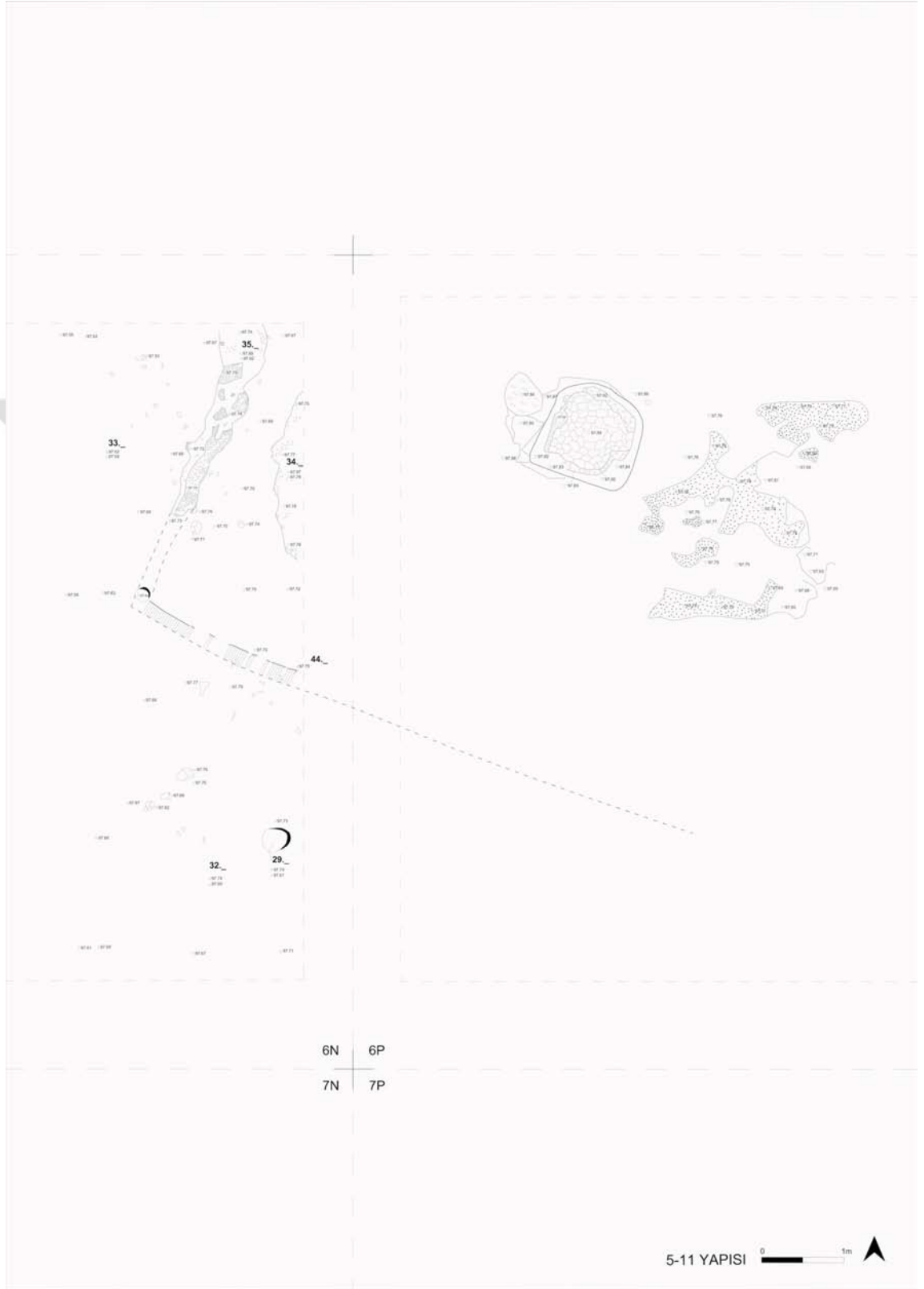
6N açmasında 5-11 yapısının güney duvarına ait yaklaşık 0,02 m kalınlığındaki sıva izleri, parça parça yaklaşık 2 m boyunca takip edilebilmiştir. Bu sıva izleri, yapının güneybatı köşesindeki 0,17 m çapındaki bir kazık deliğine kadar devam etmektedir. Söz konusu kazık deliğinin, yapının batı ve güney duvarlarının köşe noktasında yer aldığı ve yapı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Yapının, doğudaki açma profiline giren kısmında, taban düzlemi olarak kullanılmış olabilecek sert bir kalker yoğunluğu saptanmıştır. Bu kalker yoğunluğu ayrıca yapının içinde kuzeybatı bölümünde de bulunmuştur. Buradaki kalker konsantrasyonu, yapının batı sınırını gösterecek şekilde bir hat vermektedir. Dolayısıyla yapının tabanına ait olma olasılığı yüksektir.

5-11 yapısının 6P açmasında kalan kısmında ise yaklaşık 3 metrekarelik bir alan kaplayan bir ocak bulunmaktadır. Ocağın kuzey kenarının yaklaşık 0,20 m güneyinde, neredeyse ocağın tamamında izlenebilen, ancak doğu yönünde ilerlemeyen bir sıva hattı vardır. Bu sıva hattının kuzeyinde açık sarımsı bir tabaka ve bunun altında koyu gri bir tabaka bulunmaktadır. Bu tabakaların her ikisi de

yaklaşık 0,04 m kalınlığındadır. Kuzeydeki sıva hattının yanında, ilki kadar iyi görünmeyen ancak ona paralel olan ikinci bir sıva hattı bulunmaktadır.

Şekil 4.26: 5-11 yapısı çizimi.

Şekil 4.27: 5-11 yapısı (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.28: 5-11 yapısı duvar sıvasının detay görünümü (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-12	Açma: 8S-9S	Birim numaraları: 148, 149, 151, 152, 153, 159, 160, 165, 166, 172, 178, 179, 180, 187, 188, 189, 165, 167, 175
Plan: Dörtgen. İki Odalı	Yönü: KD-GB Boyut: 55 m ²	165.1 bız; 165.2 mermer nesne; 165.3 spatül p.; 172.1 kabuk takı; 172.2 yassı balta; 172.3 işlenmiş kemik; 172.4 kemik spatül; 172.5 bız; 173.1 bız; 173.2 kil kaşık; 173.3 ağırşak p.; 173.4 ağırşak p.; 189.1 figürin; 155.1 kase; 155.2 minik kap

Tablo 4.11: 5.12 yapısı

Büyük bir bölümü 8S, küçük bir bölümü ise 9S açmasında yer alan yapıdır. 2009 yılında açılan yapının en kuzey bölümü ise 8S açmasının kazılmamış kısmında devam etmektedir. Yapının, güney odası 20 m², kuzey odası 35 m² olmak üzere, yaklaşık olarak 55 m² lik bir alanı kapsamaktadır.

Kendisiyle benzer doğrultulara sahip 5-13 ve 5-17 yapısının arasında yer alan yapı . KD-GB doğrultusundadır. Dörtgen planlı olan yapı, kuzey ve güney olarak iki odaya bölünmüştür, ancak gerek yapıya gerekse odalar arasındaki geçişi sağlayan açıklıklar saptanamamıştır. Kuzey odada kuzey duvarına bitişik, güney odada ise mekanın güneybatı köşesinde iki adet ocak tespit edilmiştir. Ayrıca kuzey odasının güneydoğu köşesinde ve güney odasının güneybatı köşesinde yapıyla ilişkili olduğu düşünülen iki adet çukur vardır.

Oldukça ince olan duvarların temeli ve çatıyı taşıyabilecek özellikleri yoktur. Yapı bir yangın geçirmediği için kerpiç duvarların yapımı hakkında ayrıntılı bilgi edinilememiştir. Ancak oldukça kumlu bir harç kullanıldığı görülmüştür. Yapının geneline yayılmış vaziyette, yapıyla ilişkisi olup olmadığı kesin olmayan, irili ufaklı birçok kazık deliği bulunmaktadır.

Doğu ve batı duvarı ile, bölme duvarının büyük bir kısmı takip edilebilmiştir. KD-GB doğrultulu batı duvarı, 3,40 m boyunca takip edilebilmiştir. Sıva izleri ile takip

edilebilen kısmı ise yaklaşık 4,60 metredir. Yani batı duvarının uzunluğu toplamda 8,00 metredir. Batı duvarının kuzey odasındaki bölümü 0,20 m kalınlığında iken, güney odasındaki kısmı 0,30 m kalınlığındadır. Kuzey kesimlerde iç yüzdeki sıva izleri oldukça iyi korunmuştur ve duvarın orta kısımlarında yer yer dış yüzdeki sıva izleri de görülebilmektedir. Kalkerli bir karışımdan yapılan sıvalar genellikle ince ve özenlidir. KD-GB doğrultulu doğu duvarının kuzeyde 2,60 m uzunluğundaki bölümü net olarak görülmüş ve kesik sıva izlerinden güneye doğru 3,40 m kadar devam ettiği anlaşılmıştır. Doğru duvarının kalınlığı ortalama olarak 0,20 m'dir. Mekanın duvarları boyutlarına göre tamamlandığında, uzun duvarların 8,00 metreyi bulmaktadır. Yapının duvarları kaldırılırken bir adet figürin ortaya çıkmıştır.

Yapının KB-GD doğrultulu bölme duvarı, orta kısımdaki kesinti ile birlikte 4,20 m uzunluğunda, 0,20 m kalınlığındadır. Doğusu üst tabakadan inen büyük bir çukur ocak (154.-) tarafından kesilmiş olan duvarın batı kısmında sıva izlerinin iyi korunmamasına rağmen, bazı noktalarda birbirine paralel olan üç sıva izi görülebilmektedir. Duvarın doğu bölümünün kuzeye bakan kısmında sıvalar oldukça iyi korunmuştur.

5.12 yapısının ilk tabanı (173.-), yapının geneline yayılan oldukça iyi korunmuş ve sağlam bir tabandır. Bu tabanın üstündeki sıvanın duvara dönüşü yer yer takip edilebilmektedir. Söz konusu tabanda bız, kil kaşık ve ağırşak parçaları ortaya çıkarılmıştır. Bu tabanın üstü, daha sonra yine yapının geneline yayılan, sert ve koyu renkli bir dolgu toprakla (172.-) doldurulmuştur. Dolgu toprak içindeki malzeme çok az olmasına karşın, kabuk takı, yassı balta, işlenmiş kemik, kemik spatula ve kemik bız gibi buluntular açığa çıkarılmıştır.

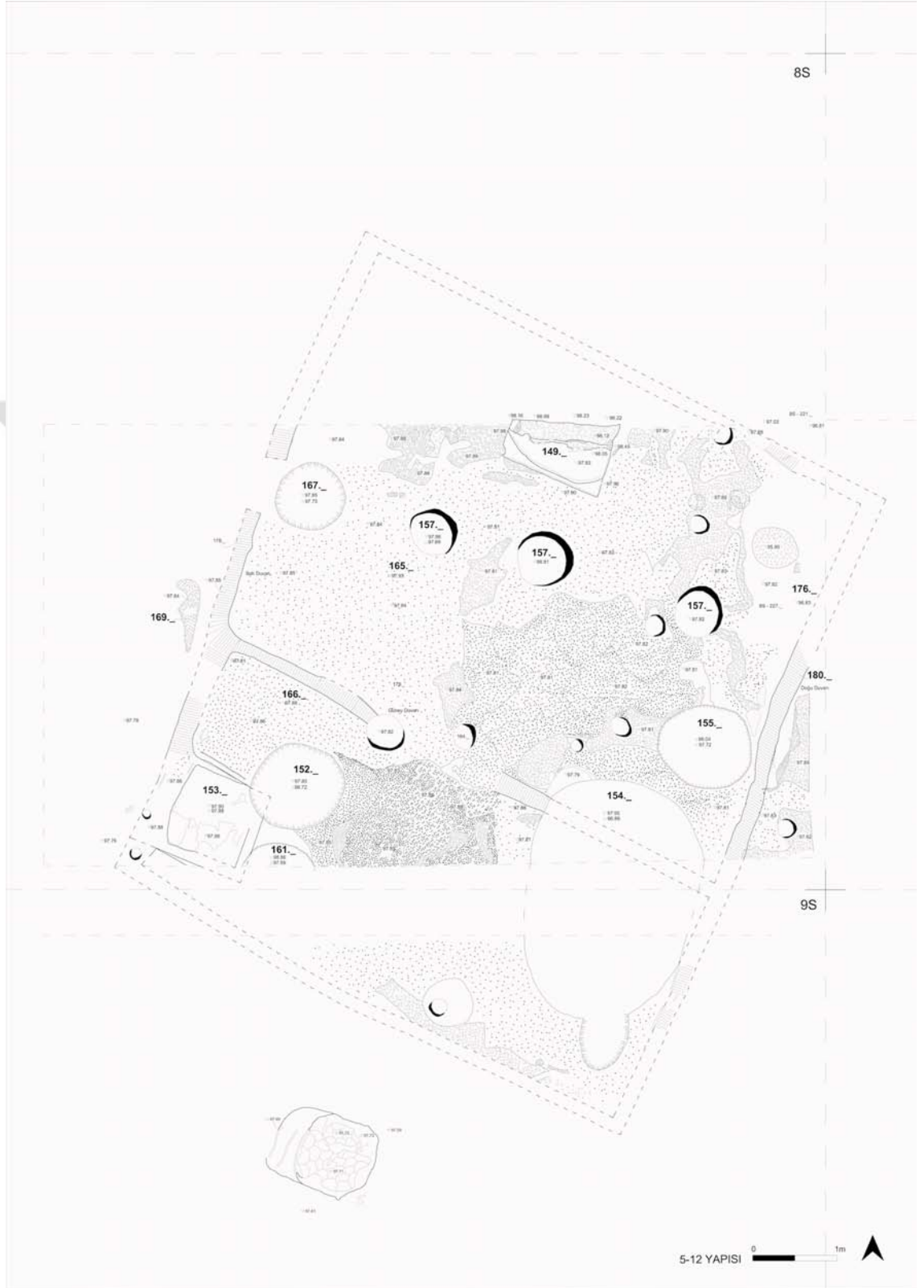
5.12 yapısının üçüncü ve en üstteki tabanı (165.-), aralarında sıva katmanları olan ve en az dört defa yenilenmiş bir tabandır. Çeşitli yerlerindeki bozulmalardan dolayı bu tabanın evreleri iyi anlaşılamamış, ancak en alttaki evresinde sarımsak, taşçıklı ve sert özellikler gösteren hazırlık düzlemi olabilecek bir taban gözlenmiştir. Bu tabanda bız, mermer nesne ve spatula parçası bulunmuştur.

5.12 yapısının kuzey odasında, odanın orta kısmında, kuzey duvarına yaslı, 0,20 m yüksekliğindeki bir platformun üzerinde duran dörtgen biçimli, büyük bir ocak (149.-) bulunmaktadır. 5.12 yapısıyla aynı doğrultuda olan bu ocağın ağzı güneybatıya dönüktür. Ocak platformu ve kenarları birkaç katman halinde defalarca sıvanmıştır. Platform killi toprakla doldurulmuş ve üzerine küçük taş parçaları ve çanak kırıkları serilip kille sıvanmıştır. Ocağa ait en alttaki taban düzlemi kenarlarına kadar uzanmaktadır, bunun üzerinde ise yine benzer şekilde hazırlanmış yenileme tabanları bulunmaktadır.

5.12 yapısının güney odasının güneybatı köşesinde, tabanı tam olarak korunamamış bir başka ocak (153.-) daha bulunmaktadır. Dörtgen biçimli bu ocak, yapı tabanının üzerine yükseltilmeden yapılmıştır ve ağzı doğuya dönüktür.

5.12 yapısının güney odasında, ocağın hemen kuzeydoğusunda, kalkerli ve turuncu tonlarında yumuşak toprağı olan bir çukur (158.-) yer almaktadır. Derine doğru genişleyen bu çukurun dibi kalın bir kille sıvanmıştır. Yapının kuzey odasının, güneydoğu köşesinde, karışık dolgulu bir çukur (155.-) daha vardır. Bu çukurun içinde bir kase ve bir minik kap bulunmuştur.

Mekan içinde tam anlamıyla *in-situ* niteliğindeki buluntular az olmakla birlikte, kuzey odada bulunanların birçoğu, odanın güneybatı köşesinde, güney odasındakiler ise kuzeybatı köşede yoğunlaşmaktadır.

Şekil 4.29: 5-12 yapısı çizimi.

Şekil 4.30: 5-12 yapısı güneyden görünümü (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.31: 5-12 yapısı kuzeyden görünümü (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-13	Açma: 8-9 R	Birim Numaraları: 91, 94, 98, 99, 100, 101, 102, 103
Plan: Dörtgen. İki Odalı	Yönü: KD-GB Boyut: -	Buluntular: 94.1 taş boncuk

Tablo 4.12: 5.13 yapısı

Büyük bir bölümü 8R açmasının kazılmış olan güney yarısında bulunan 5-13 yapısının kuzey kısmı, açmanın kazılmamış bölümünde devam etmektedir. Yapı olasılıkla daha güneye doğru da devam etmesine karşın, tahrip olduğu için 9R açması sınırları içinde kalan küçük bir bölümü açılabilmiştir. 2009 yılında kazılan yapı, hemen doğusundaki 5-12 yapısı ile aynı doğrultudadır.

5-13 yapısı 5. tabakadaki diğer yapılar gibi yanmamıştır ve oldukça zayıf olarak korunagelmiştir. Kısmi olarak taban düzlemi ve yapıyı kuzey-güney olarak ikiye böldüğü düşünülen bölme duvarı bulunabilmiştir. Korunagelen tek duvar olarak, bölme duvarı yapının planı kadar doğrultusunu da anlamamızı sağlamaktadır. KD-GB doğrultulu duvar 7 m uzunluğundadır. Ancak duvarın kendisi de bütün olarak açığa çıkarılamamıştır. Söz konusu bölme duvarının batıdaki bölümü, kuzeye dönüşü de dahil olmak üzere sıva izleri ile oldukça net bir şekilde takip edilebilmektedir. Ancak doğudaki bölümü, bilinmeyen bir nedenden dolayı kesintiye uğramaktadır. Ortalama 0,20 m kalınlığındaki bölme duvarı, yine yapının doğrultusuna paralel olacak şekilde, doğuda kuzeydoğuya dönüş yaparak doğu profiline girmektedir. Bu dönüşünün anlaşılmasını sağlayan ve ince bir beyaz çizgi halinde görülen sıva izi, aynı zamanda yapının tabanını da (94.-) sınırlamaktadır.

5-13 yapısının bölme duvarında, duvarla aynı doğrultuda sıralanan ve yaklaşık 0,10 – 0,15 m çaplarında sekiz adet kazık deliği bulunmaktadır. Bunlara ek olarak yapının kuzey odasındaki tabanın (94.-) doğu kısmında, 0,30 m çapında iki büyük, 0,15 m çapında iki küçük, tabanın orta kısmında 0,20 m çapında bir, bölme duvarının kuzey yüzüne yaslı olarak ise 0,25 m çapında iki adet olmak üzere toplam yedi kazık deliği (100.-) bulunmaktadır. Yapı tabanını kesen bu direk yerlerinin yapı ile alakalı olup

olmadığı anlaşılamamıştır. Ancak bölme duvarına yaslı olarak bulunan iki kazık deliğinin taşıyıcı direkler olduğunu, benzeri örneklere başka yapılarda da rastlandığı için söylemek mümkündür.

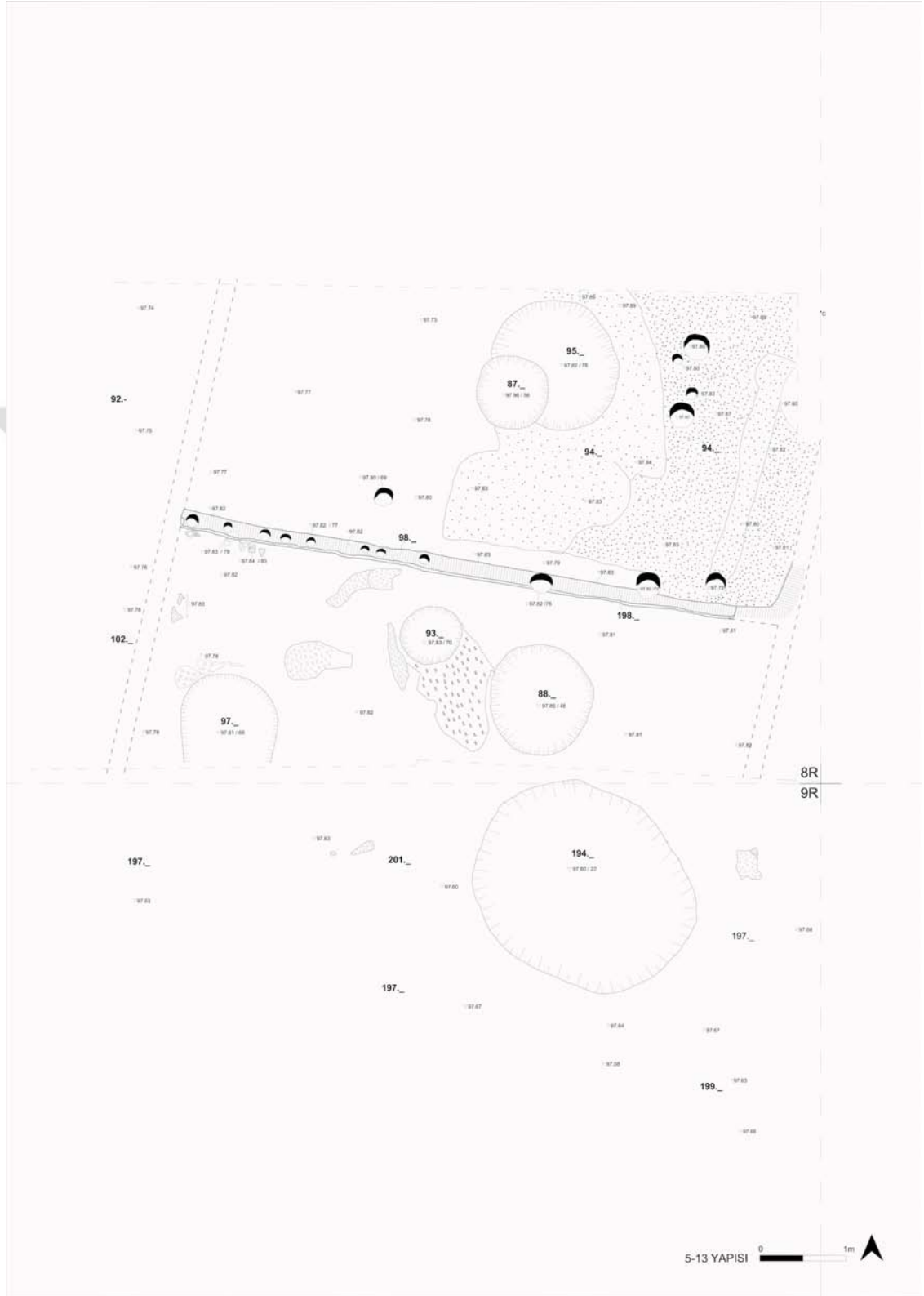
Yapının kuzeydoğu köşesinde saptanan taşçıklı yumuşak düzlem, tabanın (94.-) altında doğu profile kadar devam ettiği için, tabandan önce zemini düzgün hale getirmek için hazırlanan bir düzlem olmalıdır. Ayrıca bu düzlemin güneyde, 5-13 yapısının bölme duvarına (98.-) doğru dönüş yapması ve duvar üstündeki beyaz sıvanın bu düzlem üzerinde de tespit edilmesi, bu görüşü desteklemektedir.

5-13 yapısının doğusundan ortalarına doğru bozularak uzanan taban düzlemi (94.-) ancak kısmen görülebilmektedir. Tabanın en sağlam korunagelmiş kısmı kuzey profile giren taraftadır, buradaki kalınlığı yaklaşık 0,02 m'dir. Siyahımsı, taşçıklı, oldukça sert ve sıkılaştırılmış olan bu taban düzlemi, yapının ortalarına doğru bozulmaktadır. Bu tabanda bir adet taş boncuk bulunmuştur.

5-13 yapısının doğu yarısında, taban düzleminin üst dolgusu da nispeten sağlam bir şekilde tespit edilebilmiştir. Oldukça yumuşak, siyahımsı renkte olan bu taban üstü dolguda (91.-) çanak çömlek parçası ya da malzeme çok az olmakla birlikte, toprak homojen bir yapıya sahiptir.

Yapının güney odasının batı kenarında 0,30-0,35 m genişliğinde, 2,5 metre uzunluğunda killi, kalkerli ve sarımsı renge sahip bir alan saptanmıştır. Üstte sarımsı, altta siyahımsı bir düzleme sahip bu alan, farklı yönlerde doğru takip edilememiş ve yapıyla ilişkisi çözülememiştir.

Genel olarak 5-13 yapısının korunagelen kısımları yapının ortalarıdır. Burada bir bölme duvarıyla kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmaktadır. Yapının kuzey oda tabanı nispeten iyi korunmuş ve özenle yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak gerek bu odanın bütünü gerekse güney oda hakkında daha ayrıntılı sonuçlara varmak güçtür. Ancak düzenli sıralar halinde uzanan 5. tabaka yapılarının düzeni hakkında bütünlüyci sonuçlar vermektedir.

Şekil 4.32: 5-13 yapısı çizimi.

Şekil 4.33: 5-13 yapısı güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.34: 5-13 yapısı (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5 -15	Açma: 10S	Birim Numaraları: 101, 104, 105, 106, 108, 110, 113, 114, 115, 119, 120, 121, 123, 127
Plan: Dörtgen. İki Odalı	Yönü: KD-GB Boyut: 31m ²	Buluntular: 115.1 kemik alet; 110.1 oluk bezeme kase; 110.2 öğütme taşı p.; 110.3 boynuz

Tablo 4.13: 5.15 yapısı

Büyük bir bölümü 10S açmasının kuzey kısmında açılan yapı, 10S açmasının kazılmayan güney kısmında ve 10P açmasında da devam etmektedir. kuzeyindeki 5-13 ve 5-12 yapıları gibi KD-GB doğrultusunda, dörtgen biçimlidir. Herhangi bir yangın geçirmeyen yapıda, giriş çıkışı sağlayan bir açıklık tespit edilememiştir. Yapı, ortasında kabaca doğu-batı doğrultusunda uzanan bölme duvarı yapıyı kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sağlam olarak takip edilebilen kuzey ve doğu duvarlarından yola çıkarak, yaklaşık olarak 31 metrekairelik bir alanı kapladığı tahmin edilmektedir.

Kendi içinde birçok yenileme evresi olan 5.15 yapısının tabanı (115.-), parça parça gözlemlenebilmiştir. Yapıyı kesen çukurların kesitlerinden anlaşıldığına göre, ana toprağın üzerinde sırasıyla; sarımsı kahverengi, siyah, sarı hazırlık düzlemi, siyah ve kalkerli beyaz evreleri bulunmaktadır. En üstteki kalkerli beyaz, siyah ve sarı hazırlık düzlemi iyi korunmamıştır fakat bunların altındaki siyah taban oldukça iyi korunagelmıştır. Bu tabanın, kuzey ve doğu duvarlarına dönüşlerinin saptanması, duvarların iç sınırlarının anlaşılması açısından da önemlidir. Söz konusu tabanda küçük buluntu olarak bir adet kemik alet vardır. Tabanın üst dolgusunda, *in-situ* olarak bir oluk bezemeli kase, bir öğütme taşı parçası ve bir geyik boynuzu tespit edilmiştir.

5.15 yapısının doğu duvarı (114.-), takip edilebildiği kadarı ile yaklaşık 6 m uzunluğundadır. Duvar en kalın yerinde 0,30 m, en ince yerinde 0,20 m kalınlığındadır. Doğü duvarının güney bölümü oldukça iyi korunagelmıştır ve sıralı olarak sekiz adet kazık deliği bulunmaktadır. Bu kazık deliklerinin güneyden kuzeye

doğru üçüncüsünün çapı 0,20 m olmakla birlikte, çapı 0,50 m olan bir çukurun içine açılmıştır. Diğer yedi kazık deliğinin çapı yaklaşık 10 cm'dir ve aralarındaki mesafe de yaklaşık 0,10-0,12 m'dir. Bu bölümde duvara ait sıva izleri de net olarak takip edilebilmektedir. Ayrıca sıva izinin en yüksekte görülen kısmı, yapı tabanından (115.) 0,18 m yüksektedir. Doğu duvarının orta kısımları net olarak saptanamamış olsa da, kuzey kısımda tabanın (115.-) duvara dönüşleri görülebilmektedir.

Yer yer net olarak takip edilebilen, yer yer taban dönüşlerinden ve kalker hatlarından izlenebilen KB-GD doğrultulu kuzey duvarı (127.-) ise kuzeybatı köşede yapıyı kesen büyük çukura kadar 3,30 m uzunluğundadır ve yaklaşık olarak 0,30 m kalınlığındadır. Kuzey duvarının iç kısmının orta bölümünde, duvarı kesen 0,50 m çapında bir çukur ve bu çukurun içinde 0,20 m çapında bir kazık deliği bulunmaktadır. Kuzey duvarının orta kısımlarında, ayrıca döküntü gibi görünen dal izlerine sahip yanık kerpiç parçaları da (119.-) bulunmaktadır.

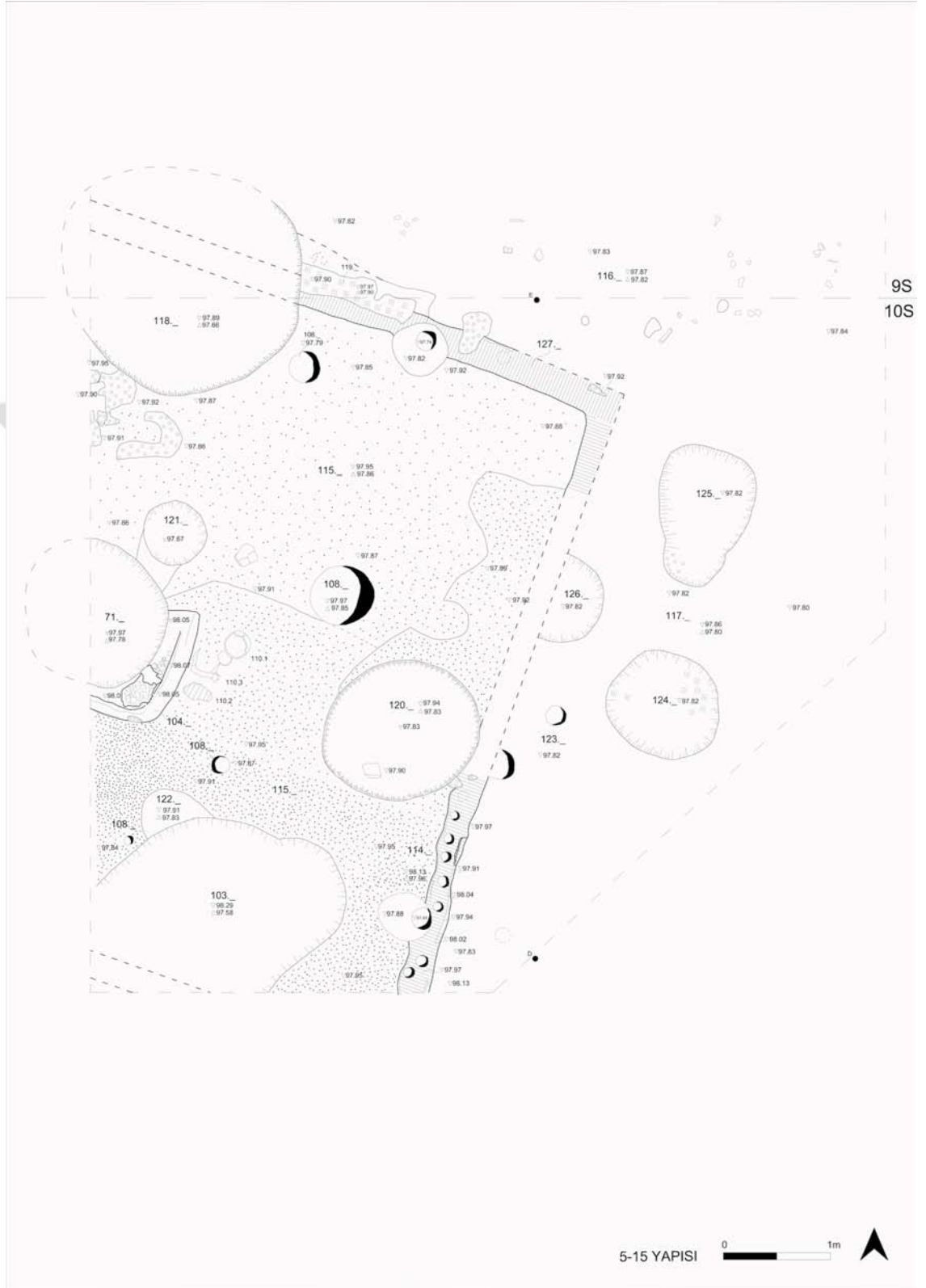
5.15 yapısının içinde yaklaşık 0,60 m çapında bir kazık deliği (108.-), kuzeyinde ve güneyinde ise daha küçük birer kazık deliği daha yer almaktadır. Diğer iki kazık deliğinin yapıyla olan ilişkisi tam olarak bilinmese de, güneydeki yapı tabanını (115.-) kesmiş olan kazık deliği olasılıkla yapı ile ilişkilidir, çünkü taban kazık deliğinin içine doğru dönüş yapmaktadır.

Yapının doğusunda, biri doğu duvarıyla kesişen, diğeri ise doğu duvarının yaklaşık 0,32-0,33 m dışında bulunan iki adet kazık deliği (123.-) daha bulunmaktadır. Doğu duvarını kesen kazık deliği 0,29 m çapında, duvarın dışında yer alan kazık deliği ise 0,20 m çapındadır. Ancak her ikisinin de doğrudan yapıyla ilişkili olup olmadığı söylemek güçtür.

5.15 yapısının ortalarında batı kenarına yakın, 1 x 0,50 m'lik bir kısmı iyi korunagelmiş, diğer kısımları açmanın profilinde kalan bir ocak (104.-) bulunmaktadır. Ağız kuzeye bakan ocak, yapı tabanından 0,10-0,15 m yükseltiyle hazırlanmış bir zemin üzerine yapılmıştır. Taban düzleminde taşçık ve çanak çömlek parçaları kullanılan ocağın taban yüzeyi ise ince bir kerpiç düzlem ile takip

edilmektedir. Ayrıca kenarlarında 0,01 m'lik beyaz bir sıva izi görülmektedir. Ocağın hemen doğusunda, taban üstünde, yukarıda belirtilen *in-situ* buluntular tespit edilmiştir.

Şekil 4.35: 5.15 yapısı çizimi.

Şekil 4.36: 5-15 yapısı güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.37: 5-15 yapısı batıdan görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-17	Açma: 8 T	Birim Numaraları: 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 115, 116, 120, 123.
Plan: Dörtgen.	Yönü: KD-GB Boyut: -	Buluntular: 104.1 boncuk; 104.2 bız parçası; 104.3 bız

Tablo 4.14: 5.17 yapısı

5-17 yapısı 8T açmasında bulunmakta ve hemen batısında bulunan 5-12 yapısına paralel olarak KD-GB doğrultusunda uzanmaktadır. Açmanın kazılan güney bölümünde tespit edilmiş olmasına karşın daha kuzeyde kazılmamış alanda da devam etmektedir. Doğu kısmı ise bu bölümde açılmış olan başka bir 4. tabaka yapısının altında devam etmektedir. Bu nedenle ancak kısmen açılabilmiştir ve yoğun bir biçimde tahrip olduğu için çok az anlaşılabilmektedir. Bu nedenle yapının boyutları hakkında bir tahmin yapmak oldukça zordur.

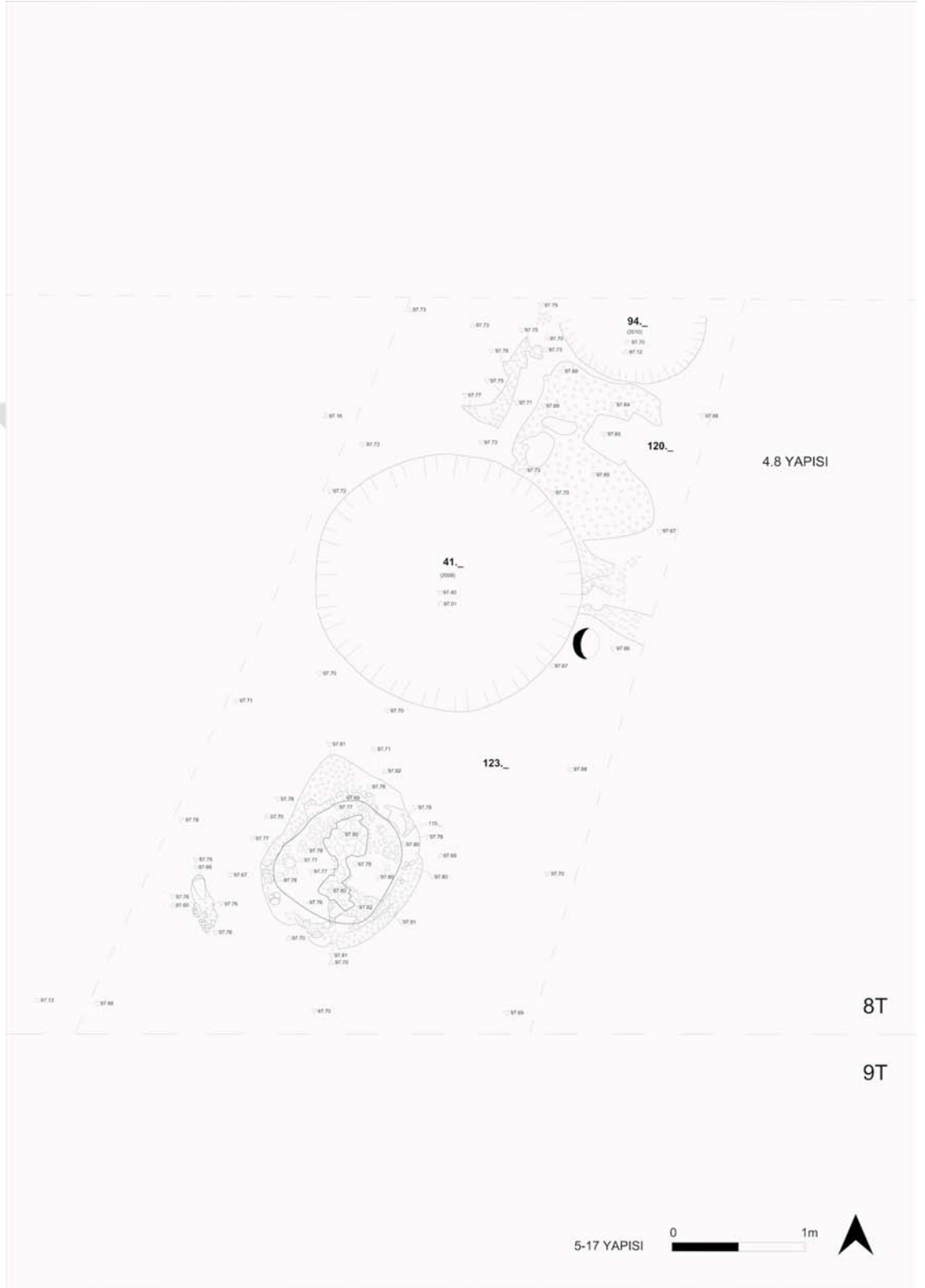
Açmada sağlam olarak korunagelmış bir taban bulunmasa da, çeşitli kısımlarda taban parçaları ya da taban altı düzlemleri tespit edilebilmiştir. Açılan alanın özellikle kuzey kesimlerinde sarı kil ve kalkerle karışık bir taban altı dolgusu (120.-) görülmüştür. Daha üstteki tabakalara ait çukurlarla kesilen bu taban, 2 x 2,5 m boyutlarında bir alanda takip edilebilmiş ve doğusundaki 4. tabaka yapısına doğru aşağı eğimli olduğu görülmüştür. Söz konusu tabanı kesen çukurların kesitlerinde de görüldüğü üzere güney bölüme (123.-) doğru da ilerlemektedir. Yapının güney kısmında, taban dolgularının üzerinde hem yanık kerpiç döküntülerine hem de bir ocak (106.-) kalıntısına rastlanmıştır.

Yapının korunagelen kısmının güneybatı köşesinde bulunan ocak (106.-) yaklaşık 0.80 x 0,90 m boyutlarındadır. Üzerinde taban altı düzlemini oluşturan kırık çanak çömlek parçalarının olduğu tespit edilmiştir. Çevresinde ise ocağın sınırlarını veren sıra izleri bulunmuştur. Ancak ocağın kenar sıvaları ve taban düzlemi büyük ölçüde tahrip olduğu için tam olarak görülememiştir.

Yapının kuzey kısmında, doğu-batı doğrultulu üç adet kazık deliği bulunmuşsa da, herhangi bir duvar izine rastlanmamıştır. Yapı içi dolgusunda ortaya çıkarılan boncuk, bız parçası ve bız dışında, yapı ile ilişki herhangi bir küçük buluntuya rastlanmamıştır.

Mevcut durumu, plan ve yapım özellikleri hakkında bir bilgi vermese de, yerleşim düzeninin anlaşılmasını sağlayacak şekilde diğer yapılarla uyumlu bir dokuyu yansıtmaktadır.

Şekil 4.38: 5-17 yapısı çizimi.

Şekil 4.39: 5-17 yapısı batıdan görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.40: 5-17 yapısı güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-18	Açma: 6U	Birim Numaraları: 85, 86, 87, 89, 91, 94, 99, 101, 108, 109, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 126, 128, 130, 131, 141, 143, 147, 149, 154, 158
Plan: Dörtgen, iki odalı	Yönü: KB-GD Boyut: -	Buluntular: 101.3 kil kaşık parçası; 141.1 kemer tokası; 141.2 öğütme taşı; 141.3 sapan tanesi; 141.5 kült masası p.

Tablo 4.15: 5.18 yapısı

Büyük bir bölümü 6U açmasında, doğu tarafındaki küçük bir bölümü ise 6T ile arada kalan arabayolu ve rampanın olduğu kesimde devam etmektedir. 2012 yılında kazılan ve 5-18 adı verilen yapı, hemen güneyindeki 5-21 yapısı gibi hafifçe KB-GD doğrultusunda uzanmaktadır.

Yangın geçirmemiş olan 5-18 yapısı, dörtgen biçimindedir ve bir bölme duvarı ile kuzey ve güney olarak ikiye bölünmüştür. Yapıda giriş çıkışı sağlayan herhangi bir açıklık bulunamamıştır.

Yapının duvarları çok net olarak görülememiştir. Ancak kısmi olarak görülen parçaları yapı hakkında bilgi verecek niteliktedir. Batı duvarının profilin altında kalması ve güney duvarının üst tabakaya ait bir duvar hendeği tarafından kesilmiş olması, yapının ne kadar bir alan kapladığının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Yer yer sıva izleriyle takip edilebilen ve yer yer üst tabaka çukurlarıyla kesilen yapının doğu duvarı (120.-) yaklaşık 7,5 metre uzunluğundadır. KB-GD doğrultusundaki bu duvarın kalınlığı ortalama 0,20 m'dir. Doğu duvarının kuzey bölümünde, birbirleriyle olan uzaklıkları değişen ve yaklaşık 0,10 m çapında dört adet kazık deliği bulunmaktadır. Güney tarafında ise, bir tanesi 0,10 m çapında, diğer ikisi (137.-) 0,20 m çapında iki adet kazık deliği daha bulunmaktadır. Yapının kuzey duvarı (118.-) ise üst tabakaya ait bir duvar hendeği ve bir çukur tarafından kesilmektedir. Fakat sıva izleri, bu duvarın profile giren kısmına kadar 3,40 m

uzunluğunda ve 0,20 m kalınlığında olduğu göstermektedir. Kuzey duvarının başka bir şey tarafından kesilmeyen bölümlerinde toplam dört tane kazık deliğı saptanmıştır. Kuzey duvarının doğu duvarıyla birleştiğı noktada yer alan kazık deliklerinden biri (133.-), diğerklerine göre daha büyüktür ve 0,20 m çapındadır. Duvarının doğu kısmında yer alan diğerk üç kazık deliğı ise yaklaşık olarak 0,06 – 0,08 m çapındadır. Yapıyı kuzey ve güney olarak ikiye ayıran bölme duvarı (119.-), yaklaşık 3,70 m uzunluğundadır ve 0,22 m kalınlığındadır. Ancak üst tabakadan inen 2 m çapında bir çukur (47.-) tarafından kesilmektedir. Bölme duvarının batı profile girdiğı yerde, 0,33 m çapında bir kazık deliğı (126.-) bulunmaktadır. Bu kazık deliğı dışında, bölme duvarı üzerinde daha küçük dört tane daha kazık deliğı saptanmıştır. Birbirlerine uzaklıkları farklı olan bu kazık deliklerinin çapı 0,08 – 0,10 m arasında değışmektedir.

Yapının tabanları, duvarlara oranla daha net korunagelmıştır. Kuzey odanın doğu kesiminde, en altta kalker döküntülü bir taban (141.-) saptanmıştır. Doğu ve kuzey duvarlarına yakın bir alanda iyi bir şekilde korunagelen taban doğuya doğru eğimlidir. Yapının ilk kullanım evresini yansıtan bu tabanın üzerinde bir kemer tokası, öğütme taşı, sapan tanesi ve kült masası parçası gibi küçük buluntular tespit edilmiştir. Tabanın, kuzey odanın doğu kısmında tespit edilen kesimi kalker döküntülü bir düzlem üzerinde oldukça tahrip olmuş bir tabandır (116.-) ve ince kalker sıvalardan oluşmaktadır.

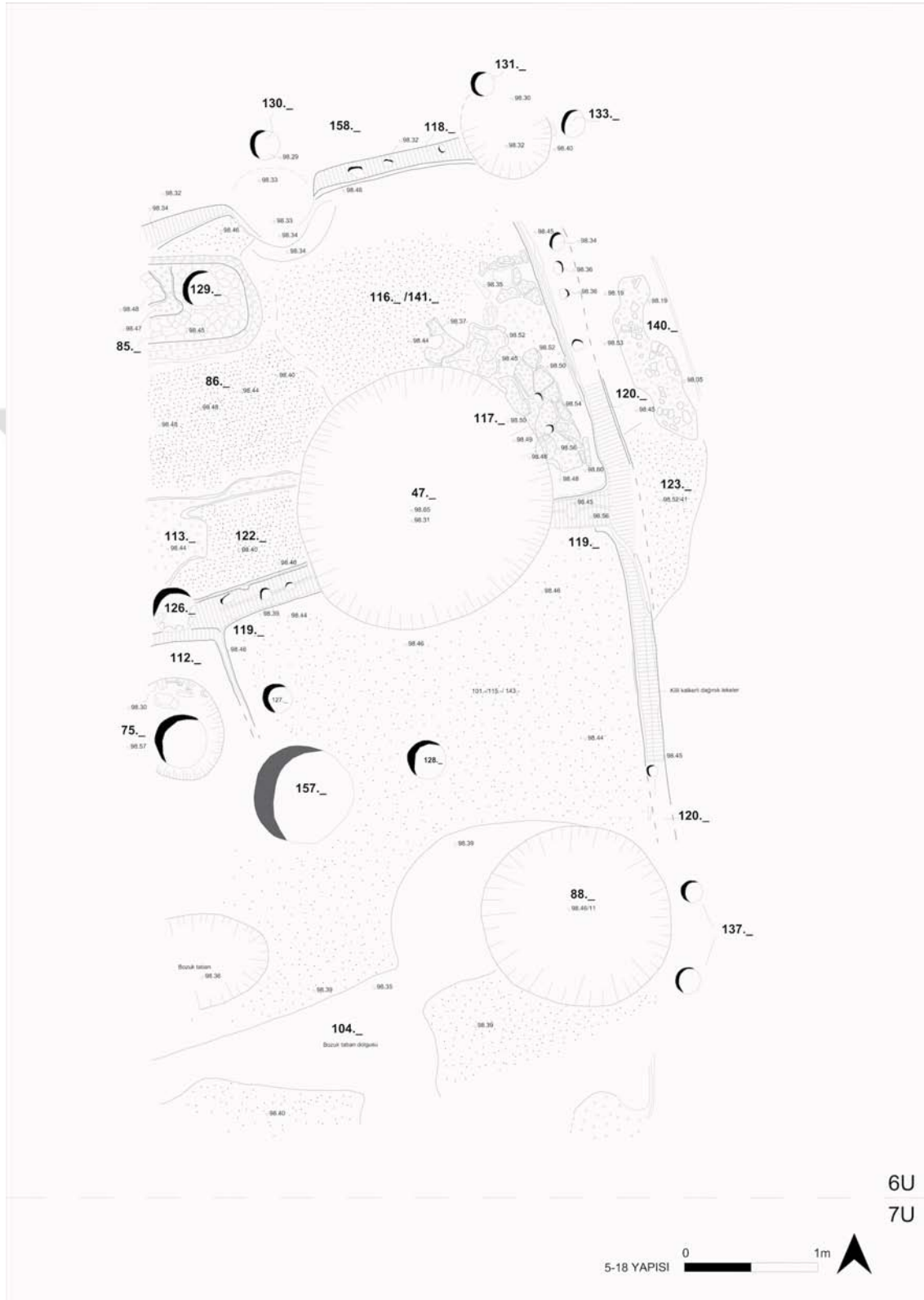
Kuzey odanın orta kısımlarından batı profiline kadar uzanan bir alanda kalkerli bir taban (122.-) bulunmaktadır. Daha çok odanın batı yarısında görülen bu tabanın üstünde ise kalkerli bir taban altı dolgusu (113.-) saptanmıştır. Bazı bölgelerde inceyken bazı bölgelerde daha kalın bir tabaka halinde görülen bu dolgu, taban hazırlık düzlemi görünümündedir. Yine aynı odada bulunan ocağın (85.-) güneyinden başlayarak bölme duvarına (119.-) kadar uzanan, ince kil sıvalı bir taban (86.-) ise bu odadaki tabanların en üstteki evresidir. Odanın yalnızca batı kısımlarında net olarak gözüken ve doğuya doğru eğimli olan taban, odanın doğu kısmında takip edilememiştir .

5-18 yapısının güney odasında, yapının ilk tabanı (143.-) 0,2 m kalınlığında ve oldukça sağlamdır. Bu tabanın üstünde, yer yer kalkerli, yer yer killi, beş ince sıvalı düzlemden oluşan bir taban (115.-) daha bulunmaktadır. Güney odanın büyük bir bölümünde izlenen bu taban, güney kısımlarda bir başka düzlem (104.-) tarafından bozulmuştur. Bunun üzerinde yine güney odanın geneline yayılan fakat dağınık olarak bulunan 0,05 – 0,06 m kalınlığına sahip taban parçaları (101.-) açığa çıkarılmıştır. Tahrip olmuş bu taban hakkında fazla bilgi edinilememiştir ve bir kil kaşık parçası bulunmuştur.

Yapının güney odasının tabanını kesen, biri (127.-) doğuya yakın ve 0,22 m çapında, diğeri (128.-) ortada ve 0,30 m çapında kazık delikleri saptanmıştır. Ancak bunların yapıyla ilişkisi olmadığı düşünülmektedir.

5-18 içinde çeşitli yapı öğeleri de tespit edilmiştir. Bunların başında kuzeydeki odada yer alan bir ocak gelmektedir. Odanın kuzeybatı kısmında bulunan ocak (85.-) batıdaki profilin altında devam etmektedir. Kazılan kısmı, 0,85 m uzunluğunda, 0,80 m enindedir. İyi korunagelmiş ocak, sırasıyla killi dolgu, kalkerli dolgu, ocağın ilk tabanı, kerpiçli dolgu ve ikinci taban düzlemi olarak tespit edilen katmanlardan oluşmaktadır. Ocak orta kısmında 0,30 m çapında bir kazık deliği (129.-) tarafından kesilerek tahrip edilmiştir.

5-18 yapısının güney odasında, yapıyı ikiye ayıran bölme duvarının batısına bitişik bir platform (112.-) bulunmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda olan platformun güney kenarı tespit edilememiş, yalnızca doğu kenarı saptanabilmiştir. Batı kenarı ise profilinin içinde devam ettiği için, boyutları ve biçimi tam olarak anlaşılamamıştır. Platformun doğu kenarının iç ve dış yüzeyleri ince bir kalker sıva ile sıvanmıştır. 5-18 yapısının kuzey odasının doğu duvarına yakın başka bir olası platform (117.-) daha saptanmıştır. Kenar veren bazı parçalar hariç, bu platformun da sınırları takip edilememiştir.

Şekil 4.41: 5.18 yapısı çizimi.

Şekil 4.42: 5-18 yapısı güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.43: 5-18 yapısı batıdan görünümü (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-21	Açma: 7U	Birim Numaraları: 114, 116, 118, 119, 123, 124, 125, 126, 130, 135, 137.
Plan: Dörtgen	Yönü: KB-GD Boyut: -	Buluntular: 130.1 kil bilezik p.

Tablo 4.16: 5.21 yapısı

Büyük bir kısmı 7U açmasında, küçük bir kısmı da 7T açması ile arada bulunan araba yolunun altında devam eden dörtgen biçimli bir yapıdır. 5-18 yapısının güneyinde yer alan 5-21 yapısı, 2013 yılında kazılmıştır. KB-GD doğrultusunda olan yapı, yangın geçirmemiştir ve çok zayıf bir halde korunageldiği için yapı detaylarıyla ilgili ayrıntılı sonuçlara ulaşamamıştır.

5-21 yapısı, duvarlardan ziyade nispeten sağlam korunagelmiş sarı killi bir düzlem (114.-) ile tanımlanabilmektedir. Bu ince katman üzeri aşınmış bir taban ya da taban altı düzlemidir. Yüzeyi çok düzgün ve sıvazlanmış olmasa da yaklaşık 0,05-0,10 m kalınlığında bir katman oluşturmakta ve 5-6 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Bu birimin kuzeyi üstten inen bir başka alan tarafından büyük ölçüde kesilerek tahrip edilmiştir, güneyinden ise yine üst tabakalarda bulunan bir yapının duvar hendeği ve çeşitli çukurlar geçmektedir. 5-21 yapısına ait herhangi bir dış duvar saptanamamıştır. Ancak tabanın doğu ve güneyde düzgün bir hat oluşturacak şekilde sonlanması, yapının boyut ve biçimine dair fikir vermektedir. Kuzey-güney yönünde eğimi olan sarı killi düzlem, ayrıca biri 0,34 m, biri 0,26 m, biri 0,22 m ve diğeri 0,18 m çapında olan dört kazık deliği tarafından kesilmektedir. Bu kazık delikleri herhangi bir doğrultu oluşturmamaktadır ve bu nedenle olasılıkla yapı ile ilişkili birimler değildir.

5-21 yapısının kuzeybatısında KD-GB doğrultulu bir bölme duvarının izine rastlanmışsa da, bu kesimde üst tabakaya ait 1,16 m çapında bir çukurun (119.-) bulunması, alanın net olarak anlaşılmasını güçleştirmiştir. Sıva izleriyle takip edilebilen bölme duvarının batı kısmında 0,38 m çapında, doğu kısmında 0,16 m ve 0,29 m çapında, toplamda üç adet kazık deliği saptanmıştır. İlginç olan; bölme duvarı

ile tabanın net olarak sonlanan batı sınırı arasındaki açı farkıdır. Bölme duvarı KD-GB doğrultulu olmasına karşın, yapı tabanı daha doğrusaldır. Bu nedenle bir üst tabaka ya da evreden inen bir bölme duvarının olması da söz konusudur.

5-21 yapısının güneydoğusundaki açık alanda, taban seviyesinden daha düşük bir kotta, yine güneye doğru eğimli duran bir ocak tabanı (126.-) bulunmuştur. Yuvarlak biçimli ocak 0,60 m çapındadır ve kenarları 0,04 m kalınlığında kalker ve kerpiç ile sıvanmıştır. Diğer ocaklarda olduğu gibi çanak çömlek parçaları ya da küçük taşlar serilerek oluşturulmuş bir düzlemi bulunmaktadır. Taban ve ocağın üzerine oturduğu düzlem arasındaki seviye farkı, iki birimin ilişkisinin tam olarak anlaşılamamasına neden olmuştur. Fakat tabanın çevresini batı kısımdan saran, yapı tabanına benzer nitelikte sari killi bir düzlem, ocak ve içinde olduğu alan ile yapı arasında bir ilişki olabileceğini düşündürmektedir. 5-21 yapısı sadece bozuk bir taban düzlemi ile sınırlı bir halde korunageldiği için yapıyla ilişkili dolgu ve buluntulardan söz etmek güçtür.

5-21 YAPISI

Şekil 4.45: 5-21 yapısı doğudan görünümü (Aşağı Pınar arşivi).

Şekil 4.46: 5-21 yapısı kuzeyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-22	Açma: 6V	Birim Numaraları: 122, 126, 127, 136, 137, 139, 141, 144, 156, 157, 160, 163, 171, 177, 186, 188, 191, 192, 193
Plan: Dörtgen, iki odalı	Yönü: KD-GB Boyut: -	Buluntular: 157.1 boncuk; 127.1. kil bilezik p.; 126.1 kulplu küçük çömlek; 126.3 bız; 192.3 kil bilezik p.

Tablo 4.17: 5.22 yapısı

5-18 yapısının doğusunda, fakat ondan farklı olarak KD-GB doğrultusunda olan dörtgen bir yapıdır. 2014-2015 yıllarında açılan yapının bir bölümü kazılmamış olan 5V açmasında devam etmektedir. Yangın geçirmemiş olan yapı, KB-GD doğrultulu bir bölme duvarı ile iki odaya ayrılmaktadır.

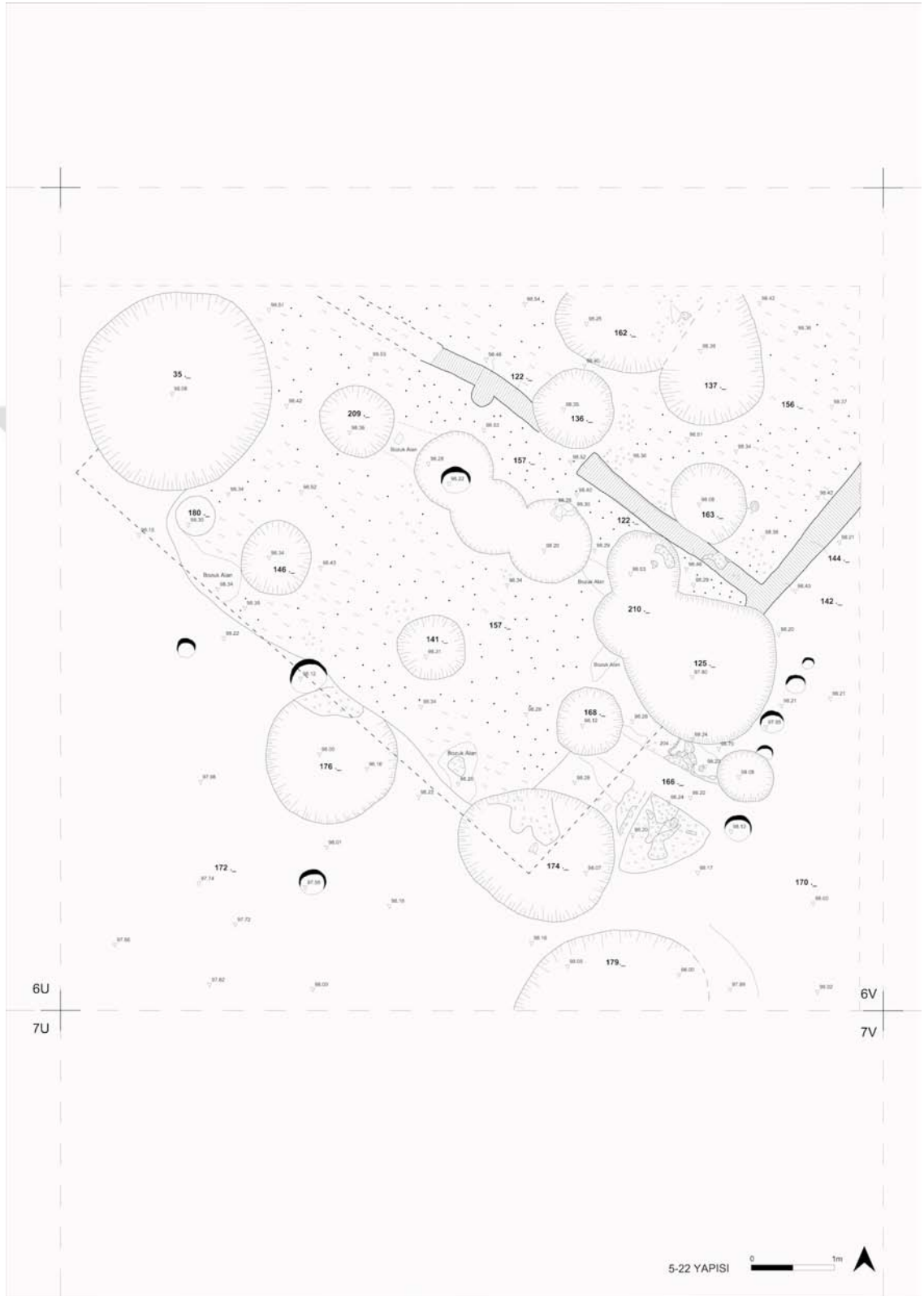
5-22 yapısının doğu duvarı ile yapıyı kuzey ve güney olarak ikiye ayıran KB-GD doğrultulu bölme duvarı (122.-) tespit edilebilmiştir. Yapının sınırları duvarlardan daha çok iyi korunagelen taban düzlemi ile tanımlanabilmiştir. KD-GB doğrultulu doğu duvarı (144.-), açma sınırından 1,75 m boyunca kadar net bir şekilde saptanmıştır fakat güneydeki devamı takip edilememiştir. Bu kesimde, güney odayı doğudan sınırlayan belli belirsiz bazı izlere rastlanmıştır ise de tanımlı bir duvar hattından bahsetmek güçtür. Doğru duvarı, net olarak görüldüğü kısımlarda yaklaşık 0,30 m genişliğindedir.

Bölme duvarı ise kesintilerle birlikte 5 m uzunluğundadır. Orta ve güney kısmında birer metre çapları olan iki çukur tarafından kesilmektedir. Bölme duvarının kuzeybatı tarafındaki kalınlığı yaklaşık 0,24 m iken, güneydoğu tarafındaki kalınlığı yaklaşık 0,22 m'dir.

Yapının duvarları çok tanımlı bir şekilde korunagelmemişse de oldukça nitelikli bir tabanı vardır ve birkaç kez yenilendikleri görülmüştür. 5-22 yapısının güney ve kuzey odasında, en altta taşçıklı ve sert bir dolgudan oluşan bir taban altı dolgusu (193.-, 191.-) bulunmaktadır. Bunun üstündeki tabanın (188-) batı yarısı korunmuşsa

da, doğu bölümü tahrip olmuştur. Söz konusu taban güneydoğuya doğru eğimlidir. Bu tabanın üstünde, içinde kemik ve çanak çömlek parçaları olan, 0,07 – 0,08 m kalınlığında ve koyu kahverengi bir dolgu (157.-) bulunmaktadır. Bu dolgu da güneydoğuya doğru eğimlidir ve üstünde yapının en son yapılmış kil tabanı yer almaktadır.

Şekil 4.47: 5.22 yapısı çizimi.

Şekil 4.48: 5-22 yapısı, son taban düzlemi, güneyden görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 4.49: 5-22 yapısı, ilk taban düzlemi doğudan görünüm (Aşağı Pınar arşivi)

AP 5-25 (4-6 Yapısı)	Açma: 7-8 L-M	Birim Numaraları: 24, 25, 27.
Plan: Dörtgen, iki odalı	Yönü: KD-GB Boyut: 39m ²	Buluntular: 24.1 tüm kap, 24.2 insan kemiği, 24.3 işlenmiş kemik, 24.4 tüm kap, 24.5 tüm kap, 24.6 öğütme taşı, 25.1 yassı balta, 25.2 figürin.

Tablo 4.18: 5.25 yapısı

Söz konusu yapı daha önceki yıllarda 4. tabaka yapısı olarak tanımlanmış ancak, ilerleyen yıllarda evrelerin daha iyi anlaşılması ile 5. tabakaya ait olduğu anlaşılmıştır.

Büyük bir bölümü 8L açmasında yer alan dikdörtgen biçimli yapı, tıpkı doğu paralelinde yer alan 5-8 yapısı gibi KD-GB doğrultusunda inşa edilmiştir. Yapının kuzey kısmı, daha sonraki tabakalara ait çukurlar tarafından kesilmiştir. Yangın geçirmemiş olan yapının parça parça takip edilebilen duvarları, iki odalı ve yaklaşık 39 metre kare boyutlarında olduğunu göstermektedir. Görünüşe göre yapının duvarları herhangi bir temel olmadan inşa edilmiştir. Yapının batı duvarı, kuzey tarafta 0,50 m uzunluğunda, doğu duvarı ise güney tarafta 1,25 m uzunluğunda bulunabilmiştir. Her iki duvar da 0,25 m kalınlığındadır (Karul, 2003: 71-72).

İçinde bulunan yanık kerpiç kalıntıları, büyük ihtimalle yapının üst örtüsüne aittir. Duvara ait sarımsı kerpiçlerde, kazık deliklerine rastlanamamıştır. Ancak, yaklaşık 0,02 m kalınlığında kil sıva bulunmaktadır. Yapıyı kuzey ve güney olarak ikiye ayıran bir de bölme duvarı bulunmaktadır.

Kuzeydeki odanın tabanı görece daha iyi korunagelmıştır. Taşçıklı ve killi olan bu taban, yaklaşık 0,02 m kalınlığında toplamda üç yenileme evresine sahiptir. Bölme duvarının güneyinde, yaklaşık olarak odanın ortasında kötü korunagelmış bir ocak bulunmaktadır. Ocağın 0,02 m kalınlığında üç yenileme evresi vardır. Kuzeydeki kil parçalar, muhtemelen ocak duvarlarına aittir ve bu duvarlar 0,05 m genişliğinde kil

sıvaya sahiptir. Bunun dışında başka bir yapı öğesine rastlanmamıştır (Karul, 2003: 71-72).

Şekil 4.50: 5-25 yapısı çizimi.

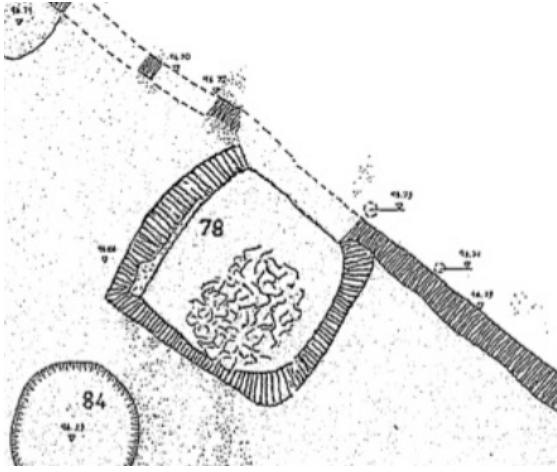

Şekil 4.51: 5-25 yapısı (Karul, 2003: Levha 19a).

4.2.2. Yapı Öğeleri

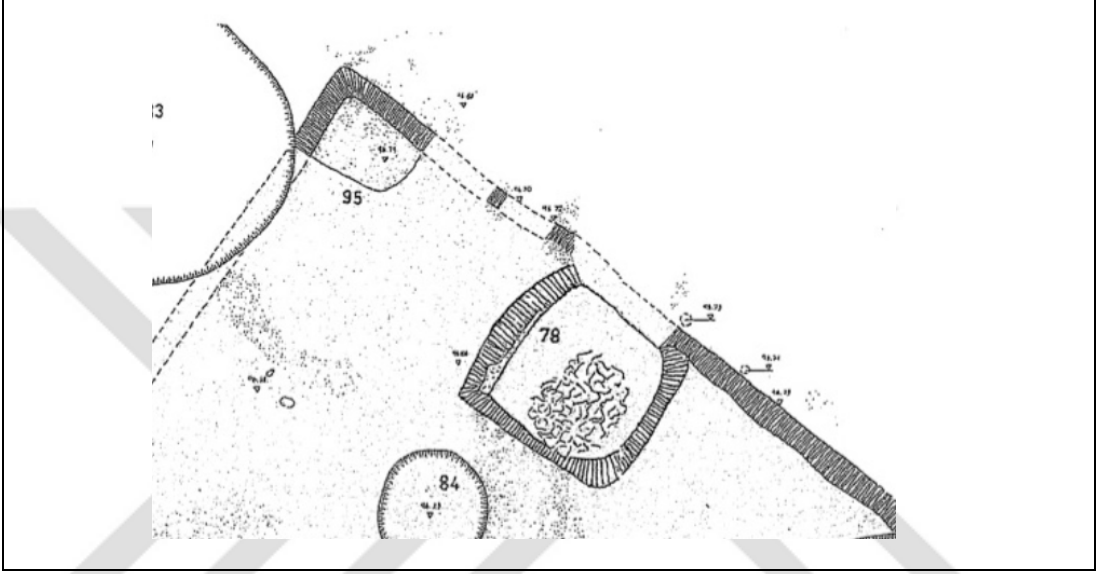
5. tabaka yapıları tarif edilirken yapılarla ilişkili ocaklar ya da platform gibi yapı öğeleri de tanımlanmıştır. Yapıların iyi korunagelmiş olan hemen hemen tümünde kuzey ya da batı duvarına yaslı bir ocak bulunmakta, iki odalı bir örnekte ise her iki odada da ocağın olduğu saptanmıştır. Ocakların dışındaki yapı öğeleri hem azdır hem de mekan içlerinin düzenlenmesinde karakteristik bir unsur değildir. Yine duvarlara bitişik olarak yapılan sığ platformlar söz konusudur.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenile me evresi	Döşeme
Ocak 78	5-1	Platform 95	Kuzey duvara bitişik	Köşeleri yuvarlatılmış	1 x 1,40 m	2	—

Tablo 4.19: 5.1 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Platform 95	5-1	Ocak 78	Kuzeydoğu	Köşeleri yuvarlatılmış	1.20 m ²	—	—

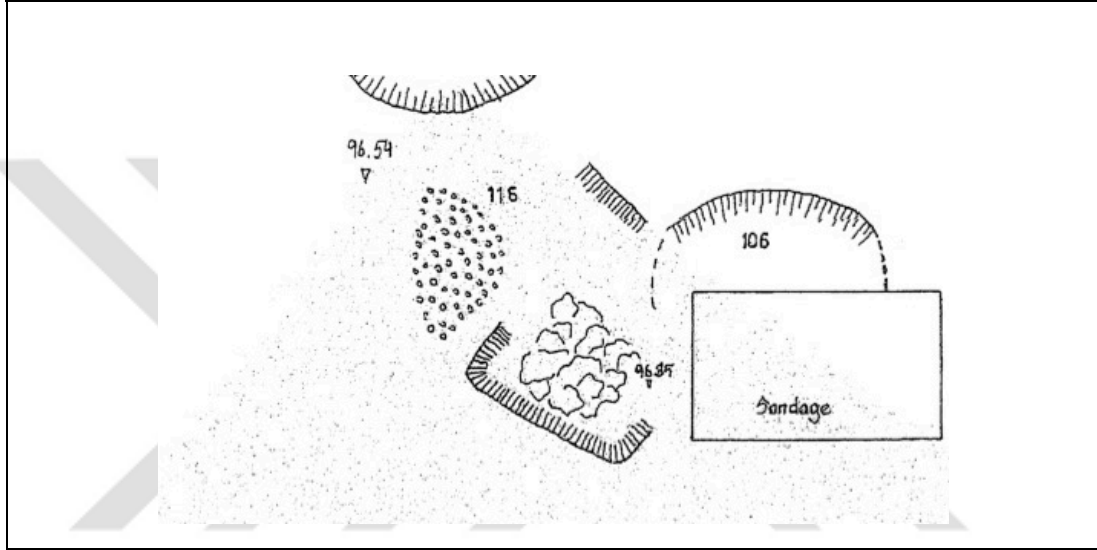
Tablo 4.20: 5.1 yapısının içinde yer alan platform.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 165	5-2	—	Kuzey duvara bitişik	Köşeleri yuvarlatılmış	1 x 1,40 m	2	—

Tablo 4.21: 5.2 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenile me evresi	Döşeme
Ocak 139	5-3	—	Kuzey duvar	Köşeleri yuvarlatılmış	1 x 1,50 m	4	ÇÇ parçaları

Tablo 4.22: 5.3 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenile me evresi	Döşeme
Ocak 104	5-5	—	Kuzey duvar	Köşeleri yuvarlatılmış	—	3	—

Tablo 4.23: 5.5 yapısının içinde yer alan ocak

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenile me evresi	Döşeme
ocak 77	5-9	Kalkerli platform	Kuzey duvara bitişik	Yuvarlak	0,80 m çap	5	—
							

Tablo 4.24: 5.9 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenile me evresi	Döşeme
Ocak 41	5-10	Ocak 43, ocak 44	Batı duvara bitişik	Yuvarlak	0,90 m çap	2	ÇÇ parçaları
							

Tablo 4.25: 5.10 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 43	5-10	Ocak 41, ocak 44	Güney duvar	Köşeleri yuvarlatılmış	1,00 m çap	2	ÇÇ parçaları
							

Tablo 4.26: 5.10 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 44	5-10	Ocak 41, Ocak 43	Doğu duvar	Yuvarlak ?	0,80 m çap	—	ÇÇ parçaları
							

Tablo 4.27: 5.10 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 42	5-11	–	Kuzeybatı köşe	Köşeleri yuvarlatılmış	–	2	–

Tablo 4.28: 5.11 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 149	5-12	Ocak 153	Kuzey duvar	Köşeleri yuvarlatılmış	1.30 x 0,70 m	Çok sayıda yenileme	ÇÇ parçaları ve taşçıklar

Tablo 4.29: 5.12 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 153	5-12	Ocak 149	Güneybatı köşe	Köşeleri yuvarlatılmış	1 x 1 m	–	–

Tablo 4.30: 5.12 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 104	5-15	–	Batı kenar	Köşeleri yuvarlatılmış	1 x 0,50 m	–	ÇÇ parçaları ve taşçıklar

Tablo 4.31: 5.15 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme	Döşeme
Ocak 106	5-17	–	Güneybatı	Köşeleri yuvarlatılmış	0.80 x 0,90 m	–	ÇÇ parçaları

Tablo 4.32: 5.17 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 85	5-18	Platform 112, platform 117	Kuzeybatı köşe	Köşeleri yuvarlatılmış	0,85 x 0,80 m	2	–

Tablo 4.33: 5.18 yapısının içinde yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Platform 112	5-18	Ocak 85, platform 117	Güney oda, batı kenar	Köşeleri yuvarlatılmış	–	–	–
							

Tablo 4.34: 5.18 yapısının içinde yer alan platform.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme	Döşeme
Platform 117	5-18	Ocak 85, platform 117	Kuzey oda, doğu kenar	–	–	–	–
							

Tablo 4.35: 5.18 yapısının içinde yer alan platform.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 126	5-21	–	Yapı dışı /güneydoğu	Yuvarlak	0,60 m çap	–	ÇÇ parçaları ve taşçıklar
							

Tablo 4.36: 5.21 yapısının dışında yer alan ocak.

	İlişkili Yapı	İlişkili yapı öğeleri	Konum	Biçim	Boyut	Yenileme evresi	Döşeme
Ocak 33	5-25	–	Güney oda, ortası	–	0,50 x 0,50 m	3	–
							

Tablo 4.37: 5.25 yapısının içinde yer alan ocak.

4.3. Yerleşme Düzeni

Aşağı Pınar höyüğünde uzun süredir yürütülen kazı çalışmaları kapsamında geniş bir alanda çalışmalar yürütülmüştür ve yeterli derinliğe ulaşılan açmalarda 5. tabakaya ait yapı kalıntılarına ulaşılmıştır. Daha önceki yıllarda N. Karul tarafından çalışılan ve güney kazı alanında bulunan 5. tabakaya ait yapılar doğrudan ana toprak üzerine inşa edilmişken, sonraki yıllarda kuzey kazı alanında geniş bir alanda ortaya çıkarılan yapılar kendisinden önceki, 6. tabakanın üzerine inşa edilmiştir. 5. Tabaka yapılarının inşası sırasında alan kabaca tıraşlanarak düzeltilmiştir. Bu durum 5-6 Geçiş Tabakasının mimari açıdan tanımlanamamasının da başlıca nedenidir.

5. tabaka yerleşmesi, kendisinden önceki tabakalara ait yerleşmelerden daha büyük bir alana yayılmaktadır. Önceki evrede höyüğün kuzey kesimi ile sınırlı olan yerleşim, 5. Tabaka ile birlikte kuzeyden güneye açılan bütün alanlarda takip edilen bir tabaka olmuştur. Kendisinden sonra gelen tabakalarda da bir küçülme eğilimi gözlenmiştir.

5. tabakadaki yerleşimin kendisinden önceki tabakalardan en önemli farkı yapıların birbirinden ayrılması ve bağımsız olarak inşa edilmesidir. Bu tabakada yapılar yer yer bir grup ya da dizi oluşturacak biçimde yapılmış olsa da, hiçbiri bitişik olarak inşa edilmemiştir. Ayrıca özellikle birbirine yakın olarak inşa edilen yapılarda boyut ve plan açısından izlenen benzerlikler dikkat çekicidir. 5. tabaka mimarisi genel olarak, 5/6 Geçiş Tabakasının ardından başlayan yeni sürecin mimari ve yerleşme düzenindeki etkilerinin çok iyi bir şekilde izlenebildiği bir tabakadır. Yapıların düzenlenişi en azından yapıların birbirine yakın olduğu yerlerde önceden planlamanın söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Tez kapsamında ele alınan 18 yapı, genellikle KD-GB doğrultusundadır ve yerleşimin bazı kesimlerinde düzenli sıralar söz konusudur.

Yapım tekniği, boyut ve biçim bakımından benzer yapılar söz konusu olsa da, güney kazı alanındaki yapı grubuyla birlikte 18 yapının 9 tanesi tek odalı, 6 tanesi iki

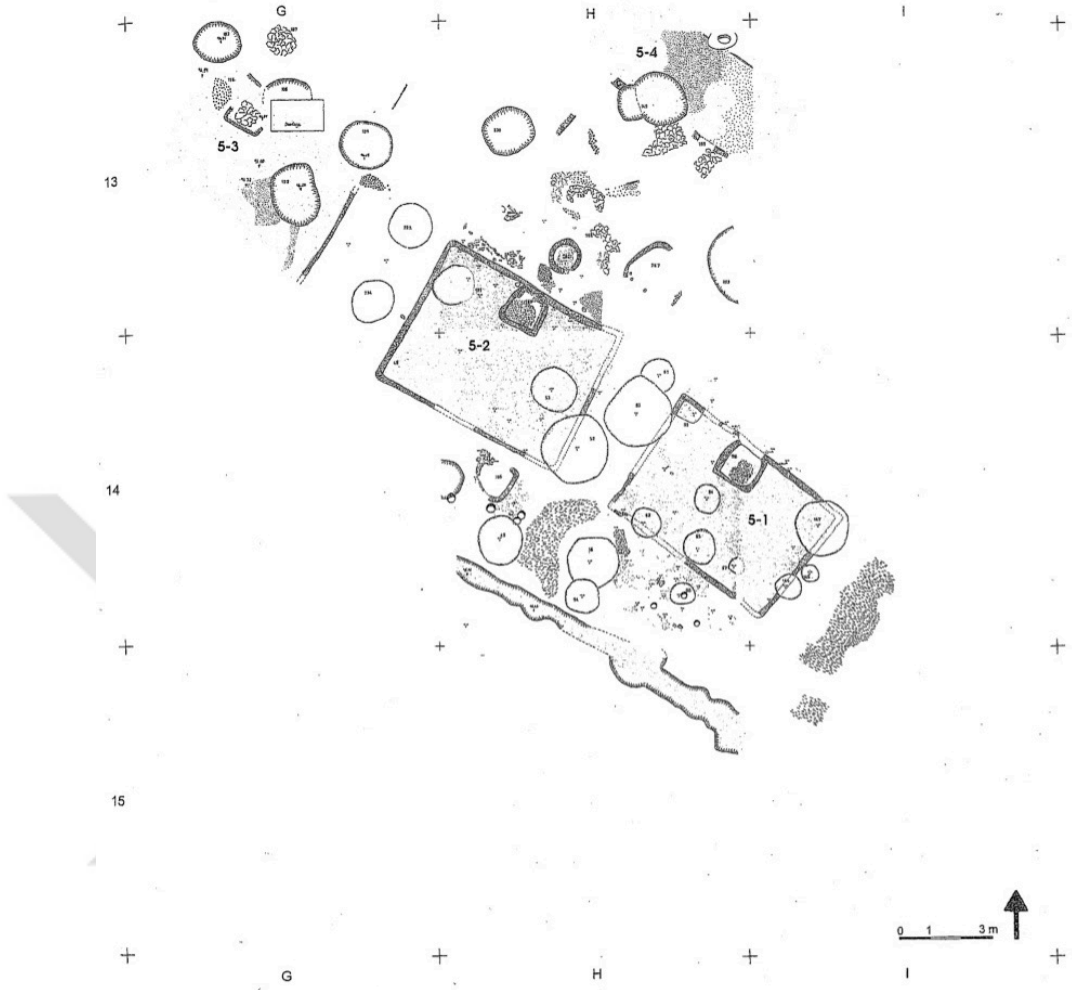
odalıdır, 3 tanesinin ise kaç odalı olduğu anlaşılamamıştır. Ancak 5-8 ve 5-9 yapısının birleşik, iki odalı tek bir yapı olma olasılığı da vardır. 20 ila 55 metrekare arasında değişen yapılardaki oda sayılarının değişmesinin, bu tabakanın kendi içinde evrelerle ilişkili olması mümkündür. Ancak bu evreler henüz tam olarak tanımlanamamıştır.

Bu tabakadaki tüm yapılar konut niteliğindedir. Sadece tek bir yapı (5-10), içinde karşılıklı olarak bulunan üç ocak ve bu ocakların etrafını çevreleyen girintili duvarları ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu yapının duvarları, ocakların etrafında bir hat çizecek biçimde köşeli olarak devam etmektedir. Yine de tahrip olduğu için duvarlar çok iyi anlaşılamamıştır. Ancak ocakların, yapım tekniği ve biçim açısından diğer yapılardaki ocaklar ile aynı özelliklerde olması, buranın özel bir iş için inşa edilmediğini fakat ortak kullanıma açık bir alan olabileceğini düşündürmektedir.

Şimdiye kadar ortaya çıkarılmış 5. tabaka yapılarını bulundukları konum ve yapı kümelerine göre beş grupta incelemek mümkündür.

I. yapı grubu

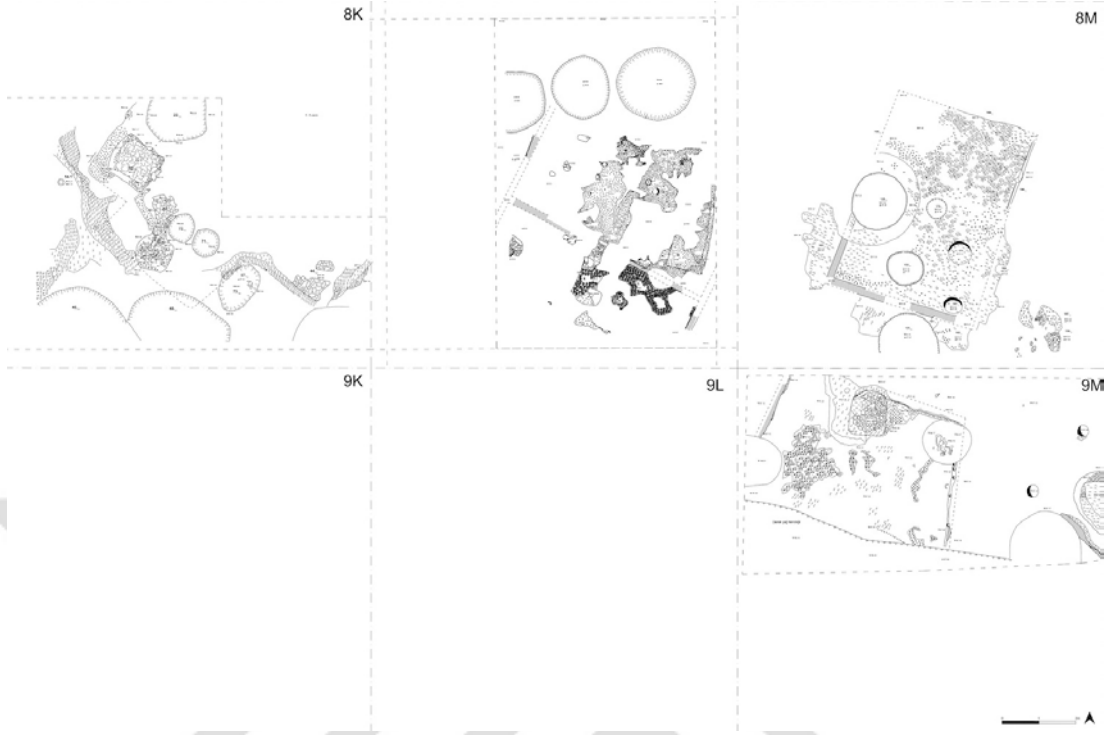
Güney kazı alanında ortaya çıkartılan ve eş zamanlı olarak kullanıldıkları anlaşılan üç yapı, yaklaşık 1 ila 2 m aralıklarla yanyana dizilerek yapılmıştır. Bu üç yapının hemen kuzeyinde, başka bir yapı dizisinin daha olduğunu gösteren bir yapı daha bulunmaktadır. Tek odalı bu yapılar, yaklaşık olarak 30 – 35 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır.

Şekil 4.52: I numaralı yapı grubu.

II. yapı grubu

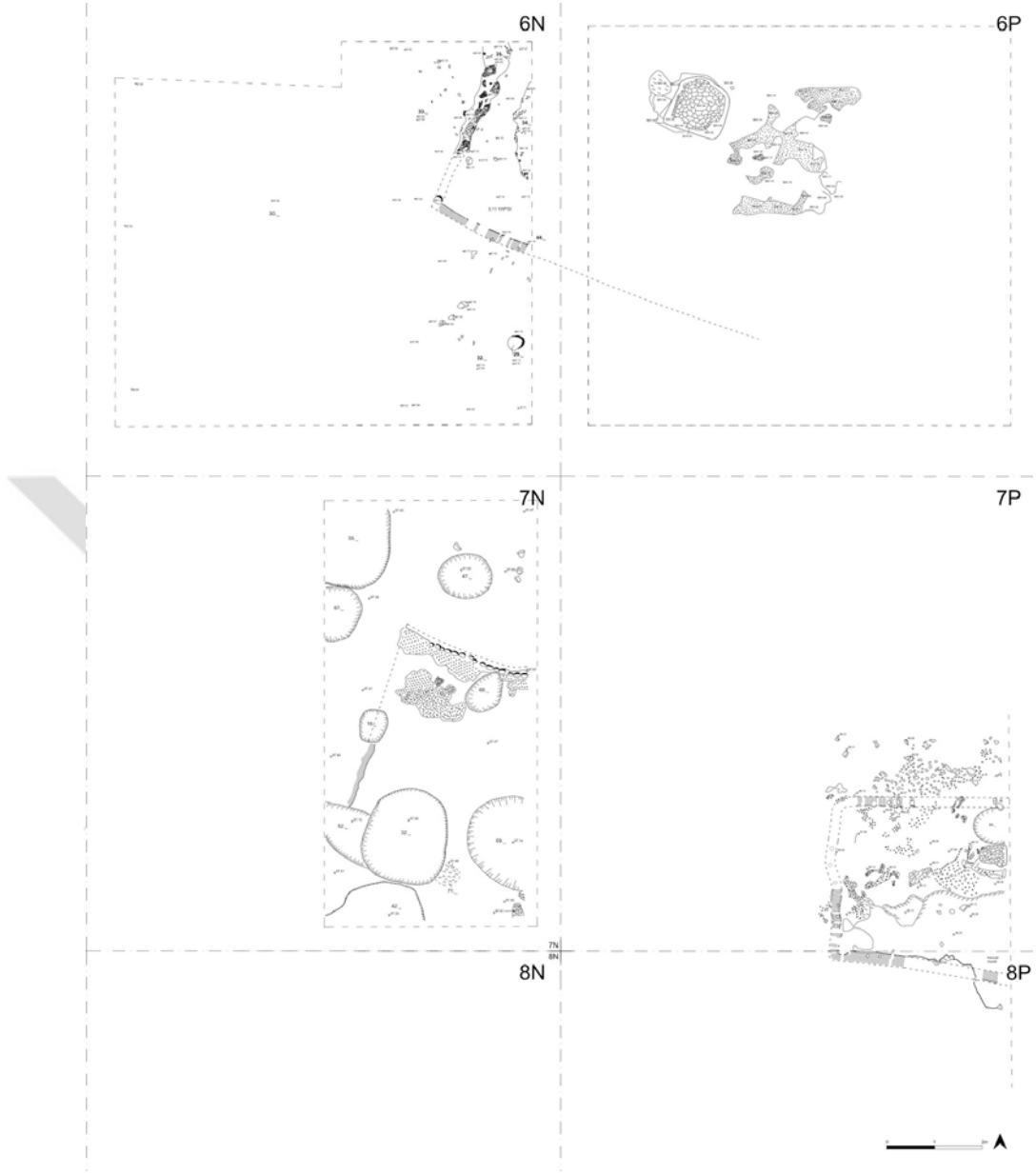
Kuzey kazı alanında 8K açmasındaki üç ocaklı 5-10 yapısının doğusunda bir dizi oluşturacak şekilde 5-25, 5-8 ve 5-9 yapıları yer almaktadır. Ancak 5-8 ve yaklaşık 2 m güneyindeki 5-9 yapısının aynı yapının iki ayrı odası olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Dolayısıyla bu yapı grubunun ikisi iki odalı olmak üzere üç yapıdan oluşması muhtemeldir. Üç ocaklı yapının doğrultusu tam olarak anlaşılamasa da, diğer iki yapı, bu tabakadaki birçok yapı gibi KD-GB doğrultusundadır.

Şekil 4.53: II numaralı yapı grubu.

III. Yapı grubu

7N açmasında 5-6 yapısı, bunun hemen kuzeyinde 5-11 yapısı ve doğusunda ise 5-5 yapısı ortaya çıkartılmıştır. 5-5 yapısı diğerlerinden farklı olarak D-B doğrultusundadır. Buradaki yapıların tek odalı oldukları anlaşılmaktadır.

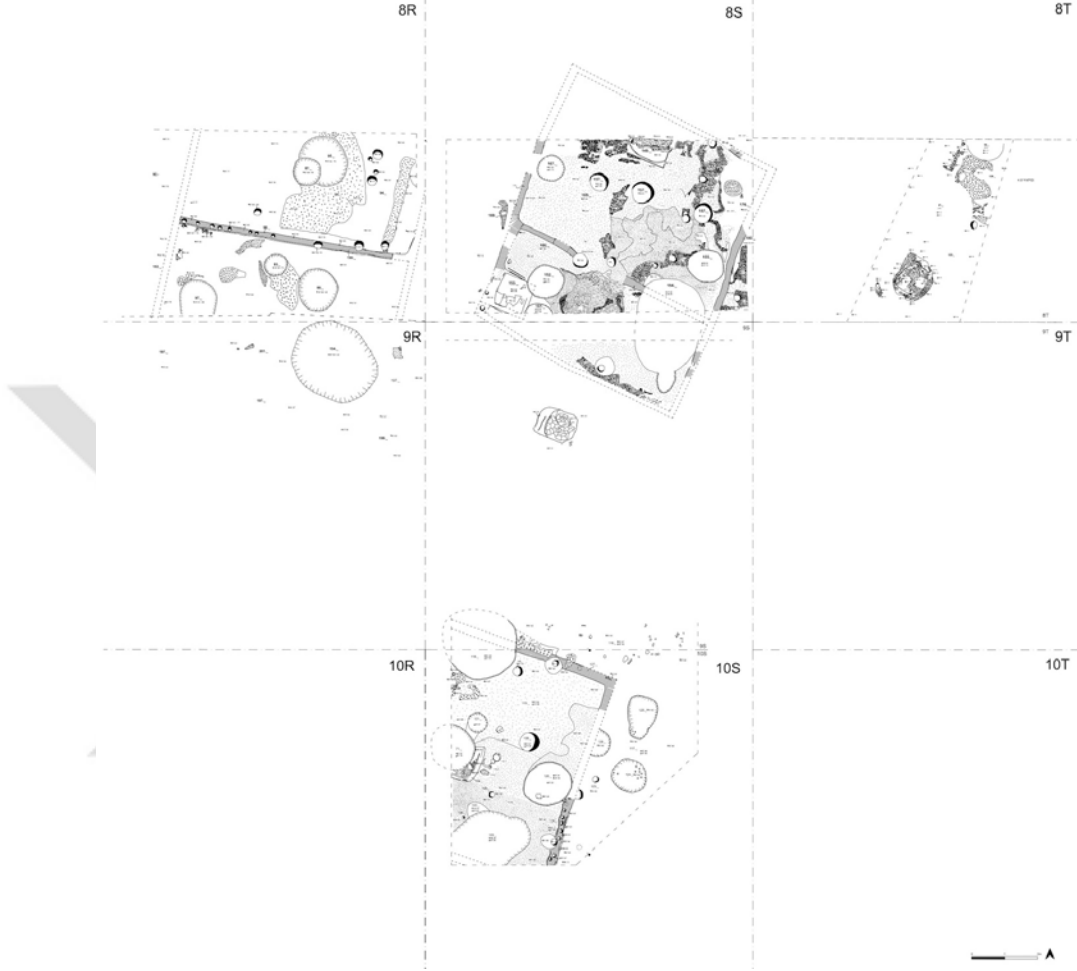

Şekil 4.54: III numaralı yapı grubu.

IV. yapı grubu

Tıpkı güneydeki 5-1, 5-2, 5-3, 5-4 yapılarından oluşan grup gibi kuzey kazı alanında da 5-13, 5-12, 5-17 ve 5-15 yapılarından oluşan bu grup düzenli planı ile öne çıkmaktadır. Batıdan doğuya doğru sırasıyla 5-13, 5-12 ve 5-17 yapıları yanyana sıralıdır. Söz konusu yapı dizisinin hemen güneyinde 5-15 yapısı yer almaktadır. Her ne kadar 5-17 yapısı kısmen açıldığı için kaç odalı olduğu anlaşılamasa da, bu

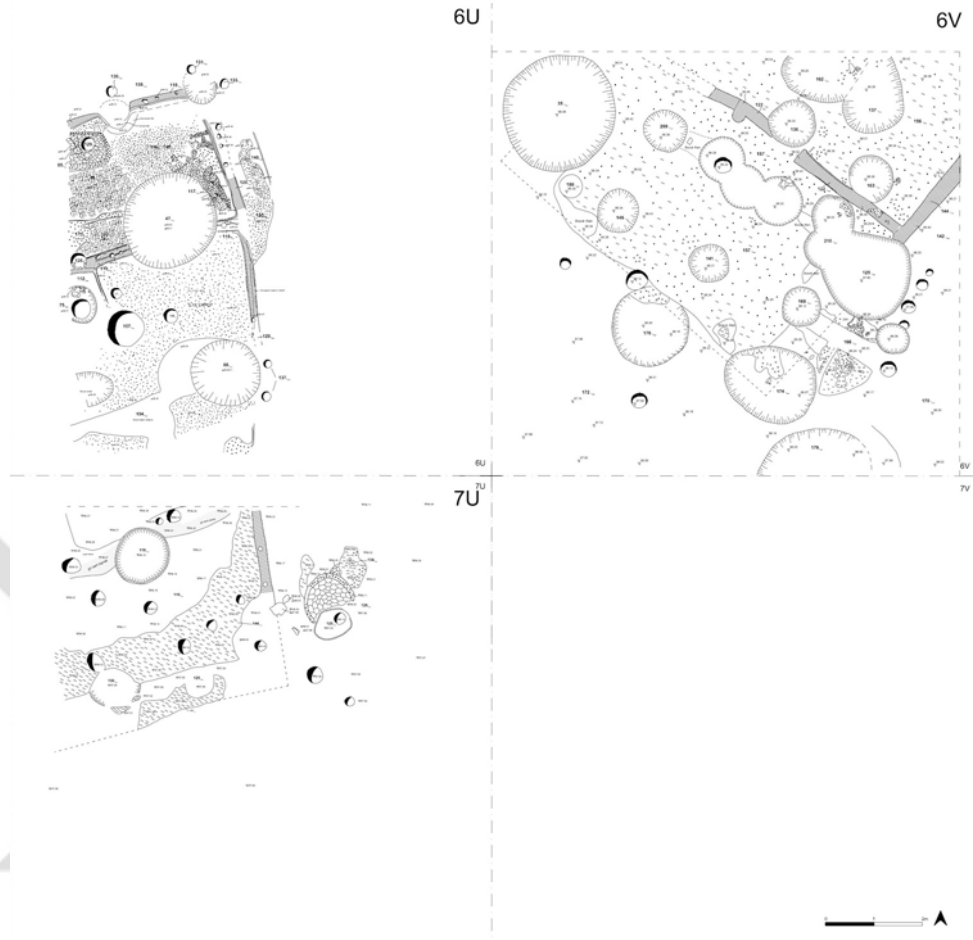
gruptaki diğer yapılar iki odalıdır ve hepsi uzunlamasına KD-GB doğrultusundadır.

Şekil 4.55: IV numaralı yapı grubu

V. yapı grubu

Bir önceki yapı grubunun kuzeydoğusunda yer almaktadır. Burada 6V açmasındaki 5-22 yapısı, KD-GB doğrultusunda inşa edilmiştir ve iki odalı olduğu öngörülmektedir. Hemen doğusunda 6U açmasında ortaya çıkartılan 5-18 yapısı da iki odalıdır ancak KB-GD doğrultusundadır. 5-18 yapısının hemen güneyinde ortaya çıkartılan fakat yapı sınırları tam olarak anlaşılamayan 5-21 yapısı da KB-GD doğrultusunda uzanmaktadır.

Şekil 4.56: V numaralı yapı grubu.

Şekil 4.57: Kuzey kazı alanındaki 5. Tabaka yapıları.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KARŞILAŞTIRMALAR

Bu tez çalışması kapsamında Aşağı Pınar 5. tabakası öncelikli olarak kendi bölgesi olan Doğu Trakya, ardından daha geniş ölçekte Doğu Balkanlar ve Anadolu genelinde değerlendirebilmek için, söz konusu bölgelerden seçilen yerleşmeler ile karşılaştırılması gerekmektedir. Bu bölümde belirtilen sıra ile bölgeler ele alınmakta ve tek tek yerleşme tanıtımlarına yer verilmektedir. Doğu Trakya’da tam olarak Aşağı Pınar’ın 5. tabakası ile çağdaş olmasa da aynı dönemi yansıtan yalnızca Toptepe yerleşimi bulunmaktadır. İstanbul civarındaki çağdaş olabilecek Yenikapı’dan gelen mimari bulgular oldukça zayıftır. Doğu Balkanlar’da ise bu döneme tarihlenen çok sayıda yerleşim bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamında Doğu Balkan yerleşmeleri arasından yalnızca mimari bakımdan tanımlı olanlar seçilmiştir. Orta Kalkolitik Dönem Anadolu’da ne yazık ki çok zayıf olarak bilinmektedir. Bu döneme tarihlenen Gülpınar ve Güvercinkayası geniş alanlarda açılmış önemli yerleşmelerdir. Burada söz konusu yerleşimler, özellikle Balkan ve Anadolu arasındaki farklılıkları vurgulamak amacıyla ele alınmıştır.

5.1. Doğu Trakya

5.1.1. Toptepe

Toptepe Höyüğü, Tekirdağ il sınırları içinde, Marmara Ereğlisi’nin 4 kilometre batısında, Marmara Denizi’ne doğru çıkıntı yapan kayalık bir burnun üzerinde yer alan büyük bir yerleşmedir (Özdoğan vd., 1990: 5). Höyük ilk olarak 1966 yılında D. French tarafından tespit etmiştir (French, 1966). 1989 yılında höyükte gerçekleşen yoğun tahribat fark edilmesi üzerine tahribattan kurtulan sınırlı bir alanda M. Özdoğan yönetiminde bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Hemen deniz kıyısında bulunan yerleşme, önceleri yalnızca deniz aşındırmasına maruz kalmışken, 1989 yılında burada yapılan bir tatil sitesinin inşaatı nedeniyle tümüyle tahrip olmuştur (Özdoğan, 1990). Kurtarma kazıları denize bakan kesimde oldukça sınırlı bir alanda

sadece altta kalan dolgularda gerçekleşebilmiştir. Bu alanda 14 tabaka ve 4 evre tespit edilmiştir. 1. evre, tahrip olmuş Kalkolitik Çağ çukurlarından oluşurken, 2. evre 2-4 tabakaları arasındaki çukurlar tarafından bozulan dolgulardan oluşmaktadır. 3. evre olarak tanımlanan 5-7 tabakalarında ise bir yapı kalıntısı (5. tabaka) ve bu sürecin daha erken evreleri (6-7 tabakalar) tespit edilmiştir. Küçük bir sondajda tanımlanan ve 8-12 tabakalar ise 4. evre olarak adlandırılmıştır (Karaçak, 2008: 15).

Toptepe Höyüğü'nün radyokarbon sonuçları tablodaki gibidir:

Örnek no:	Tabaka:	Birim:	Uyarlanmamış 14C Tarih:	Uyarlanmış 14C Tarih:
HD 13591-13339	4	A.13.2	G.Ö.6410±180	İ.Ö.5540-5520
HD 13590-13235	5	A.16.45	G.Ö.6095±40	İ.Ö.5070-4945
HD 13589-13321	5	A.16.45	G.Ö.6155±40	İ.Ö.5180-5065
GrN-18740	5	P.12.19	G.Ö.6160±70	İ.Ö.5070
GrN-18741	5	A.16.43	G.Ö.6200±50	İ.Ö.5206-5086
GrN-16476	5	A.16.39	G.Ö.6290±25	İ.Ö.5253
GrN-18742	3	A.15.31	G.Ö.6060±110	İ.Ö.4940
GrN-18743	3	A.15.31	G.Ö.6220±70	İ.Ö.5210-5140

Tablo 5.1: Toptepe Höyüğü tarihleri (Karaçak, 2008: 23)

Toptepe yerleşmesinde mimarisi en iyi anlaşılan tabaka, 5. tabakadır ve burada bir yapı kalıntısı bulunmuştur. Kuzey-güney doğrultulu yapı, dörtgen planlı ve iki odalıdır. Ancak kazı alanının dışında da devam ettiği için plan ve boyutları kesin olarak bilinmemektedir. Mevcut hali ile 23 m²'lik bir alanı kaplayan yapı dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Kuzey ve güney duvarları, 30 cm derinliğindeki temel hendeklerin içine yerleştirilen direkler ile oluşturulmuştur. Kazık deliklerinden anlaşıldığı kadarıyla, ahşap direkler belirli aralıklarla dikilerek duvarların iskeleti hazırlanmış, daha sonra bu iskelet kerpiç çamuru ile kalın bir şekilde sıvanmıştır (Karul, 2000: 254-255). Söz konusu yapının iyi korunagelmış tabanı kil ile sıvanmıştır. Batı duvarına bitişik kubbeli fırın ve bunun önünde kül çukuru bulunmaktadır. Yapının kuzey duvarına yakın kısımda ise yükseltilmiş bir işlik alanı

yer almaktadır (Özdoğan, 1990: 356).

Toptepe yerleşmesinde 5. tabaka yapısı dışında bir yapı kalıntısı da 9. tabakada da bulunmuştur ancak sadece bir taban ve kerpiç duvar ile sınırlıdır. Çok küçük bir alanda kazı yapılabildiği için buradaki kalıntılar iyi anlaşılamamıştır (Özdoğan, 1990: 357).

Yerleşmenin 1. evresine ait çanak çömlekler, ince kenarlı, yüzeyleri parlak açkılı ve nitelikli kaplardan oluşmaktadır. Genel olarak küresel gövdeli ve omurgalı kaselerin ön planda olduğu evrede, hem açık hem de koyu renkli kaplar çoğunlukla bezemesiz ve sadedir. Nadir olarak koyu renk üzerine donuk renkli beyaz boya bezeme görülmektedir. 1. evredeki çanak çömlek topluluğu ile diğer evreler arasında bir kesinti olduğu düşünülmektedir (Özdoğan vd. 1991) 2. ve 3. evre çanak çömleği çok daha özenli yapılmıştır. Toptepe'ye özgü donuk yüzeyli mika astarlı mallar ve parlak açkılı mallar öne çıkmaktadır. Kap biçimleri arasında, kaseler, omurgalı, boyunlu çömlekler yer almaktadır. Kap yüzeylerinde oluk bezeme, ince çizgi, beyaz dolgulu çizgi bezeme ve açkı bezeme görülmektedir (Özdoğan vd., 1990: 15). 4. Evrede ise çanak çömlek grupları kabalaşmış ve bitki katkısı oldukça artmıştır. Malzeme az olduğu için formlar hakkında bir çıkarım yapılamamıştır ancak 2.-3. Evredeki formların burada da devam ettiği düşünülmektedir (Karaçak, 2008: 52-54).

5.2. Doğu Balkanlar

5.2.1 Karanovo

Karanovo Höyüğü, Güney Bulgaristan'da, Stara Zagora Ovası'nda, Nova Zagora il merkezinin yaklaşık 10 kilometre kuzeybatısında yer almaktadır.

12,40 metrelik kültürel dolguya sahip höyük, büyüklüğü ve kesintisiz bir süreci yansıtması nedeniyle bölgedeki en önemli yerleşmelerden biridir. Höyükteki kazı çalışmaları ilk olarak 1936-1937 yılları arasında V. Mikov yönetiminde, daha sonra

1946-1957 yılları arasında G. I. Georgiev (Georgiev, 1961) yönetiminde yürütülmüştür. 1984 yılında Bulgaristan Arkeoloji Enstitüsü'nden G. I. Georgiev ve Salzburg Üniversitesi'nden S. Hiller ile birlikte höyükte üçüncü dönem kazılarında, daha önce belirlenen evrelerin sağlaması, geçiş evrelerini tanımlamak gibi çalışmalar amaç edinilmiştir. Yeni çalışmalar kapsamında, höyük kronolojisi üzerindeki eksiklikler giderilmiş ve bilgiler yenilenmiştir.

Karanovo höyüğünde yapılan tüm çalışmalar neticesindeki tabakalanmanın son hali bu şekildedir;

Karanovo Höyüğü	
Evre adı	Dönem adı
Karanovo I	İlk Neolitik Dönem
Karanovo II	
Karanovo II-III	Orta Neolitik Dönem
Karanovo III	ilk
Karanovo III-IV	Orta Son Neolitik Dönem
Karanovo IV	Son
Karanovo V	Kalkolitik Dönem
Karanovo VI	İlk Tunç Çağı

Tablo 5.2: Karanovo Höyüğü tabakalanması (Özdoğan, E. 2009: 337)

Karanovo höyüğü Balkanlar'da en iyi araştırılmış Neolitik yerleşmelerden biridir ve dönemin mimarisi açısından da ayrıntılı bilgi edinilmiştir. Yerleşmedeki yapılar dörtgen planlıdır ve dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Yapıların boyutları ve planları, kazık delikleri ile belirlenmiştir. Yapı içlerinde fırın, ocak, depolama alanları gibi öğeler bulunmaktadır ve tabanların çoğu zaman kil sıvalı olduğu anlaşılmaktadır (Hiller, 2005: 31).

Karanovo I. evrede üç tabaka yer almaktadır. İlk tabakada dörtgen planlı, biri 7x7, diğeri 8,5x7 metre boyutlarında olmak üzere iki yapı tanımlanmıştır. Yapılardan büyük olanı iki odalı, diğeri tek odalıdır. Bu evrenin bir üst tabakasında, biri 5x5, diğeri 7x6 metre boyutlarında olan birbirinden bağımsız tek odalı iki yapı keşfedilmiştir. En üstteki tabakada ise bitişik düzende bulunan ve bir sokak tarafından kesilen beş yapı, düzenli bir yerleşme planına işaret etmektedir (Hiller vd., 2000: 7-10). Karanovo II. evrede de üç tabaka belirlenmiştir. Bu evredeki yapılar, I. Evre ve kendi içinde tekrar eden bir yerleşim düzenindedir. Bir yol tarafından ikiye ayrılmış iki yapı grubu yer almaktadır. En alt tabakada, yolun iki tarafına, birbirine yakın bir şekilde inşa edilmiş altı yapı bulunmaktadır. Yolun bir tarafında, 7,4x6,9 metre boyutlarında, içinde bir adet ocak olan iki odalı bir yapı bulunmaktadır. Diğer iki yapı, yola paralel olarak inşa edilmiştir. Yolun doğu tarafında ortaya çıkartılan üç yapının ikisi birbirine bitişik düzende, diğeri ise bu yapıların hemen güneyinde inşa edilmiştir. Karanovo II - III evresindeki mimari kalıntılar sadece ocak ve kazık deliklerinden oluşmaktadır.

Aşağı Pınar 5. tabaka ile çağdaş olan Karanovo III evresinde, güney kazı alanında, dal örgü tekniği ile yapılmış iki yapı kısmen ortaya çıkartılmıştır. Kuzeydoğu kazı alanında ise farklı tabakalarda bulunmuş üç yapı tanımlanmıştır. Bu yapılardan yangın geçirdiği için yapı öğeleri ve çeşitli buluntular ile ortaya çıkartılmış olanı, dörtgen planlı, tek odalı ve dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Bir diğer yapı ise iki odalıdır ve içinde bir ocak bulunmaktadır. İki odalı olan üçüncü yapıda, depolama alanı ve fırın gibi yapı öğeleri yer almaktadır.

Karanovo höyüğünde Neolitik Dönem'e tarihlenen çanak çömlekler, mal grubuna göre üçe ayrılmaktadır. I. Evrede, kırmızı astar üzerine beyaz boya bezeme yapılmıştır ve bezekler çapraz taralı bant, birbirine paralel çizgi demetleri ile sarmal motiflerden oluşmaktadır. Kap biçimleri arasında S profilli lale biçimli kaplar, küresel gövdeli silindirik boyunlu veya boyunsuz çömlekler ve düz yükselen kenarlı kaseler bulunmaktadır. II. Evrede kırmızı astarlı mallar ortadan kalkmıştır. Ancak gri, kahverengi malların yanısıra kaba mallar ve kap biçimleri de bir önceki evreden

itibaren devam etmektedir. II-III. Evrede gri-siyah, kırmızı-kahverengi, koyu kahverengi ve kaba mallar görülmektedir. Kap biçimleri önceki evrelerle benzerlik göstermektedir (Nikolov, 1997). III. Evrede kaba kırmızı-kahverengi mal grubu ortaya çıkmıştır. Farklılaşan kap biçimleri arasında, küresel gövdeli çömlek, konik biçimli kase, omurgalı çanak, kupa, daralan ağızlı çömlek düz dip veya uzun silindirik ayaklar yer almaktadır. Bezeme türleri ise oluk, impresso, çizgi-kazı, baskı ve kabartma bant bezemeden oluşmaktadır (Hiller, 2005).

5.2.2. Jasatepe-Plovdiv

Bulgaristan'ın Filibe kentinin 2 kilometre güneydoğusunda yer alan Jasatepe, yaklaşık 150 metre çapında ve 3,5 metre kalınlığında dolguya sahip bir höyüktür. Yerleşmedeki çalışmalar ilk olarak Petar Detev tarafından 1945 yılında başlatılmıştır ve aralıklarla 1980 yılına kadar devam etmiştir (Katsarov, 2003: 209).

Höyükte Son Neolitik Dönem, Kalkolitik Dönem, Tunç Çağı, Roma Dönemi ve Slav Dönemi dönemlerine tarihlenen tabakalar belirlenmiştir. Höyükte, Son Neolitik döneme ait, A, B ve B olarak adlandırılan üç tabaka yer almaktadır (Özdoğan E. 2009).

Yerleşmenin en geniş olduğu tabaka A tabakasıdır ve oldukça büyük bir alanda araştırılmıştır. Bu tabakada; dörtgen planlı, tek odalı, bitişik düzende inşa edilmiş, farklı doğrultularda uzanan ve otuz üç yapıdan oluşan altı farklı yapı dizisi keşfedilmiştir. Yaklaşık 7 x 6 metre ölçülerindeki yapılar dal-örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Bazı yapıların içinde duvara yakın ocaklar yer alırken, açık alanlarda da ocaklar ve işlik alanları belirlenmiştir (Detev, 1959).

B tabakasında, A tabakasından farklı olarak yapılar birbirinden ayrı inşa edilmiştir ve yapı dizileri bulunmamaktadır. Ortaya çıkarılan dört yapı, dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir ve dörtgen planlıdır. Söz konusu yapılardan biri 10x6 metre boyutlarında, en güneydeki 10x8 metre boyutunda ve kuzeyde yer alan diğer iki yapı 5x5 metre

boyutlarında inşa edilmiştir. A tabakasındaki gibi açık alanlarda da işlik alanları ortaya çıkartılmıştır (Detev, 1959).

B tabakasında ortaya çıkarılan üç yapı yine birbirinden ayrı ve dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir. En güneydeki yapı 8x8 metre boyutlarındadır ve üç odadan oluşmaktadır. 10x5 metre boyutlarındaki bir diğer yapı ise iki odadan oluşmaktadır ve her iki odasında da fırın ve fırına bitişik olarak yapılmış platformlar bulunmaktadır. Odalardan birinde ayrıca depolama alanları ve tüm kaplar ortaya çıkartılmıştır. Diğer yapı da üç odalıdır ve içinde fırın ve platform gibi yapı öğeleri yer almaktadır (Detev, 1959).

Yerleşmedeki kalın kenarlı, koyu renkli, açkılanmış çanak çömlek topluluğu, Karonovo III evresini temsil etmektedir. Fakat daha özenli yapılmış ince kenarlı çanak çömlekler de görülmektedir. Öne çıkan kap biçimleri arasında, uzun boyunlu, daralan ağızlı kaplar, silindirik ayaklı, uzun gövdeli, mahmuzlu kulplu çömlekler, omurgalı ya da küresel biçimli kalın kenarlı kaseler ve büyük depolama kapları yer almaktadır. Boya bezeme görülmemekle birlikte, kaba mal yüzeyleri baskı, çizgi, applike bant, impresso, barbotin bezemelerle bezenmiştir (Detev, 1959).

5.2.3. Veselinovo

Veselinovo yerleşmesi, Bulgaristan'da, Tunca Havzası'nın kuzeyinde, Yambol kenti yakınlarında yer alan Veselinovo köyünün 2 kilometre kuzeydoğusunda yer almaktadır. 120x80 metrelik bir alanı kaplayan höyükte, yaklaşık 5 metre kalınlığında bir kültür dolgusu bulunmaktadır. Yerleşme, 1935 yılında V. Mikov yönetiminde kazılmıştır ve beş tabaka tanımlanmıştır. İlk başta bu tabakalar İlk Tunç Çağı'na ait olarak tanımlansa da, daha sonra bölgedeki araştırmaların artmasıyla alt tabakaların Neolitik döneme ait olduğu ve bu tabakaların Karanovo III evresini yansıttığı anlaşılmıştır (Özdoğan, E. 2009, 404).

Veselinovo yerleşmesinde Neolitik döneme ait bir yapı ortaya çıkartılmıştır. 7,5x6

metre boyutlarındaki bu yapı tek odalıdır ve dörtgen planlıdır. Kuzey-güney doğrultusunda inşa edilen yapının güneybatı köşesinde bir ocak, kuzeybatı kısmında ise bir platform yer almaktadır (Mikov, 1939).

Yerleşmede Karanovo evresine tarihlenen tabakalardaki çanak çömlek grubu koyu renklidir ve boya bezeme görülmemektedir. Genellikle çizi ya da kazı bezeme, bazen de impresso ya da baskı bezeme uygulanmıştır. Nitelikli mallar parlak açkılı yapılmıştır. Bu tabakalarda görülen başlıca kap biçimleri arasında, düşük karınlı ve yayvan dipli, gövdeye doğru uzayan ve boyunla biten tek kulplu çömlekler, silindirik formlu tek kulplu kaplar yer almaktadır (Mikov, 1939: 250)

5.2.4. Drama-gerena

Bulgaristan'da, Tunca Havzası'ndaki Yambol Ovası'nda, Ehlovo iline bağlı Drama köyünde yer almaktadır. Gerena yerleşmesinde, yakınında bulunan Merdzumekja ve Kajraka tarihöncesi yerleşmeleri ile birlikte, 1983 yılından 2004 yılına kadar J. Lichardus yönetiminde kazılar yürütülmüştür. Merdzumekja yerleşmesinin sadece 300 metre güneyinde yer alan Drama Gerena adlı yerleşmede iki metre kalınlığında kültür katmanı vardır ve Orta ve Son Neolitik dönemlere tarihlenmektedir (Lichardus, Fol, vd., 2000: 97). 250 metrekarelik alanda yapılan çalışmalarda A, B, C olarak adlandırılan üç farklı tabaka tanımlanmıştır.

Drama Gerena A ve B Karanovo III

Drama Gerena C Karanovo IV

Drama Gerena'nın en eski evresi olan A tabakasında, mimari olarak yalnızca çukurlar ve kazık delikleri belirlenebilmiştir (Lichardus, Fol, vd., 2000: 107). Yerleşmede B tabakası, kendi içinde B1 ve B2 olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. B1 evresinde dörtgen planlı ve dal örgü tekniği ile inşa edilen, doğu-batı doğrultulu birbirine yakın konumlandırılmış dört yapı tespit edilmiştir. 25-35 metrekare boyutlarındaki yapıların kuzey duvarlarında birer fırın yer almaktadır. B2 evresinde

yine doğu-batı doğrultulu, birbirinden bağımsız üç yapı ortaya çıkartılmıştır ve bu yapıların orta kısımlarında ocak tabanı görülmüştür. Yerleşmedeki C tabakasında, dal örgü tekniği ile inşa edilmiş ve dörtgen planlı olan iki yapı tespit edilse de, yapılar çok tahrip olduğu için iyi tanımlanamamıştır (Lichardus, Fol, vd., 2000: 100-101).

Yerleşmenin A ve B tabakalarına ait çanak çömlek grupları, Karanovo III evresinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu tabakalarda çanak çömlekler, siyah, gri ve kahverengi tonlarındadır ve nitelikli yapım mallar oldukça az bulunmaktadır. Küresel gövdeli geniş ağızlı çömlek ve kaseler, omurgalı kaseler, kısa geniş boyunlu çömlekler bu tabakalarda görülen kap formları arasında yer almaktadır. Çoğunlukla kaba mallardan oluşan çanak çömleklerde sıklıkla barbotin, çizi bezeme ve impresso görülmektedir. C tabakasındaki çanak çömlekler A ve B tabakalarında görülen çanak çömlek grubunun devamı niteliğinde olsa da, kap biçimleri farklılık kazanmış ve omurgalı formlar artmıştır (Lichardus, Fol, vd., 2000: 100-101).

5.2.5. Makri evrou

Makri Evrou Höyüğü, Yunanistan'da Batı Trakya'da Alexandroupoli (Dedeoğlu) belediyesinde, Makri köyünde yer almaktadır ve Meriç Nehri'nin 30 kilometre batısında, denizin kıyısındaki bir kayalık üzerinde bulunmaktadır. Höyük, 1988-1996 yılları arasında N. Efstratiou tarafından kazılmıştır ve Neolitik döneme tarihlenen tabakaları iki ana evreye ayrılmıştır (Efstratiou vd., 2006: 9)

Makri Evrou I (1 tabaka) İlk Neolitik Dönem sonu - Orta Neolitik Dönem başı

Makri Evrou II (4 tabaka) Orta ve Son Neolitik dönem

Höyükteki ilk yerleşim evresinde kazık delikleri, kerpiç döküntüleri ve taban parçaları bulunmuştur. Dal örgü mimarinin olduğu bu evre daha çok anakaya üzerine kurulmuş bir kamp niteliğindedir. Yerleşmenin II. evresi ise dört tabakadan oluşmaktadır. Bu evrede yerleşme büyümüş, farklı işlevlere sahip yapılar ortaya

çıkılmıştır. Yerleşmenin merkez kısmı kamusal alan olarak düzenlenmiş, çevresine ise konutlar inşa edilmiştir. Kamusal alanın etrafı dal örgü bir duvar ile çevrelenmiş ve orta kısmında derin bir çukur açılmıştır (Efstratiou vd., 1998). Buranın etrafındaki konutlar ise dörtgen planlıdır ve yine dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Pise tekniğinden de söz edilmektedir. Konutların içinde platformlar, silolar, fırınlar ve oldukça fazla küçük buluntu bulunmuştur. Bazı yapıların tabanlarında ise gömütler yapılmıştır. II. evredeki yerleşmenin etrafı ayrıca taş bir çevirme duvarı ile çevrelenmiştir (Efstratiou vd., 1998: 26).

Makri Evrou yerleşmesinin I. evresinde koyu yüzlü çanak çömlek grubu vardır. Siyah renkli olanlar iyi bir şekilde açılanmıştır. Küresel gövdeli açık formulu çömlekler, bu evrenin tipik formlardandır. Az sayıda konik biçimli kase ve silindirik boyunlu küresel gövdeli çömlek de bulunmaktadır. Bu evrede bezemeli kapların sayısı oldukça azdır (Efstratiou vd., 1998). Çanak çömlek geleneğinde önemli değişimlerin görüldüğü II. evrede, omurgalı kase ve çömlekler, kalınlaştırılmış dudaklı tabaklar, daralan ağızlı boyunlu çömlekler yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu evrede ayrıca, baskı bezeme, turnak baskı, çizgi, aplike bantlar, Black topped ve oluk bezeme türleri gibi bezemeli mal sayısında da artış yaşanmıştır (Efstratiou vd., 1998).

5.2.6. Dikili Tash

Dikili Tash, Doğu Makedonya'da Kavala ilinin kuzeyinde, Drama Ovası'nın kenarında yer almaktadır. Höyüğükteki çalışmalar ilk olarak 1921-1922 yıllarında Echole Française d'Athenes tarafından yürütülmüştür. Buradaki kazılar, 1961-1975 yıllarında J. Deshayes ve D. Theocharis yönetiminde gerçekleştirilmiştir. 1986-1996 yılları arasında ise C. Koukouli-Chryssanthaki ve R. Treuil kazıları yürütmüştür (Treuil vd., 1992). Son olarak 2008 yılında başlayan yeni kazılara ise halen devam edilmektedir.

Dikili Tash'daki yerleşim Neolitik Dönem'de başlayıp Tunç Çağı ile son

bulmaktadır;

Dikili Tash I	Orta Neolitik Dönem
Dikili Tash II	Son Neolitik / Kalkolitik Dönem
Dikili Tash IIIA	İlk Tunç Çağı I
Dikili Tash IIIB	İlk Tunç Çağı II
Dikili Tash IV	Son Tunç Çağı

Tablo 5.3: Dikili Tash tabakalanması (Özdoğan, E. 2009: 152)

Yerleşmedeki Neolitik Dönem yapıları dal örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Yapı içi ögelerde ise kerpiç çamuru kullanılmıştır (Séfériades, 1983: 640). Duvarlar ve zemin kil ile sıvanmıştır ve yapı içlerinde fırın, silo ve ışık alanları gibi ögeler mevcuttur. Yerleşme mimarisi iyi korunamadığı için tam olarak anlaşılamasa da, aynı bölgedeki çağdaş yerleşmelerin planlarından yola çıkılarak, buradaki yapıların da dörtgen planlı olduğu tahmin edilmektedir (Séfériades, 1983: 642).

Dikili Tash yerleşmesinin I. Evresinde görülen çanak çömlek gruplarının tümü koyu renk yüzeyli ve ağızlıdır. Bu evrede sık kullanılan kap formları arasında konik kaseler, omurgalı ve küresel çömlekler ve düz dipli kısa silindirik boyunlu çömlekler bulunmaktadır. Mahmuzlu kulp ve küçük tutamaklar görülmektedir (Treuil 1992). Boya, oluk, baskı ve içi dolgulu çizgi bezemeli mallar da görülmektedir. Yerleşmenin II. evresinde mika katkılı ve grafit bezemeli çanak çömlek ile kırmızı üzerine siyah boya bezemeli mallar görülmektedir. Omurgalı kaseler, uzun boyunlu, omurgalı çömlekler, kısa boyunlu, omurgalı, testi biçimli kaplar, dönemin öne çıkan kap formları arasında yer almaktadır (Séfériades, 1983: 654).

5.2.7. Samovodene

Samovodene yerleşmesi, Bulgaristan'ın Veliko Tarnovo (Tırnova) ilinin 10 kilometre kuzeyinde, Yantra Havzası içerisinde yer almaktadır. Höyükteki kazı çalışmaları, P. Stanev yönetiminde, 1974-1994 yılları arasında gerçekleştirilmiştir

(Stanev, 2002).

Samovodene A	İlk Neolitik dönem (11-9. tabakalar)
A-B1	İlk-Orta Neolitik dönem geçişi (8-7. tabakalar)
Samovodene B1	Orta Neolitik dönem (6-5. tabakalar)
—————	Kültürel boşluk
Samovodene B2, B2/C	Orta Neolitik dönem son Son Neolitik geçişi (4-1. tabakalar)

Tablo 5.4: Samovodene tabakalanması (Özdoğan, E. 2009: 290)

Samovodene yerleşmesindeki kazılar geniş bir alanda yürütülmüştür ve mimari kalıntılar oldukça tanımlıdır. Yerleşmenin etrafı, A evresinden B1 evresine kadar varlığını sürdüren hendek ve palisad sistemi ile çevrilmiştir. O dönem su ile dolu olduğu düşünülen hendek, 2.80 metre genişliğindedir (Stanev, 2002). Yerleşmedeki tüm tabakalardaki yapılar dörtgen planlıdır ve birbirine oldukça yakın inşa edilmiştir. Yapıların arasındaki dar boşlukların ise sokak niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Dal örgü tekniği ile inşa edilmiş yapıların yangın geçirmiş olanları, günümüze kadar oldukça iyi korunmuştur. İçerisinde ocak, ışık alanları, kil sıvalı tabanlar görülmüştür. A-B1 evreleri boyunca sürekli kullanımda olan bir yapının içinde boğa boynuzlu bir çukur belirlenmiş ve bu çukurun adak çukuru, yapının ise kült yapısı olduğu düşünülmüştür (Stanev, 2002: 209).

A ve B1 evrelerindeki çanak çömlek gruplarında ortak özellikler söz konusudur. Karanovo II evresiyle çağdaş olan A evresinde, küresel biçimli, boyunlu ve boyunsuz çömlekler ve S kıvrımına sahip silindirik kaplar, başlıca görülen kap biçimlerindendir. Çoğunlukla oluk bezeme kullanılmıştır (Stanev, 2002). Karanovo II ya da II-III evresiyle çağdaş olan A-B1 evresinde küresel formu çömlekler kullanılmaya devam etmişse de, omurgalı kase benzeri kaplar ortaya çıkmıştır. Önceki evrede tipik olan lale biçimli kaplar, küresel gövdeli geniş silindirik boyunlu kulplu kaplara dönüşmüştür. Boya bezeme ortadan kalmıştır ancak diğer bezeme

türleri aynı şekilde devam etmiştir. B1 evresinde, Karanovo III evresi ile özdeşleşen tek kulplu kupa biçimli kaplar ortaya çıkmıştır. Kapların kalınlaşan dudakları, hafif dışa doğru kıvrık yapılmaya başlanmıştır. Bu evrede oluk bezemelerin sayısı oldukça azalmıştır. B2 evresinde omurgalı malların sayısı artmıştır. Sığ kase ya da tabaklar görülmeye başlanmıştır. Bu evrede silindirik ayaklar, belli türdeki kaplara değil, farklı türlerdeki kaplara yapılmıştır (Stanev, 2002).

5.2.8. Gradesnica - Malo Pole ve Loukanovo Darvo

Bulgaristan'ın kuzeybatısında, Montana ili yakınlarında yer alan Gradesnica yerleşmesi, üç farklı düz yerleşmeden oluşmaktadır. Bu yerleşmelerden biri, söz konusu köyün 2,5 kilometre batısındaki Malo Pole yerleşmesi, diğeri ise köyün 2 kilometre batısındaki Loukanovo Darvo yerleşmesidir. B. Nikolov, 1967-1970 yılları arasında bu yerleşmelerde kazı çalışmaları gerçekleştirmiştir (Nikolov, B., 1974).

Malo Pole yerleşmesinde üç ayrı tabaka tanımlanmıştır ve sadece en üstte yer alan C tabakasında mimari kalıntılar bulunmuştur. Burada bulunan 6,5x5 metre boyutlarındaki dörtgen bir yapı, dal örgü tekniğinde inşa edilmiştir ve tek odalıdır. İçinde ocak, depolama alanları, öğütme taşı, tüm kap gibi çeşitli in situ buluntuların ortaya çıkartıldığı söz konusu yapı, çok şiddetli olmayan bir yangın geçirmiştir (Nikolov, B. 1974).

Loukanovo yerleşmesinde ise çok şiddetli olmayan bir yangın geçirmiş bir yapı bulunmuştur. 6x4 boyutlarında olan bu yapı da dal-örgü tekniği ile inşa edilmiştir (Nikolov, B. 1974)

Malo Pole yerleşmesinin A evresinde, kırmızı astarlı beyaz boyalı ve kaba mallar görülmektedir. Küresel gövdeli çömlekler, kısa boyunlu çömlekler ve basit biçimli kaseler, bu evrede görülen tipik kap formları arasındadır. B evresinde siyah ve kırmızı boyalar kullanılmaya başlanmış ve beyaz boya kullanımının sayısı oldukça azalmıştır. Bu evrede görülen tipik kap formları arasında, çan dipler üzerinde

yükselen, küresel gövdeli ve daralan ağızlı çömlekler yer almaktadır. C evresinde açık renkli astar üzerine koyu renkli bezemeler kullanılmıştır (Nikolov, B. 1974).

Orta Neolitik döneme tarihlenen Loukanovo yerleşmesinde koyu yüzeyli ve orta kabalıkta çanak çömlek topluluğu çoğunluktadır. Buradaki kap formları arasında, geniş karınlı, hafif omurgalı kaplar, kısa boyunlu çömlekler, kaseler yer almaktadır (Nikolov, B. 1974: 19-23).

5.2.9. Sapareva Banja-Kermenik

Kermenik yerleşmesi, Bulgaristan'da Kjustendik ovasında, Sapareva Banja ilinin hemen batısında, Rila-Gebirges dağlarının kuzey eteklerinde yer almaktadır. Yerleşme, 1977-1980 yılları arasında G. I. Georgiev yönetiminde, 1982-1987 yılları arasında ise V. Nikolov ve S. Cochadziev yönetiminde kazılmıştır. Yerleşmede, birbirleri arasında kültürel boşluklar olan üç farklı evre tanımlanmıştır (Georgiev vd., 1986: 108).

I. Evre	I-IV tabakalar	İlk Neolitik dönem
II. Evre	V-VI tabakalar	Orta Neolitik dönem
III. Evre	VII tabaka	Son Neolitik dönem

Tablo 5.5: Kermenik tabakalanması (Özdoğan, E. 2009: 210)

Yerleşmenin ilk evresindeki yapılar genellikle dağınık biçimde günümüze ulaşmış yapı molozlarından oluşmaktadır ve içlerinde fırın ve depolama öğeleri tespit edilmiştir. İyi korunagelmiş bir yapı ise iki odalı, dörtgen planlıdır. Kil sıvalı tabana sahip olan bu yapı dal-örgü tekniği ile inşa edilmiştir. İçerisinde fırın ve kilden yapılmış bir platform bulunmuştur. Bu evredeki platform üzerinde bulunan fırınlar dörtgen ya da oval biçimli yapılmıştır ve birkaç yenileme evreleri vardır.

Yerleşmedeki ikinci evredeki mimari kalıntılar oldukça az olsa da, alt evredeki ile benzer olduğu anlaşılmıştır. Bu evredeki fırınlar da alt evredekilerle benzerlikler taşımaktadır (Georgiev vd., 1986: 116). III. Evrede görülen mimari de diğer evrelerle aynıdır.

Yerleşmenin ilk evresinde görülen çanak çömlek topluluğu kırmızı astarlıdır. Kap formları arasında, küresel gövdeli açık formu çömlekler, boyunlu çömlekler, küresel gövdeli ya da konik biçimli derin ve sığ kaseler yer almaktadır. II. Evrede mineral katkılı çanak çömlekler çoğunluktadır. Nitelikli mallar çoğunlukla siyah, gri-siyah ve gri-kahve yüzey renklerine sahiptir. Yarı küresel ya da küresel formu çömlekler, bikonik formu çömlekler ve kaseler, bu evrede görülen kap biçimleri arasındadır. Kabartma ve oluk bezeme kullanılmıştır. İyi açılanmış mallarda grafit bezeme görülmektedir (Georgiev vd., 1986: 134). III. Evrede temel olarak kırmızı, kahverengi ve turuncu yüzey renklerine sahip mallar görülmektedir. Kase ve tabaklar yoğun olarak bulunmaktadır.

5.3. Anadolu

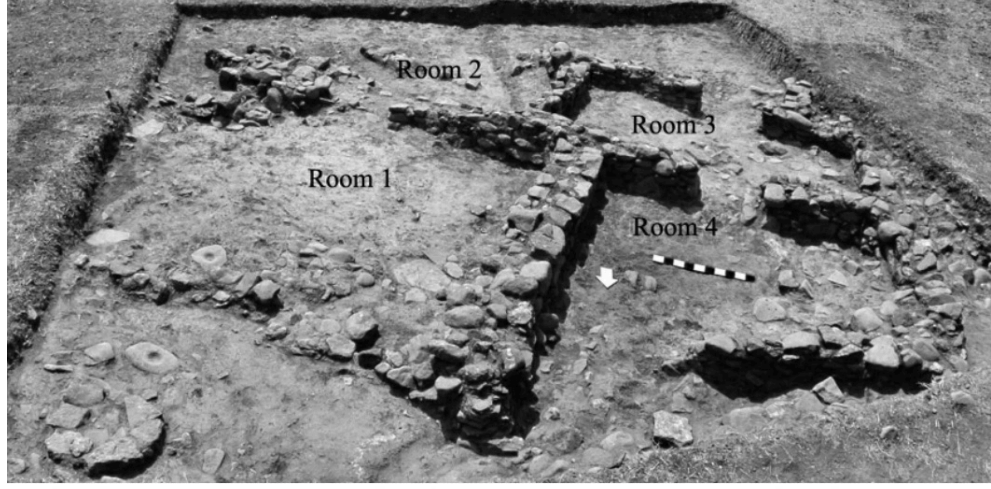
5.3.1. Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik

Kuzey Ege’de, Gelibolu yarımadası’nın batısındaki Gökçeada’da yer alan Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesi, adanın güneybatısında, Uğurlu Köyü’ne 1 km uzaklıkta bulunmaktadır. Hafif eğimli ovalık bir alanda, İsa Tepesi’nin eteğine kurulan yerleşme, yaklaşık 250x200 metrelik bir alana yayılmaktadır. Yerleşmenin yakınında Pilon Deresi ve tatlı su kaynağı yer almaktadır. İlk olarak 1999 yılında Savaş Harmankaya tarafından yapılan yüzey araştırmaları sırasında bulunan yerleşmede, 2009 yılından beri Prof. Dr. Burçin Erdoğan yönetiminde arkeolojik kazılar gerçekleştirilmektedir. Uğurlu-Zeytinlik yerleşiminde yapılan kazılar sonucunda, I-VI (yukarıdan aşağıya) evre ve 12 tabaka tanımlanmıştır (Erdoğan, 2016, 89).

VI. Evre	MÖ 6800 - 6600	ÇÇ'siz Neolitik dönem
V. Evre	MÖ 6500 - 5900	Erken ve Orta Neolitik dönem
IV. Evre	MÖ 5900 - 5500	Geç Neolitik dönem
III. Evre	MÖ 5500 - 4900	Erken Kalkolitik dönem
II. Evre	MÖ 4500 - 4300	Geç Kalkolitik dönem
I. Evre	?	Erken Bronz çağ ve Orta çağ

Tablo 5.6 : Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesi tabakalanması

Yerleşmenin Aşağı Pınar 5. Tabakası ile çağdaş olan III. Evresi, doğuda bir yerleşim alanı ve batıda bir depolama alanı ve atölyeler olmak üzere iki alana ayrılmıştır. Yerleşmenin doğu kısmında, yaklaşık 10 x 10 m boyutlarında büyük, çok odalı bir yapı (Bina 3) kazılmıştır. Yapı, taş duvarlara ve sarı renkli kil tabana sahiptir. Yapı planı, batıda hücre benzeri iki odadan ve doğuda nispeten büyük bir odadan oluşmaktadır. Doğudaki bir başka hücre benzeri oda yüzey aktiviteleri ile neredeyse tamamen tahrip olmuştur. En büyük oda yaklaşık 4 x 4 m boyutlarındadır ve odanın köşeleri taş levhalarla döşenmiştir. Bu yapıdan alınan radyokarbon örneği, yaklaşık MÖ 5470-5320 yıllarına tarihlendiğini göstermektedir. Yerleşimlerin doğu tarafındaki manyetometri araştırmaları, 20 x 5 m boyutlarında büyük bir dikdörtgen yapı ve muhtemelen çok odalı binalar da dahil olmak üzere çok sayıda III. evre yapısını belirlemiştir. Yerleşimin batı kısmında ise 12 adet çukur kazılmıştır. Bu çukurların iç duvarlar ve tabanları, 0,03 ila 0,05 m kalınlığındaki sarı renkli kil ile sıvanmıştır. Yuvarlak biçimli bu çukurlar yaklaşık 1 m çapında ve 1 m derinliğindedir. Silo olarak kullanıldığı tahmin edilen bu çukurların kullanımları sona erdikten sonra büyük taşlarla içlerinin doldurulduğu anlaşılmıştır (Erdoğu, 2014: 162).

Şekil 5.1: Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesinin III. Evresine ait Bina 3 (Erdoğan, 2014: Fig. 16)

III. Evre çanak çömlekleri homojendir ve önceki evrelere göre tamamen farklıdır. Çanak çömlekler kırmızımsı kahverengi yüzeylerin üstüne, siyah, grimsi siyah astarlarla kaplanmıştır. Kulak benzeri kulplu dört ayaklı kaseler, büyük kapaklar, kutular, düğme benzeri ya da boynuz kulplar karakteristiktir. Bezmeler yaygındır ve genellikle dört ayaklı kaselere ve kutulara uygulanır. baskı, çentik ve oluk gibi çeşitli bezeme teknikleri kullanılmıştır. III. Evre çanak çömlekleri ile Anadolu çanak çömlek gelenekleri arasında kesin bir benzerlik yoktur. III. Evre çanak çömlekleri, Balkanlarda Karanovo III ve Erken Vinca kültürlerinin çanak çömleklerine benzerlik gösterse de, aynı değildir (Erdoğan, 2014: 163).

5.3.2. Gülpınar

Gülpınar yerleşmesi, Biga Yarımadası'nın (Antik Troas) güneybatı kısmında, Gülpınar (Külahlı) köyü sınırları içerisinde yer alan Smintheion (Apollon Smintheus Kutsal Alanı) sınırları içerisinde yer almaktadır (Bamyacı, 2018: 13). Gülpınar'da tarihöncesi bir yerleşimin varlığı ilk olarak 1970'li yıllarda ortaya konmuştur. Ancak bu dönemlere ilişkin bilimsel kazılar 2004-2014 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

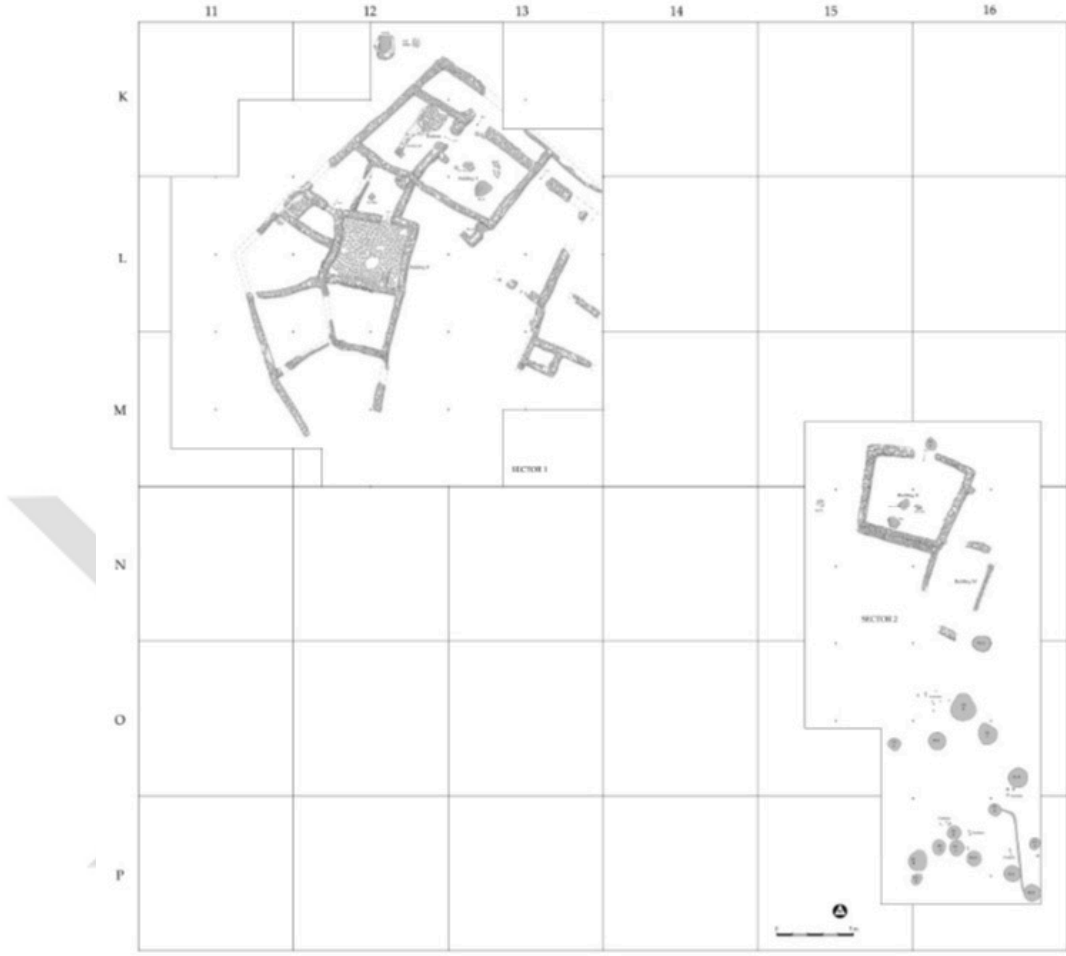
Gülpınar yerleşmesi, Batı Anadolu kronolojisinin en az bilinen dönemlerinden Orta Kalkolitik dönemini yansıtmaktadır. Batı Anadolu’da MÖ 6. binyılın sonu / MÖ 5. Binyılın başlarına denk gelen Orta Kalkolitik dönem, çoğu Ege adasının ilk kez yerleşim görmeye başladığı Yunanistan kronolojisine göre Son Neolitik döneme denk gelmektedir (Takaoğlu vd, 2013: 16-17).

I. Tabaka: Son Neolitik Dönem

II. Tabaka: Orta Kalkolitik Dönem - MÖ 5320 – 4940

III.Tabaka: Orta Kalkolitik Dönem - MÖ 4940 – 4450

Yapılan kazı ve sondaj çalışmaları sonucunda, Gülpınar yerleşmesinin 0.5 hektarlık geniş bir alana yayıldığı belirlenmiştir. Yerleşmeye ait mimari kalıntılar, Hellenistik ve Roma yapılarının tahrip etmediği alanlarda ortaya çıkarılabilmektedir. Bu alanlarda konut ve depolama alanları gibi kalıntılar gün yüzüne çıkartılmıştır. Yerleşmede ikinci tabakadaki yapı kalıntıları genellikle taş mimariden oluşmaktadır. Kare veya dörtgen planlı odalardan oluşan konutlar bazen birbirine bitişik olarak inşa edilmiştir. Çoğunlukla yapı temellerine ait bir taş sıra bulunmuş olmasına rağmen, kimi yapılarda 0,60 m yüksekliğinde duvar kalıntıları belirlenmiştir. Konutlar genellikle kare planlıdır ve girişin karşısındaki duvara bitişik olarak ocak konumlandırılmıştır. Bazı konutlarda taş döşeli zeminden yükseltilmiş işlik platformları yer almaktadır. Konutlara bitişik olarak inşa edilen dar ve uzun depo yapılarında büyük depolama kapları bulunmuştur. Açık alanlarda sık sık erzak ve çöp çukurları bulunmaktadır (Takaoğlu vd, 2013: 16-19).

Şekil 5.2: 2. Tabakaya ait yerleşme planı (Takaoğlu, 2016: Fig. 5)

Gülpınar II. tabakasından radyokarbon tarihleri, iskanın MÖ 5320 civarında başladığını ve MÖ 4940'a kadar sürdüğünü göstermektedir. II. tabakaya ait mimari kalıntılar, birbirine yakın iki farklı alanda ortaya çıkartılmıştır. Bu alanların her birinde, bazen koridorlarla veya avlularla birbirinden ayrılmış, bitişik dörtgen ve dörtgen odalardan oluşan bir yapı düzeni görülmektedir. Mevcut arkeolojik kanıtlar, II. tabakaya ait tüm yapıların, yağmur suyuna dayanmak için en az 1,5 metre yüksekliğe kadar taştan yapıldığını göstermektedir. 1. alanda taştan inşa edilmiş uzun bir duvar bulunmakta ve belki de savunma amaçlı olarak, yapı kümesinin kuzey, batı ve doğu kısımlarını sınırlandırdığı düşünülmektedir (Takaoğlu, 2016: 144).

Bölgedeki en büyük iki binadan biri olan A Binası, kazılan alanın kuzeydoğu kısmındaki uzun çevre duvarına bitişiktir. Bölme duvarı ile iki odaya bölünen

binanın kuzeydeki arka odasında gıda üretimi yapıldığına dair kanıtlar bulunmuştur. Binanın içinde sağlam bir zemin bulunmamasına karşın, güneybatı köşesinin hemen dışında, iki fırın ile ilişkili olabilecek yanma izleri olan sert bir kil zemin korunmuştur. Bu, II. Tabaka sakinlerinin ocaklarını genellikle evlerinin dışına inşa ettiklerini göstermektedir. Bu tabakadaki diğer büyük bina, taş döşemeli zemine sahip B Binası'dır. Bu yapının zemini, tamamen yüzeyi çamurla düzleştirilmiş bir drenaj oluşturan taşlarla kaplanmıştır. B Binasının kuzeybatı köşesinde, yemek işlemek için öğütme taşlarından oluşan bir taş platform yer almaktadır. Tabanın merkezinde görülen merkezi direk delikleri, muhtemelen çatıyı destekleyen ahşap direkler için kullanılmıştır (Takaoğlu, 2016: 144).

Şekil 5.3: Taş döşemeli tabana sahip özel fonksiyonlu bina (Takaoğlu, 2016: Fig 6)

II. tabakadaki çanak çömlek topluluğu, açık ve kaba mallar olarak ikiye ayrılmaktadır. Açık çanak çömleklerin yüzeyleri genellikle siyah, kahverengi siyah veya at kestanesi rengi bir astarla kaplanmıştır. Yüzey renginde gözlenen değişimin,

ateşin kontrolsüz sıcaklığından kaynaklanmış olduğu düşünülmektedir. Öte yandan kaba çanak çömleklerin yüzeylerinde açkı veya astar bulunmamaktadır (Takaoğlu, 2006: 295). Siyahtan çeşitli kahverengi tonlarına kadar değişen yüzey renklerindeki ince perdahlı mallar, kaba malların yaklaşık üç katıdır. En yaygın kap formları arasında kaideli kaseler, düz ya da yuvarlak tabanlı boynuzlu kaseler, dört ayaklı kaseler yer almaktadır. Ayrıca bu kap formları bir sonraki tabakada da kullanılmaya devam edilmiştir (Takaoğlu, 2016: 146).

5.3.3. Güvercinkayası

Güvercinkayası, İç Anadolu Bölgesi'nde Aksaray ili sınırları içerisinde, Çatalsu Apsarı Köyü'nün 1 kilometre batısında, Mamasun Barajı havzasında yer alan sarp bir kayalık üzerinde yer almaktadır. (Gülçur-Endoğlu, 1998: 86). Taşkın zamanlarında baraj gölü içerisinde küçük bir ada olarak kalan yükselti, yaz aylarında suların çekilmesi ile tekrar karaya bağlanmaktadır. Buradaki kayalığın üzerinde, zirve düzlüğünü kaplayan yayvan bir höyük ve höyüğün devamı niteliğinde teraslara yayılan tarihöncesi bir yerleşme söz konusudur. Aksaray, Nevşehir, Niğde illeri Yüzey Araştırmaları kapsamında 1994 yılında bulunan Güvercinkayası, Orta Kalkolitik döneme tarihlenmektedir (Gülçur, 1999: 111). 1996 yılında Sevil Gülçur yönetiminde başlayan çalışmalara halen devam etmektedir.

Güvercinkayası tabakalanması, üzerinde bulunduğu kayalığın doğal formasyonundan kaynaklı olarak, aşağı ve yukarı yerleşme düzlemleri olarak iki farklı alanda gelişmiştir (Çaylı, 2009: 68). Tamamen kazılan yerleşmede, biri öncü olmak üzere üç tabaka tanımlanmıştır (Çaylı, 2018: 247).

Öncü Tabaka

I. Tabaka - Orta Kalkolitik (MÖ 5200 – 4820)

II. Tabaka - Orta Kalkolitik (MÖ 5200 – 4820)

III Tabaka – Geç Kalkolitik (Obeyd kültürü) (Demirtaş, 2017)

Öncü yerleşme tabakasında, anakaya yüzeyine oyulmuş çok sayıda yuvarlak, 15-20 cm çapında, 10 cm derinliğinde oyuklar bulunmaktadır. Dikme yuvaları olarak adlandırılan bu oyukların, dal örgü tarzında hafif malzemeli bir yapı geleneğini yansıttığı düşünülmektedir (Çaylı, 2009: 69).

Şekil 5.4: Güvercinkaya'sı Yukarı ve Aşağı Yerleşme Doğu Teras Hava Fotoğrafı
(Çaylı, 2018: Şekil 3.7)

Yerleşimin sınırları kayalığın jeolojik oluşumuna göre belirlenmiştir ve genel mimari düzen de buna ayak uydurmuştur. Güvercinkaya'sı'nda aşağı ve yukarı yerleşmeleri birbirinden ayıran sur duvarı, doğudan batıya doğru iki kaya masifi arasında yaklaşık 30 metre uzunluğunda uzanmaktadır. Biri kuzeyden, diğeri doğudan olmak üzere iki küçük yol yerleşime açılmaktadır. Konut birimlerinin genel planı basittir ve 9x7,5

metre boyutlarında bir örnek dışında, diğerleri genel olarak 4x5 metre boyutlarındadır. Temel yapı tipi, uzak tarafında dar bir depolama alanı bulunan dikdörtgen büyük bir odadan oluşmaktadır. Tüm evlerin ayrı girişleri vardır. Dar ön cephenin bir köşesi, bazen at nalı biçimli bir ateş yerinin de olduğu kubbeli bir fırın için ayrılmıştır. Her yapıda en az bir tane dörtgen veya yarım daire şeklinde depolama alanı vardır. Duvarlar, zeminler ve diğer sabit donanımlar özenli bir şekilde çamurla sıvanmıştır. Bazı durumlarda, yapıların uzun süreli kullanımının kanıtı olarak kabul edilebilecek yirmiden fazla taban katmanı görülmüştür. Genel olarak duvar yapımında çamur içine gömülmüş farklı boyutlarda ve kabaca şekillendirilmiş taşlar kullanılmıştır. Duvar kalınlıkları ana duvarlarda 40 cm, bölme duvarlarında 25-30 cm arasında değişmektedir. Yanmış ve yıkılmış toprak dam parçaları, sazlık izlerine sahiptir. Her ana odanın tabanında ahşap bir direğin yerleştirildiği en az bir kazık deliği vardır (Gülçur, 2012: 218).

Şekil 5.5: Birçok kez yenilenmiş taban katmanları (Çaylı, 2018: Fig. 3.3)

Güvercinkayası'ndaki çanak çömlek topluluğu dört temel gruba ayrılmaktadır. Siyah/koyu yüzlü ve açıkli mallar, yerleşmenin üç ana tabakasının en baskın grubudur. Bu malların dış yüzeyleri siyah, iç yüzeyleri kırmızı ya da kahverengi tonlarındadır. İkinci grup ise şevron bezemeli mallardır. Bu mal grubu, birinci mal

grubunun daha özenli, ufak boyutlu ve ince cidarlı kaplar ile temsil edilen bir alt grubu niteliğindedir. Söz konusu mal grubunun ayırt edici özellikleri, sokma tekniğinde basit çavuş işareti dizilerinden oluşan şevron bezemelerdir. Yüzeyi Tarazlı/Süpürge İzli ve Açık Renk Hamurlular üçüncü ana grubu oluşturmaktadır ve kültürel değişimin bir göstergesini yansıtmaktadır. Bu mal grubu, muhtemelen dışardan gelenler ile, yerleşim tarihinde köklü bir değişim olan Orta Kalkolitik'ten Geç Kalkolitik döneme geçişi temsil etmektedir (Gülçur, 2012: 221). Yüzey, hamur ve kesit renkleri kirli bejden, pembemsi devetüyüne doğru değişen renklerde (Çaylı, 2009: 109). Dördüncü grup oldukça az sayıda bulunan boya bezekli mallardır. Genellikle aşağı yerleşmede bulunan tüme yakın kaplar, uzun boyunlu, şişkin karın üzerinde yatay kulplu çömleklerden oluşmaktadır (Çaylı, 2009: 110).

ALTINCI BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA

5. Tabaka Mimarisi

Aşağı Pınar yerleşmesinde bugüne kadar yapılan kazı çalışmalarında 18 adet 5. tabaka yapısı ortaya çıkartılmıştır. Yangın geçirmeyen bu tabakadaki yapıların birçoğu ancak taban seviyesinde korunabilmiştir. Kalıntıların zayıflığına karşın, Kalker/kireç ile sıvalı tabanları, duvar sıvaları ve yapı ögelerinden yola çıkarak tanımlanabilmiştir.

Aşağı Pınar Höyüğü'nde 1993-1999 yılları arasında yapılan kazıların sonucunda açığa çıkarılan mimari kalıntılar, Necmi Karul tarafından yayınlanmıştır (Karul, 2003). Bu kapsamda tezde de yer verilen ve güney kazı alanında bulunan dört yapı 5-1, 5-2, 5-3, 5-4 ile kuzey kazı alanında yer alan 5-5, 5-6 yapıları daha önce yayınlanmıştır. Ayrıca aynı yayında 4-6 yapısı olarak tanımlanan ve ilerleyen çalışmalarda 5. tabakaya tarihlendiği anlaşılan 5-25 yapısı da çalışmamız kapsamında tekrar ele alınmıştır. Söz konusu yapılar Karul'un tanımları üzerinden teze dahil edilmiş ve değerlendirilmiştir. Güney kazı alanında açılan 5. tabaka yapılarının tümü 1999 yılı öncesine tarihlendiği ve bu alanda daha sonra çalışılmadığı için, yalnızca yapı tanımları değil, yerleşme düzeni ve açık alanların işlevi bakımından da Karul'un değerlendirmeleri esas alınmıştır.

Bu tez çalışmasında ağırlıklı olarak kuzey kazı alanını üzerinde durulmuş, 1999 yılından sonra açığa çıkarılan yapılar ayrıntılı olarak tanımlandıktan sonra kendi içindeki evre sorunları ile yerleşme düzeni üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kuzey kazı alanı ile güney arasındaki korelasyonu yapmak güç olduğundan, her iki alan ayrı değerlendirilmiştir.

Güney kazı alanındaki tespit edilen dört yapının tümü tek odalıdır. KD-GB doğrultulu yapıların üç tanesi birbirlerine ortalama 2 ila 3 m mesafede düzenli bir

sıra oluşturacak şekilde dizilmiştir. Bunların yaklaşık 7 m kuzeyinde yer alan dördüncü yapı benzer nitelikte ikinci bir sıranın daha olduğunu göstermektedir. Kuzey kazı alanında tek odalı yapılar da bulunmasına karşın, buradaki toplam 14 yapının 6 tanesi tek odalı, 6 tanesi iki odalıdır ve 2 tanesi ise küçük bir alanda kazılabildiğinden kaç odalı olduğu anlaşılamamıştır. Ayrıca tek odalı olarak kabul edilen 5-8 ve 5-9 yapılarının birlikte tek bir yapı olma ihtimali de bulunmaktadır.

şekil 6.1: Güney kazı alanında ortaya çıkarılan 5-1, 5-2, 5-3 ve 5-4 yapıları (Karul, 2003: Fig. 10)

Bu tabakadaki yapıların tümü yapım tekniği, plan ve boyut açısından benzer özellikler göstermektedir. Mevcut boyutları 20 ila 55 metrekare arasında değişmektedir. Kuzey kazı alanındaki yapıların 11'i KD-GB doğrultusunda iken biri D-B (5-5) ile ikisi kabaca KB-GD (5-18 ve 5-21) doğrultusundadır.

Yapıların duvar kalınlıkları ortalama 0,15 ila 0,25 m arasında değişmektedir. Bu duvarların; ahşap direklerin dikilerek, aralarının ince dallar ile örülmesi ve sonrasında kerpiç çamuru ile doldurulması sonucu yapıldığı anlaşılmaktadır. Dolgu malzemesi olarak kullanılan kerpiç, sadece yapıları açık hava koşullarından korumakla kalmayıp, ahşap iskeletin de ömrünü uzatmaktadır. Kalıntılardan görüldüğü üzere, duvarların her iki tarafı da yaklaşık 0,02 m kalınlığında kil sıva ile sıvanmıştır. Duvar sıvalarında sarı ya da siyaha dönük tonlarda killi bir toprak ya da kalkerli beyaz bir sıva harcı kullanılmıştır. Benzer sıvalar taban yapımında da gözlenmektedir. Yangın geçirmemiş olan 5. tabaka binalarında direk yerleri (kazık delikleri) ancak bazı durumlarda tespit edilebilmiştir. Küçük direklerin tercih edilmesi ve binaların yanmamış olması bu durumun başlıca nedenleri arasındadır. Bazı duvarlarda görülen direk delikleri dizileri, yaklaşık olarak 0,10-0,15 m çapındaki direklerin 0,15 ila 0,20 m aralıklarla dizildiğini ancak çok daha sık olarak dizilmiş örneklerin mevcut olduğunu göstermektedir.

Şekil 6.2: 5-12 yapısının doğu duvarına ait bir kesit (Aşağı Pınar arşivi)

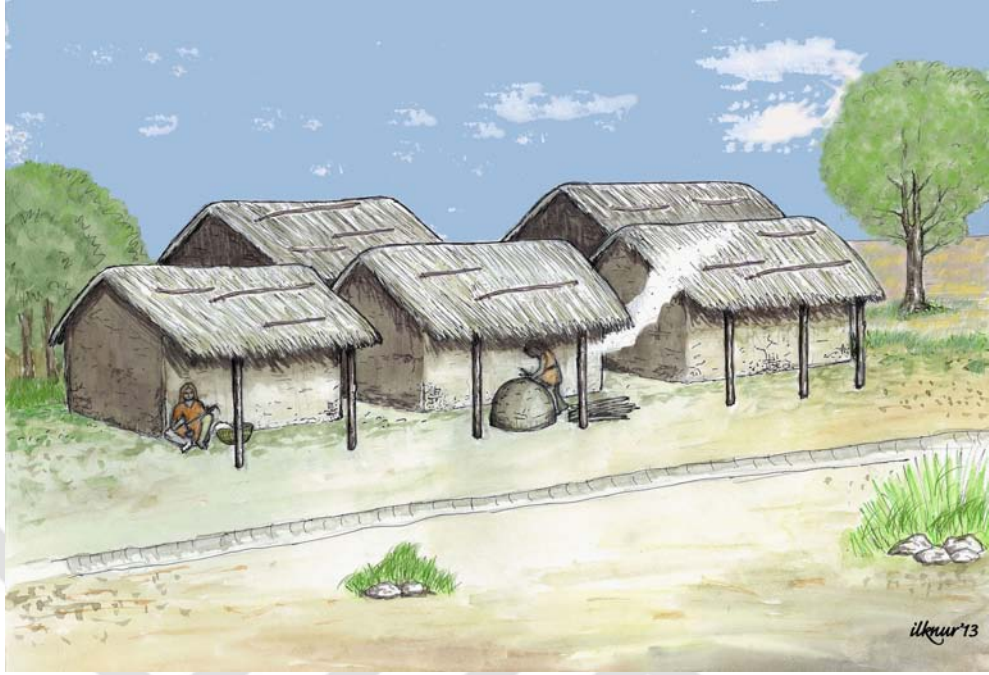
Dal örgü tekniği ile inşa edilmiş olan yapıların bazılarında farklı bir dal örgü tekniği kullanılmış olması muhtemeldir. Örneğin 5-6 yapısının kuzey duvarında kazık delikleri birbirine bitişik olarak açılmıştır ve duvarın dış tarafında sıva bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu yapıda direklerin yüzeye dik olarak birbirine bitişik şekilde çakıldığı ve sonrasında kerpiç çamuru ile sıvandığı düşünülmektedir (Eres, 1999: 49).

Duvarların içinde görülen direk deliklerinin küçük çaplarda olması ve duvarların görece ince olması, duvarların çatı örtüsünü taşıyabilecek nitelikte olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla üst örtüyü taşıması için başka bir taşıyıcı unsur olması gerektiği düşünülmektedir. 5-13 ve 5-15 yapıları gibi ortaya çıkarılan yapıların bazen içlerinde, bazen ise dışlarında bulunan, ancak yapı ile ilişkili olup olmadığı kesin olarak saptanamayan büyük kazık deliklerinin, üst örtüyü taşıma görevini üstlenen büyük direklere ait olması muhtemeldir.

Şekil 6.3: 5-13 yapısının duvarında kazık deliklerinin çapı ve aralıkları görülebilir
(Aşağı Pınar arşivi)

5. tabakadaki yapıların üst örtüsünün kırma çatı olarak inşa edildiği düşünülmektedir. Zira düz damlar, özellikle dal-örgü tekniği ile yapılmış yapıların taşıyıcı sistemine çok fazla yük bindirmektedir. Söz konusu tabakadaki duvarların inceliği ve kazık deliklerinin küçüklüğü de bu görüşü destekler niteliktedir. Ayrıca Güneydoğu Avrupa’da yıllık yağış miktarının çok yüksek olması, bu dönemde yapıların düz damlı olmasının çok düşük bir ihtimal olduğunu düşündürmektedir. Her ne kadar Aşağı Pınar’da bulunmasa da, Güneydoğu Avrupa’daki Neolitik yerleşmelerde şimdiye kadar bulunan ev maketlerinde de yapılar kırma çatılı olarak betimlenmiştir (Eres, 1999: 32)

Şekil 6.4: 5. Tabaka yapılarının bir canlandırması (İlknur Türkoğlu)

Höyükteki 5. tabaka yapılarının tabanları, yapıların tanımlanmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Taban seviyesinde korunagelen yapı kalıntılarının sınırları, nitelikleri ve boyutları çoğunlukla tabanlar sayesinde anlaşılabilmiştir. Zira bu tabanlar oldukça nitelikli olarak hazırlanmıştır ve genellikle 2 ya da 3 adet yenileme evrelerine sahiptir. Güney kazı alanında ortaya çıkarılan ve ana toprak üzerine inşa edilmiş olan 5-1, 2, 3, 4 yapılarının tabanları, ana toprak karakteristiğinde küçük taşçıklardan ve kumla karıştırılmış sarımsı bir malzemeden hazırlanarak üzeri sıvanmıştır. Ancak kuzey kazı alanındaki yapıların tabanlarının daha farklı şekilde yapıldığı anlaşılmıştır. Buradaki yapılarda, sert ve siyahımsı bir dolgu, tabanaltı düzlemi olarak hazırlanmıştır. Bu tabanaltı dolgusunun üzerine kimi zaman sarı renkte yoğun kille, kimi zaman ise sert, sarımtırak, kum katkılı killi bir sıva kullanılarak oldukça nitelikli bir taban yapılmıştır. Bu tabanların ince sıvalarla çok kez yenilendiği, zaman zaman kalkerli/kireçli sıva katmanlarının da olduğu gözlenmiştir.

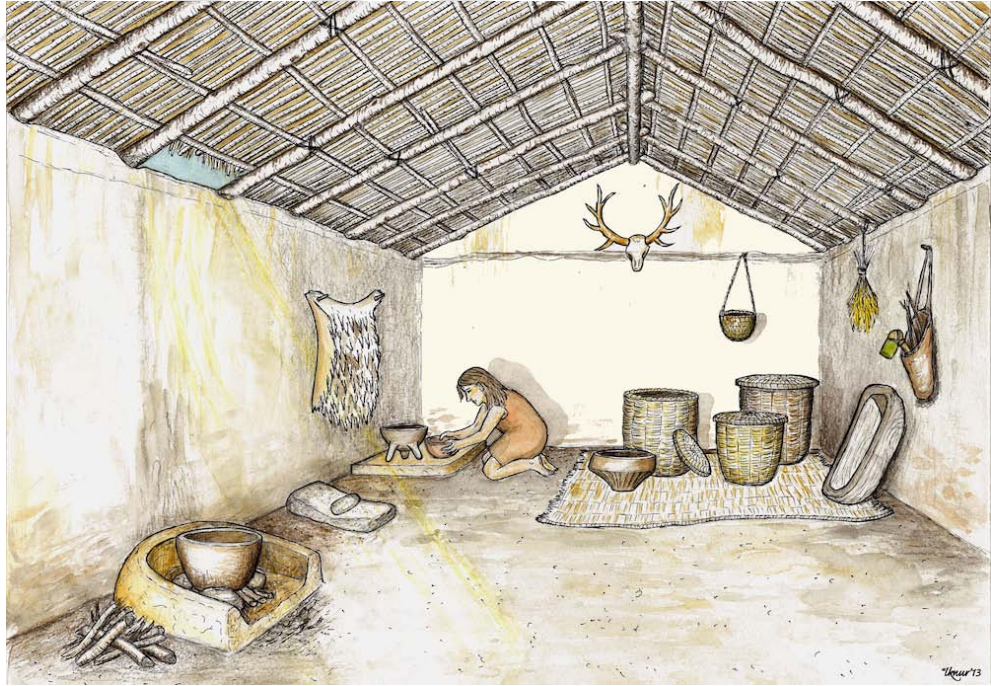

Şekil 6.5: 5-12 yapısı kuzey oda, taban yenilemeleri (Aşağı Pınar arşivi)

Şekil 6.6: 5-18 yapısının kuzey ve güney odasına ait tabanların görünümü (Aşağı Pınar arşivi)

Güney kazı alanındaki yapılarının üç tanesinde, kuzey duvarına yaslı bir ocak bulunmaktadır. Ayrıca bir yapıda, kuzeydoğu köşede yerden hafifçe yükseltilmiş bir platform bulunmuştur. Kuzey kazı alanında ortaya çıkartılan 14 yapının 9 tanesinin içinde en az bir ocak bulunmaktadır. Buradaki tek odalı 5 yapının 3 tanesinde ocak bulunabilmiş, 2 tanesinde ise herhangi bir yapı ögesi belirlenememiştir. İki odalı 6 yapının ise 4 tanesinde ocak belirlenebilmiştir. Ancak iki odalı ocağı bulunamayan yapıların kuzey duvarlarının da kazılmayan alanda kaldığı unutulmamalıdır. Kuzey kazı alanındaki yapılar ile ilişkili olarak bulunan 13 ocaktan 4 tanesi yuvarlak planlı, 8 tanesi köşeleri yuvarlatılmış dörtgen planlıdır ve bir tanesinin ise biçimi anlaşılamamıştır. Yuvarlak planlı ocakların hepsi tek odalı yapılar ile ilişkiliyken, dörtgen planlı ocaklar hem tek odalı, hem de iki odalı yapılarda görülebilmektedir. İki odalı 5-18 yapısının güney odasının batı kenarında ve kuzey odasının doğu kenarında kilden yapılmış yükseltilmiş platformlar bulunmaktadır. Oldukça tahrip olmuş olarak ortaya çıkartılan 5 yapıda ise herhangi bir yapı ögesine rastlanmamıştır.

Şekil 6.7: 5. Tabakaya ait bir yapının iç görünümü canlandırması.

Yapıların içinde genellikle bir ocak bulunmaktadır. Çoğunlukla kuzey duvara bitişik olarak yerleştirilmiş ocakların bazen de yapı içinde farklı noktalara

konumlandırıldığı görülmüştür. Kazılan 18 yapının 13 tanesinde ocak bulunmuş, 5 tanesinde ise yapı tam olarak açığa çıkarılamadığı için ocak bulunamamıştır. İstisnai olarak 5-12 yapısında iki tane, 5-10 yapısında ise üç tane ocak bulunmaktadır. Ocaklar yaklaşık olarak 1 ila 2 metre karelik bir alan kaplamaktadır. Genellikle dörtgen ya da yuvarlak planlı olan ocakların tabanları üç ila dört kez yenilenmiştir. Ocaklar genellikle yerden 10-20 cm arasında yükseltilen kil/kerpiç bir platformun üzerine çanak çömlek kırıkları, çok ender olarak da taşçıklar serilip kil ile sıvanması şeklinde hazırlanmaktadır. Taban yenilemelerinde ise, tahrip olan taban düzleminin üzerine yeniden çanak kırıkları serilmekte ve tekrar kil ile sıvanmaktadır. Her yenileme evresinde taban seviyesi yükselmekte ve ocağın alanı giderek küçülmektedir. 5. tabakadaki ocakların, kapalı birer fırın mı ya da üzerleri açık ocaklar mı olduğunu söylemek güçtür. Bununla birlikte kubbeli olduklarını gösterecek herhangi bir kanıta rastlanmamıştır. Kenar dönüşleri ve bu kesimlerde görülen bazı ince dal izleri, ateş yerinin çevresinin en azından kısmen yükseltilmiş olduğunu göstermektedir.

Şekil 6.8: 5-10 yapısına ait ocak tabanının detay görünümü (Aşağı Pınar arşivi)

Bazı yapılarda ise genellikle ocağın bitişik olduğu duvar kenarlarında, tabandan 0,5

m ile 0,10 m yükseltilerek sıkıştırılmış kilden yapılmış platformlar bulunmaktadır. Bu platformların işlik olarak kullanılmış olması muhtemeldir. Ancak tüm bu yapılarda ocaklar ve platformlar dışında başka herhangi bir yapı ögesi bulunmamaktadır.

Şekil 6.9: 5-18 yapısına ait bölme duvarı, platform ve taş topluluğu (Aşağı Pınar arşivi)

5. tabaka yapılarındaki *in situ* buluntular oldukça azdır. Yapıların kazısı sırasında bulunan az miktardaki küçük buluntunun da karışık dolgulardan geldiği ve yapı ile ilişkisinin kesin olmadığı unutulmamalıdır. Yine de istisnai olarak 5-15 yapısında ocak yakınında *in-situ* olarak bir oluk bezemeli kase, bir öğütme taşı parçası ve bir geyik boynuzu gibi bulgular da ortaya çıkartılmıştır. Dolayısıyla yapı içlerindeki buluntu dağılımlarından bir sonuca varmak oldukça güçtür.

Şekil 6.10: 5. tabakada nadir olarak saptanan *in situ* buluntular, 5-15 yapısı. (Aşağı Pınar arşivi)

Kuzey kazı alanında ortaya çıkartılan 14 yapıyı, birbirlerine yakınlıkları dikkate alınarak dört grupta incelemek mümkündür. Güney kazı alanındaki tek odalı dört yapıdan oluşan yapılar, I. yapı grubunu oluşturmaktadır. Kuzey kazı alanında ise II. Yapı grubu olarak adlandırılan yapılar; 8K açmasındaki 5-10 yapısı, hemen doğusunda 5-25 ve 5-8 yapıları ve 5-8 yapısının güneyindeki 5-9 yapısıdır. Daha önce de belirtildiği gibi 5-8 ve 5-9 yapısı arasında yaklaşık 2 metre olması, tek odalı olarak değerlendirilen bu iki yapının aslında iki odalı tek bir yapıya ait olma ihtimalini göstermektedir. Bu yapı grubunda yanyana dizi oluşturan üç yapının arasında ortalama 3 m bir uzaklık bulunmaktadır ve 5-10 yapısı dışında KD-GB doğrultusunda oldukları düşünülmektedir.

III. yapı grubu, bir önceki grubun hemen kuzeydoğusunda yer almaktadır. 7N açmasında 5-6 yapısı, bunun hemen kuzeyinde 5-11 yapısı ve doğusunda ise 5-5 yapısı bulunmaktadır. 5-5 yapısı diğerlerinden farklı olarak D-B doğrultusundadır. Kısmi olarak kazılabilen ve tek odalı olabilecek bu yapıların arasındaki mesafe

görece daha fazladır. Kuzeydeki 5-11 yapısı ile güneyindeki 5-6 yapısı arasındaki mesafe 8 m, 5-6 yapısı ile doğusundaki 5-5 yapısı arasındaki mesafe ise yaklaşık 5 m civarındadır.

IV. yapı grubunu oluşturan 5-13, 5-12, 5-17 ve 5-15 yapılar, daha düzenli bir yerleşmeye işaret etmektedir. Batıdan doğuya doğru sırasıyla 5-13, 5-12 ve 5-17 yapıları yanyana sıralıdır. 5-13 yapısı ile 5-12 yapısı arasındaki mesafe yaklaşık 2,5 m iken, 5-12 yapısı ile 5-17 yapısı arasındaki mesafe yaklaşık 4 m'dir. Ortadaki 5-12 yapısının 8 m güneyinde ise 5-15 yapısı yer almaktadır. Kısmen kazılabilen 5-17 yapısının kaç odalı olduğu anlaşılamamıştır ancak bu gruptaki diğer yapılar iki odalıdır ve uzunlamasına KD-GB doğrultusundadır.

V. yapı grubu, bir öncekinin kuzeydoğusunda yer almaktadır ve üç yapıdan oluşmaktadır. 6V açmasındaki 5-22 yapısı, KD-GB doğrultusunda, batısındaki 5-18 yapısı KB-GD doğrultusundadır. Güneydeki 5-21 yapısı ise muhtemelen KB-GD doğrultusundadır. 5-22 yapısı ile 5-18 yapısı arasındaki mesafe yaklaşık 5,5 m'dir. Ancak 5-18 yapısı ile hemen güneyindeki 5-21 yapısı arasındaki mesafe 2 m'den daha azdır. Bu iki yapının hizalarının da benzer olması dikkat çekmektedir.

Kuzey kazı alanındaki yapı dizilimleri genel olarak değerlendirildiğinde, 3-4 yapıdan meydana gelen kümeler oluşturacak şekilde bir yerleşim düzeni öne çıkmaktadır. Her küme içindeki yapıların birbirleri ile arasında 2 ila 3 m mesafe bulunmaktadır ve yapı gruplarının birbirlerine uzaklığı ortalama 8 ila 9 m'dir. Bir bütün olarak bakıldığında, planlı bir yerleşme düzeninden söz etmek mümkündür. Yapıların çoğunun ise KD-GB doğrultusunda, birbirine paralel olarak inşa edildiği görülmektedir.

5. Tabaka Mimarisinin Höyükteki Gelişim Süreci İçindeki Yeri

Höyükteki ilk yerleşim katları olan 7. ve 6. tabakalarda bitişik ya da birbirine yakın yapılardan oluşan bir yerleşim düzeni vardır. 7. tabaka yapıları, görece büyük, bitişik

ya da birbirine yakın olarak konumlanan yapılardır. Mekânların tabanları nitelikli olarak oluşturulmuştur. Ek olarak açık alanların yoğun kullanımına işaret eden bulgular vardır. 7. tabakanın devamı niteliğinde olan 6. tabakadaki yapıların bitişik yapılması, ortak bölme duvarlarının kullanılması ve genel yerleşme planı, buranın önceden planlanmış olduğunu göstermektedir. Ayrıca tüm yapıların aynı anda inşa edildiğini de işaret etmektedir. 6. tabaka yapıları, şiddetli bir yangın geçirerek son bulmuştur.

5. tabakadaki yapılar ise, 6. tabakanın aksine bitişik düzende değil, birbirinden yaklaşık 2 – 3 m aralıklar ile inşa edilmiş bağımsız yapılardan oluşmaktadır. Ayrıca 6. tabakadaki yapıların çoğunda kil sekiler, ateş yerleri, platformlu ocaklar ve ışık alanları bulunmasına karşın, 5. Tabaka yapılarında yapı içlerinin yoğun kullanımına dair veriler yoktur.

Yapılar arasında, boyut, plan, ve yapım tekniği gibi benzerlikler göz önüne alındığında, bu tabakada, 5/6 geçiş tabakasında başlayan yeni bir sürecin geliştiği ve yerleşmenin planlı olarak inşa edildiği görülmektedir. Ayrıca yapıların uzunlamasına aynı yönlerde yapılmış olması ile birlikte, bazı kısımlarda yanyana sıralı bir yapı dizisi oluşturacak şekilde inşa edilmiş olmaları da bu görüşü desteklemektedir.

Höyükte yeterince derinleşilen tüm kazı alanlarında 5. tabaka dolguları bulunması, bu tabakada yerleşmenin büyüdüğüne işaret etmektedir. Bu tabakada yerleşmenin ilk olarak kuzey kısımda kurulduğu ve daha sonra güneybatıya doğru büyüdüğü tahmin edilmektedir. Ancak kuzey kazı alanında ortaya çıkartılan yapılar arasındaki oda sayısı gibi bazı temel farklar, 5. tabakanın da kendi içinde farklı evreleri olduğunu göstermektedir. Ancak bu evre ilişkileri net olarak tanımlanamamıştır.

Aşağı Pınar'da 5. tabakadan sonra gelen 4. tabakada ise yerleşmenin küçüldüğü ve yapıların seyrekleştiği görülmektedir. Ayrıca 4. tabaka yapıları yangın geçirdiği için mimari kalıntılar ile birlikte *in-situ* buluntular da oldukça iyi korunagelmıştır. Söz konusu tabakadaki yerleşmenin, 5. tabakadan tek farkı yerleşmenin boyutları ve yapıların seyrek olması değil, aynı zamanda yapı öğelerinin sayısı ve çeşitliliği,

yapıların muhtemelen asma kata sahip olması, ayrıca diğerlerinden farklı olarak özel bir yapının bulunmasıdır. Yapı içlerinin ışık alanı olarak yoğun olarak kullanıldığı anlaşılan bu tabakadaki yapılarda silo, ocak ve depo gözü gibi yapı öğeleri yer almaktadır. Yerleşmenin kuzeydoğusunda bulunan özel yapı ise 6 x 6 m boyutlarındadır ve 0,10 - 0,15 m yüksekliğinde dörtgen bir platformdan oluşmaktadır. Homojen topraktan yapılarak üzeri kil ile sıvanan platformun üstünde ise, 0,10 - 0,12 m yükseliğinde, 3,5 m çapında yuvarlak biçimli başka bir platform bulunmaktadır.

Şekil 6.11: 4. Tabakaya ait özel yapı (Aşağı Pınar kazı arşivi)

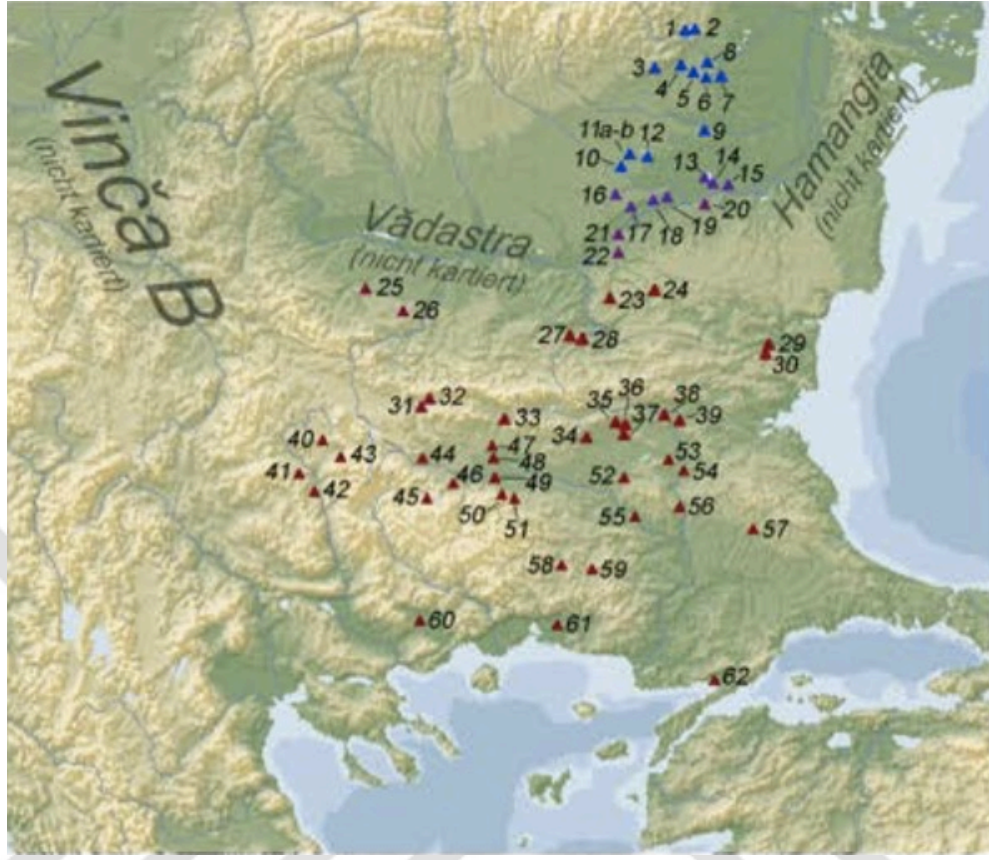
5. Tabaka ile başlayan birbirinden ayrı inşa edilen yapı geleneği, genel özellikleri itibariyle 2. Tabakaya kadar devam etmektedir. Bu süreç içerisinde plan tiplerinde ve dal örgü tekniğinde bazı değişimler görülmektedir.

Bölgesel Karşılaştırmalar

Balkanlar'dan bilinen yerleşmeler sayesinde iyi anlaşılabilen ve Anadolu'da Orta Kalkolitik döneme denk gelen Orta-Son Neolitik Dönem; yerleşim boyutları, çanak çömlek grupları ve buluntu topluluğu bakımından önceki dönemden oldukça farklıdır. Aşağı Pınar höyüğünde bu döneme ilişkin yapılan kazılarda ise bu kırılmayı destekler nitelikte bulgular ortaya çıkartılmıştır. Söz konusu geçiş sürecinden sonra kuzeybatı Anadolu'daki yerleşmelerin sonlandığı görülmekteyse de, Aşağı Pınar'da

yerleşme kesintisiz olarak devam etmektedir. Buna karşın Balkanlarda yerleşme sayısında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Yapılan yüzey araştırmaları, bu yerleşme sayısındaki artışın, Aşağı Pınar höyüğünün de içinde olduğu Doğu Trakya bölgesinde de geçerli olduğunu göstermektedir.

Aşağı Pınar yerleşiminde 5. tabaka ile birlikte başlayan yeni süreç, buluntu ve mimaride önemli değişimlerin izlerini yansıtmaktadır. Sonraki tabakalarda izlenen devamlılık değişimin kalıcı etkileri olduğunu ve bu bakımdan değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Balkanlar'da Anadolu ve Yakındoğu Neolitik Dönemi ile yoğun etkileşim içinde olan İlk Neolitik Dönem'in ardından MÖ 6. Bin yılın ortalarından itibaren Balkanlar açısından daha özgün bir süreç başlamaktadır. Yerleşmelerin sayısındaki artış, bölgede yoğun bir dinamizm ve kültürel hareketlenmenin de işaretidir. Yerleşme dokusu, çanak çömlek ve buluntu topluluğundaki değişimlere rağmen, Neolitik yaşam biçiminin esasını oluşturan çiftçilğe dayalı, hane bazlı ekonomik etkinliklerin devam ettiğini göstermektedir. Yerleşme içinde ya da yerleşmeler arasında hiyerarşik olmayan sosyo-ekonomik düzen, hane ölçeğinde üretim ve depolama devam etmektedir. Bu genel çerçevede Balkanlar ile Anadolu arasındaki ilişkilerin, zayıflamasa da kültürel açıdan belirleyici olmaktan çıktığı ve Balkanlar'da yerleşen bir kültürel ortamın oluştuğunu söylemek mümkündür. Aşağı Pınar yerleşimi söz konusu dönemde, sadece coğrafi olarak değil kültürel olarak da Balkanlar'ın bir parçası olarak şekillenmiştir.

Harita 6.1: Güneydoğu Avrupa’da Karanovo III/IV evrelerine tarihlenen yerleşimler
(Krauss, 2008: Fig 20)

Çağdaşı dönem Anadolu’da yeterince bilinmese de, Yakındoğu’da ortaya çıkan merkezileşme ve kentleşme gibi olgular etrafında şekillenen yeni bir düzenin kısa bir süre sonra, dolaylı da olsa Anadolu’yu etkilediği Kalkolitik Dönem’in ilerleyen evrelerinde giderek netlik kazanacaktır. Anadolu’da çağdaş bir dönemi yansıtan iki önemli yerleşme vardır. Bunların ilki Orta Anadolu’da yer alan Güvercinkayasası’dır. Esasında Güvercinkayasası yalnızca Anadolu ölçeğinde değil, Yakındoğu genelinde de, katmanlaşmış toplumsal yapının ilk izlerini yansıtan yerler arasındadır. Korunaklı bir hale getirilen yukarı yerleşim ve buradaki depolama alanları bu sistemin somut kanıtları arasındadır. Güvercinkayasası’nda aşağı yerleşimde bulunan yapılar ise yollarla birbirinden ayrılan bitişik ve hemen hemen benzer özelliklere sahip konutlardan oluşmaktadır.

Anadolu’da bu dönemi yansıtan diğer bir yerleşme ise Gülpınar’dır. Anadolu, Ege ve Balkanlar gibi farklı coğrafyalara yakın olarak bulunan Gülpınar, özellikle çanak çömlekleri ve küçük buluntularıyla bu durumu iyi bir şekilde yansıtmaktadır. Aşağı Pınar ve Gülpınar buluntu toplulukları arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir. Gülpınar ile olan benzerlikler Gökçeada-Uğurlu yerleşimi için de geçerlidir. Ancak mimari açıdan farklılıklar gözlenmektedir. Aşağı Pınar’da ayırık düzende, dörtgen planlı dal-örgü yapılar bulunurken, Gülpınar ve Uğurlu da taş temelli yapılar bulunmaktadır. Yerleşmelerin düzenlenişi de hem Aşağı Pınar’dan hem de Balkanlar’daki çağdaşlarından farklıdır. Eldeki veriler, Aşağı Pınar’ın bu yeni şekillenen süreçte Balkanlar kültür coğrafyasının bir parçası olarak şekillendiğini, Marmara ve Ege’den bilinen yerleşimlerin, Balkanlar ile kültürel etkileşimi yansıtacak nitelikte olduğunu ancak Anadolu’nun iç kesimleriyle Balkanlar arasında önemli farklılıkların olduğunu işaret etmektedir.

SONUÇ

Balkan yarımadasının Anadolu'ya uzanan bölümü Trakya'da yer alan Aşağı Pınar, MÖ 7. binyılın sonlarından, MÖ 5. binyılın başlarına kadar yaklaşık bin yıl boyunca kesintisiz iskan gören bir tarihöncesi yerleşim yeridir. Aşağı Pınar'ın içinde yer aldığı Trakya bölgesi, Avrupa ve Asya arasında bir geçiş noktası olduğu için, insanlık tarihinin birçok aşamasında önemli bir bölgeyi temsil etmektedir. Bu durum, tarım ve hayvancılığa dayalı besin ekonomisinin Balkanlar'da ilk ortaya çıktığı ve geliştiği dönemde de geçerlidir. Bu dönem, Balkanlarda yapılan kazı ve araştırmalar ile oldukça iyi araştırılmışsa da, Trakya'da yeterince arkeolojik kazı yapılmamış ve bölge anlaşılamamıştır. Dolayısıyla Aşağı Pınar, bu dönem için bölgenin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Aşağı Pınar, MÖ 6200 – MÖ 4800 yılları arasına tarihlenen ve 1-8 numaraları ve 5/6 Geçiş Tabakası ile adlandırılan toplam dokuz tabakadan oluşmaktadır. 8.-6. tabakalar ilk evreyi oluşturmaktadır ve bunun sonrasında 5/6 Geçiş Tabakası adı verilen bir geçiş süreci yaşanmıştır. 5.-2. Tabakalar ise ikinci evreyi oluşturmaktadır. Aşağı Pınar sözü edilen ilk evrede kendisiyle çağdaş Anadolu yerleşimlerinin özelliklerini taşıırken, geçiş sürecinden sonra Balkanlardaki yerleşmelerin özelliklerini sergilemeye başlamıştır. Sözü edilen bu değişim, mimari, buluntu ve çanak çömlek topluluğunda net olarak takip edilebilmektedir. Bu geçiş süreci, yalnızca Aşağı Pınar'da değil, Balkanlar genelinde görülmektedir ve bu dönemde Trakya bölgesinin geneli Karanovo III-IV özellikleri sergilemeye başlamıştır. Son yıllarda bölgede sayıca artan araştırmalar, geçiş sürecinin ani değil, kademeli olarak süreç içerisinde gerçekleştiğine işaret etmektedir.

“Doğu Trakya'da Orta Kalkolitik Dönem: Aşağı Pınar 5. Tabaka Mimarisi ve Yerleşme Düzeni” adlı bu tez çalışmasının amacı, Aşağı Pınar'da söz konusu geçiş sürecinden sonra gelen ve MÖ 5400 - 5250 yılları arasına tarihlenen 5. Tabakada, mimari ve yerleşme düzeni odağında yeni yaşam düzenini anlamaya çalışmaktır. Bu tabaka, Anadolu'da Orta Kalkolitik başına, Balkanlar'da ise Orta Neolitik olarak

adlandırılan döneme karşılık gelmektedir. Bu çalışmada, yaşanan geçiş sürecinden sonra görülen mimarideki değişimler tanımlanmaya ve yerleşim düzeni ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında incelenen mimari ve yerleşme düzeninin, toplumun günlük faaliyetleri ve sosyal yaşamı gibi konuları anlamak için de katkısı olacağı düşünülmüştür.

Aşağı Pınar 5. Tabakası, höyüğün kuzeyi ve güneyindeki kazı alanları da dahil olmak üzere oldukça geniş bir alanda ortaya çıkartılmıştır. Herhangi bir yangın geçirmeyen bu tabakada mimari kalıntılar oldukça zayıf olarak korunmuşsa da, özenle hazırlanmış ve yenileme evreleri bulunan yapı tabanları, yapıların tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu dönemde yerleşmenin, buradaki diğer tüm tabakalardan daha büyük bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır. Zira kendisinden sonra gelen tabakada yerleşmenin yeniden küçüldüğü yapılan kazılar sonucunda anlaşılmıştır. 5. Tabaka yapıları aynı zamanda yapım tekniği, yapı öğeleri, yapıların konumları ve yerleşme düzeni açısından da geçiş sürecinden önceki dönemlerden ayrılmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak 5. Tabakaya ait birim listeleri, çizimler, fotoğraflar, buluntu listeleri gibi belgeleme çalışmalarının verileri derlenmiştir. Bu tabakaya ait yapılara isim verilmiş (Ör. 5.12) ve 1/20 ölçekli el çizimleri dijitalize edilmiştir. Bilgisayar ortamında bu çizimler standart bir lejant sisteminde düzenlenmiş ve yapılar ile ilişkili duvar, taban, ocak gibi öğelerin çizimlerde tanımlı hale getirilmesi sağlanmıştır. Daha sonra yerleşme düzenini anlayabilmek adına çizimler dijital ortamda birleştirilmiş ve daha geniş çaplı bir bakış açısı elde edilmeye çalışılmıştır. Bu sayede yapıların birbirleri ile olan ilişkileri ve yerleşme düzenine dair bazı çıkarımlar yapmak mümkün olmuştur.

Sonraki aşamada, her yapının dahil edildiği bir katalog oluşturulmuş ve bu katalogta yapıların konumu, doğrultusu, plan özellikleri, ilişkili yapı öğeleri, yapım tekniğine dair yorumlar ve buluntular tanımlanmıştır. Yapı öğelerinin nasıl yapıldığının ve genel olarak benzerlikleri ve farklılıklarını görebilmek adına, yapı öğeleri için de ayrı bir katalog oluşturulmuştur. Bu katalogta da yapı öğelerinin boyutları, yapım

teknikleri, biçimleri gibi bilgiler verilmiştir.

Aşağı Pınar 5. Tabakasındaki mimari ve yerleşme düzeni değerlendirilirken, öncelikli olarak kendisinden önceki ve sonraki tabakalar ile karşılaştırması yapılmış ve farklar ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, yerleşmenin kendi içindeki gelişim sürecinde 5. Tabakanın yeri değerlendirilmiştir. Daha sonra daha geniş çaplı bir karşılaştırma yapabilmek için, çalışmanın ana odağı olan 5. Tabaka ile çağdaş diğer yerleşmeler bölgesel olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda Doğu Trakya, Balkanlar ve Anadolu'da mimari olarak tanımlı çağdaş yerleşmeler ele alınmıştır.

Höyükte 7. tabaka yapıları dörtgen planlı bitişik ya da birbirine yakın büyük odalardan oluşmaktadır ve dal-örgü tekniği ile yapılmıştır. 6. Tabaka yapıları ise büyük bir yangınla son bulmuştur ve içinde birçok *in situ* buluntu ortaya çıkarılmıştır. Bu tabakada birbirine bitişik olarak inşa edilen dörtgen planlı yapıların tümü, taşıyıcı ahşap direklerin arasının dal-örgü ve kerpiç topanlarıyla doldurulmasıyla yapılmıştır. Ortak bölme duvarları ve genel yerleşme planı, buranın önceden planlanmış olduğunu göstermektedir. 7. tabaka hendeğinin 6. tabaka yerleşiminin sınırını oluşturması, bu iki tabaka arasındaki devamlılığa işaret etmektedir.

Geçiş sürecinden sonra gelen 5. Tabakada yerleşme güneye doğru büyümüş ve höyükteki en geniş yerleşim alanına ulaşmıştır. Bu tabakada dal-örgü tekniği ile inşa edilen yapılar bitişik olarak değil, birbirinden bağımsız bir şekilde inşa edilmiştir. Yangın geçirmediği için yapılar iyi korunamamıştır ve yapıların içinde *in situ* buluntulara çok nadir rastlanmaktadır. Birbirine 2 ila 3 m mesafede inşa edilmiş yapılar, yapı kümeleri oluşturacak biçimde konumlandırılmıştır. Bu çalışmada 5. Tabakaya ait tanımlanan 18 yapı dahilinde, her yapı kümesinde 3 ila 4 yapı yer almaktadır. 6. tabakadaki yapıların çoğunda kil seki, ateş yeri, ocak ve işlik alanları bulunmaktadır ancak, 5. Tabaka yapılarında yapı içlerinin yoğun kullanımına dair veriler yoktur. 5. Tabaka yapılarının genelinde çoğunlukla bir ocak ve bazen de platformlar yer almaktadır. 5/6 geçiş tabakasından sonra yeni bir sürecin geliştiği söz konusu tabakadaki yapılar, boyut, plan, ve yapım tekniği gibi benzerlikler

göstermektedir ve yerleşmenin önceden planlı olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır. 5. Tabakadan sonra gelen 4. Tabakada ise yerleşme yeniden küçülmüştür ve yerleşme dokusu seyrekleşmiştir. Yerleşme yangın geçirdiği için yapılar *in situ* buluntular ile beraber görece sağlam olarak korunagelmıştır. Ayrıca bu tabakada öncekinden farklı olarak, diğer yapılardan ayrılan özel işlevli bir yapının kalıntıları ortaya çıkmıştır. Bunlar gibi mimaride görülen bazı farklar dışında, 5. Tabaka mimarisi ve bu tabakada ortaya çıkan birbirinden bağımsız inşa edilen yapı geleneği, 2. Tabakaya dair devam etmektedir.

Bahsi geçen geçiş süreci, Balkanlarda çok sayıdaki araştırma sayesinde iyi olarak anlaşılabilmiştir. Bu süreçteki değişimler, buluntu topluluğu, mimari, yerleşme düzeni gibi birçok farklı alanda izlenebilmektedir. Aşağı Pınar'da bugüne kadar yapılan araştırmalar da tüm bu farkları destekler niteliktedir. Bu çalışma kapsamında incelenen 5. Tabaka mimarisi ve yerleşme düzeni de Balkanlardaki yerleşmeler ile paralellik göstermektedir. Geçiş sürecinden sonra Batı Anadolu'daki birçok yerleşme terk edilmiş gözüktüğü de, Balkanlardaki yerleşme sayılarında artış yaşanmıştır. Aşağı Pınar'ın da içinde olduğu Doğu Trakya bölgesinde yapılan yüzey araştırmaları, tıpkı Balkanlardaki gibi yerleşme sayısında bir artış olduğuna işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- ADATEPE, F., S. DEMİREL, B. “Tectonic Setting of the Southern Marmara Sea Region: Based On Seismic Reaction Data and Gravity Modelling”, **Marine Geology**, **190**, 383 - 395.
- ALPAR.: 2002
- ASLAN, R.: 2012 “Troas Bölgesi'nde göçler, diller ve kültürler”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, **13**, 17-30.
- ARDEL, A.: 1957 “Trakya’nın Jeomorfolojisi”, **Türk Coğrafya Dergisi**, **17**, 152 – 157.
- ATALAY, İ., K MORTAN.: 1997 **Türkiye Bölgesel Coğrafyası**, İnkilap Yayınları, İstanbul.
- AYDINGÜN, Ş.: 2013 “Küçükçekmece Göl Havası Kazıları (2009–2012)”, **İstanbul Araştırmaları Yılığ**, **2**.
- AYTEK, Ö.: 2015 “Aşağı Pınar Höyüğü’nde Bulunan Kil Bilezik / Halkalar Üzerine Bir Ön Değerlendirme”, **C. Şimşek, B. Duman ve E. Konakçı (yay.) Mustafa Büyükkolancı’ya Armağan/ Essays in Honour of Mustafa Büyükkolancı: 55-70**, Ege Yayınları, İstanbul.
- AZERİ, H.: 2015 **Aşağı Pınar Höyüğü Kalkolitik Dönem Kemik Buluntularının Değerlendirilmesi**. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- BAMYACI, A. O.: 2018 Kalkolitik Gülpınar Taş Ağırlıklarının İşlevine Yönelik Öneriler, **TUBA-AR**, **23 (1)**.
- BAŞARAN, S.: 2016 “Ainos 2016 Yılı Çalışmaları”, **39. Kazı Sonuçları Toplantısı III**, 31-51.
- BEKSAÇ, E. 2007 "Kuzeybatı Anadolu ve Trakya'da Megalitik, Kaya-Oyma Anıtları ve Kült Projesi Edirne - Kırklareli Yüzey Araştırması 2006 Çalışmaları." **25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt.** Kocaeli: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 71-85.
- BENECKE, N.: 2008 “Tierhaltung und Jagd in den mittel-und spätneolithischen Siedlungen von Aşağı Pınar”, **Yayınlanmamış Rapor**.
- CLARE, L., B. WENINGER.: 2014 “The Dispersal of Neolithic Lifeways: Absolute Chronology and Rapid Climate Change in Central and West Anatolia.”, **M. Özdoğan, N. Başgelen ve P. Kuniholm (yay.) The Neolithic in Turkey**, **6**, 1-65.
- ÇAYLI, P.: 2009 **Güvercinkaya 14 Numaralı Evin Çanak Çömlek Verilerinden Yola Çıkarak Yerleşme Düzeni ve Toplumsal Yapılanmanın Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

2018

Güvercinkayası Orta Kalkolitik Yerleşmesi Depo Kapları ve Depolama Alanlarının Değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

ÇİLİNGİROĞLU, A., Ç.
ÇİLİNGİROĞLU.: 2012

“Ulucak”, M. Özdoğan, N. Başgelen (Eds.) **Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

DEMANGEL.: 1926

“Le Tumulus dit de Protesilas”, Edition de Bocard, Paris.

DEMİRTAŞ, I.: 2017

“Obeyd Kültür Yayılımı Çerçevesinde Güvercinkayası Yerleşmesi: Güvercinkayası-Obeyd Etkileşimi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

DERİN, Z.: 2012

In M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Eds.), **The Neolithic in Turkey**. New Excavations & New Research. Central Turkey, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 4; 177-195.

DETEV, P.: 1959

“Materiali za praistorija na Plovdiv”, Godišnik na Narodnija Archeologičeski Muzej Plovdiv 4, Bulgaria, 5 – 59.

DİNÇER, B., L. SLİMAK.: 2007

“The Paleolithic of Turkish Thrace: Synthesis and Recent Results”, **TÜBA-AR X**, 49-61.

DOĞANER, S.: 2013

Marmara Bölgesi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yay., Ders Notu, İstanbul.

ERDEM, Z. K.: 2013

“Trakyalıların Kutsal Ganos Dağı ve Çevresinde Arkeolojik Yüzey Araştırmaları”, **Gelibolu Rüzgarı Dergisi** Sayı 12.

ERDOĞU, B.: 2003

“Off-site Artefacts Distribution and Land-Use Intensity in Turkish Thrace”, **Proceeding of the Prehistoric Society** 69, 183-200.

2014

Gökçeada Uğurlu Archaeological Project: A preliminary report from the 2011-2013 field seasons. **Anatolica**, 40, 157.

2016

“The Neolithic landscape and settlement of the Island of Gökçeada (Imbros, Turkey)”, M. Ghilardi (Ed.), **Géoarchéologie des îles de Méditerranée**, Paris, s. 89-94.

ERES, Z.: 2003

“Traditionelle Dorfarchitektur im Istranca-Gebirge”, N. Karul, Z. Eres, M. Özdoğan ve H. Parzinger (yay.) **Aşağı Pınar I** Einführung, Forschungsgeschichte, Stratigraphie und Architektur: 155-173. Deutsches Archaeologisches Institut (Eurasian-Abteilung) & Verlag Philipp von Zabern, Mainz.

2016a “Kırklareli Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit kazılarının 20. Yılında Koruma ve Alan Yönetimi Çalışmaları”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi** **152**, 31-56.

2016b “Kırklareli'nin Mimarlık Kültürü Üzerine Araştırmalar”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**. **152**, 201-216.

ERES Z., E. ÖZDOĞAN.: 2012 A New Approach in Studying the Structural Systems of Prehistoric Wooden Post Buildings: A Case Study from Aşağı Pınar in Eastern Thrace. In **R. Carvais, A. Guillerme, V. Negre and J. Sakarovitch (eds.)**, **Nuts & Bolts of Construction History Culture, Technology and Society**, Vol. 3. Picard: 149-156.

ERES Z., S. HANSEN, E. ÖZDOĞAN, “Kırklareli Projesi, Türk-Alman Ortak M. ÖZDOĞAN, H. PARZINGER, H. Projesinin 20. Yıl Dönümünde Araştırmalara SCHWARZBERG.: 2015 Toplu Bakış”, eds. **Ünsal Yalçın&Hans-Dieter Bienert**, **Anatolicum Metallicum Anschnitt 2**, Bochum, 131-146.

EFSTRATIOU, N., M. P. FUMANAL, “Excavations at the neolithic settlement of C. FERRER, D. UREM-KOTSOS, A. Makri, Thrace, Greece (1988-1996) - a CURCİ, A. TAGALÍACCOZZO, G. preliminary report”, **Saguntum**, **31**, 11-62.
STRATOULİ, S. M. VALMOTİ, M.
NİTNOU, E. BADAL, M. MADELLA,
K. SKDURTOPOULOU.: 1998

EFSTRATIOU, N., D. UREM-
KOTSOS.: 2006

“The Neolithic Site of Makri in Tharace - Greece. Its Contribution Issue of the Neolithic Sequence of the Sixth Millennium in the Balkans” in **B. Brukner (Ed.), Current Problems of the Transition Period from the Starcevo to the Vinca Culture, Zrenjanin**, (Zrenjanin, 21-23 October 1996), Skupstina opštine Zrenjanin, 7-29.

FIRATLI, N.: 1976

“Trakya’da Bazı Yeni Buluntular”, **8.TTK Kongreye Sunulan Bildiriler 1.Cilt**, Ankara, 439-445.

FRENCH, D.:1966

“Recent Archaeological Research in Turkey: Töptepe”, **Anatolian Studies XVI**, 49-52.

GARASANIN, M.: 1982

The Stone Age in the central Balkan area. **Cambridge Ancient History**, 3(1), 75-135.

GEORGIEV, G. I.: 1961

“Kulturgruppen der Jungsteinzeit und Kupferzeit in der Ebene von Thracien(Südbulgarien)”, in J.Böhm, S.J.de Laet (Eds.), L’Europe à la Fin d l’âge de la pierre, Actes du symposium consacré aux problèmes du Neolitique Europeen, Prague-Liblice-Brno 5-12 Octobre 1959, **Academie Tcheoslovaque de Sciences**, Prague, 45-100.

GEORGIEV, G. I., V. NIKOLOV, V. “Die neolithische Siedlung Kremenik bei NIKOLOVA, S. COCHADZIEV.: Sapareva Banja, Bezirk Kjustendil”, **Studia**

- 1986 **Proehistorica 8**, 108-151.
- GÜLÇUR, S.: 1999 “Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1994 Yüzey Araştırması”, **Anadolu Araştırmaları XV: İstanbul**, 105-136.
- 2012 “The Chalcolithic Period in Central Anatolia Aksaray – Niğde Region”, **ORIGINI XXIV, Nuova Serie V**, 213 – 227.
- GÜLDOĞAN, E.: 2013 “İstanbul İli Yüzey Araştırmaları (İstYA) Projesi 2013 Yılı Çalışmaları”, **Arkeoloji ve Sanat**, **144**.
- GÜNGÖRDÜ, M.: 1999 **Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
- HANSEN, S.: 2004 “Neolithische Statuetten aus Aşağı Pınar in Türkisch-Thrakien” in V. Nikolov, K. Bacvarov, **P. Kalchev (Eds.), Prehistoric Thrace**, Proceedings of the International Symposium in Stara Zagora, 30.09 - 04.10.2003, Institute of Archaeology with Museum-BAS. Regional Museum of History – Stara Zagora, Sofia, 193 – 202.
- 2016 “Early Neolithic Figurines in Aşağı Pınar, Turkish Thrace”, in Ü. Yalçın (ed.), **Anatolian Metal VII**, 85-86.
- HARMANKAYA, S.: 1983 “Pendik Kazısı 1981”, **IV. Kazı Sonuçları**

Toplantısı I, Ankara, 25-30.

HILLER, S., V. NIKOLOV (EDS.): “Karanovo 1947-1997. Das Neolithikum, Forschungsgeschichte und Daten Zur Stratigraphie” in **S. Hiller, V. Nikolov (Eds.), Karanovo III**. Beiträge Zum Neolithikum in Südosteuropa, Phoibos Verlag, Wien, 7- 10.

HILLER, S., V. NIKOLOV : 1999

Tell Karanovo 1998 -1999. **Vorläufiger Ausgrabungsbericht**, Instituts für Klassische Archäologie der Universität Salzburg, Salzburg.

2005

“Architektur” in **S.Hiller, V.Nikolov (Eds.), Karanovo IV**, Die Ausgrabungen im Nordsüd-Schnitt 1993-1999,I-II Vol., Phoibos Verlag, Wien, 31-42.

HOREJS, B., B. MİLİĆ, F. “The Aegean in the early 7th millennium BC: OSTMANN, U. THANHEISER, B. maritime networks and colonization.”, **Journal of world prehistory**, **28(4)**, 289-330.

WENINGER, A. GALİK.: 2015

KANSU, Ş. A.: 1969a.

“Edirne’de Bulunan Dolmenler ve Dikilitaşlar Hakkında YeniGözlemler”, **Belleten** **33**, 577-579.

1969b.

“Edirne’de Lalapaşa Çevresindeki Kalkansöğüt, Veysel, Karagöl Dolmenleri”, **Belleten** **35**, 124-126.

KARAUÇAK, M.: 2008

“Trakya’da Töptepe Kültürünün Tanımlanması”, İ stanbul Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KARUL, N.: 2000

“Gebäude aus Flechtwerk: Die Archaeologischen Befunde aus den Neolithisch – Chalkolitisch Siedlungsschichten von Hoca Çeşme, Aşağı Pınar und Toptepe”, Inaugural Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Freien Universität Berlin, Berlin, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

2003

“Die Architektur von Aşağı Pınar” in N. Karul, Z. Eres, M. Özdoğan, H. Parzinger (Eds.), **Aşağı Pınar I**, Einführung, Forschungsgeschichte, Stratigraphie und Architektur, Archäologie in Eurasien 15, Studien im Thrakien-Marmara Raum Band I, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 42-125.

KARUL, N., Z. ERES, A. BORATAV.: 1998

“Kırklareli’nde Deneyisel Arkeoloji: Bir Neolitik Çağ Evinin Yeniden Yapılışı”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi 82, 19-25.

KARUL, N., Z. ERES, M. ÖZDOĞAN, **Aşağı Pınar I**. Einführung, Forsch H. PARZINGER.: 2003

Ungsgeschichte, Stratigraphie und Architektur. Verlag Philipp von Zabern, Mainz.

KARUL, N., M. B. AVCI: 2013

“Aktopraklık”, M. Özdoğan, N. Başgelen ve P. Kuniholm (yay.) The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research.

Northwestern Turkey and Istanbul: 45-68.
Archaeology and Art Publications, İstanbul.

KATSAROV, G. P.: 2003

“Earlier Chalcolithic Decorated Pottery from Plovdiv – Yasa Tepe Tell. Approach to the Typology of the Ceramic Ornamentation of the Maritsa Culture”, in **I. Nikolova (Ed.), Early Symbolic Systems for Communication in Southeast Europe**, BAR International Series 1139, Oxford, 209 – 239.

KIZILTAN, Z.: 2013

Pendik Höyük Kazıları, **Aktüel Arkeoloji Dergisi** **34**:32–36.

KIZILTAN Z. ve M. A. POLAT:
2013

“The Neolithic at Yenikapı Marmaray: Metro Project Rescue Excavations”, M. Özdoğan, N. Başgelen ve P. Kuniholm (der.), *The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research. Northwestern Turkey and Istanbul. Archaeology and Art Publications*, İstanbul: 113–65.

KRAUSS, R.: 2008

“Karanovo und das Südosteuropäische Chronologiesystem aus heutiger Sicht”, **Eurasia Antiqua** **14**, 117 – 148.

LICHARDUS, J., A. FOL, L. GETOV, **Forschungen in der Mikroregion von Drama F. BERTEMES, R. ECHT, R. (Südostbulgarien).** Zusammenfassung der KATINCAROV, I.K. ILIEV.: 2000 Hauptergebnisse der Bulgarisch-Deutschen Grabungen in den Jahren 1983-1999; Dr.

Rudolf Habelt GMBH, Bonn.

MANSEL, A. M.: 1940

“Trakya Hafriyatı”, **Belleten IV/13**, 89-114.

1943

Trakya-Kırklareli Kubbeli Mezarları ve Sahte Kubbe ve Kemer Problemi, Ankara, 1-35.

MIKOV, V.: 1939

“Selisnata mogila ot bronzovata epocha do s. Veselinovo”, Izvestija na archeologicekija institut pri **Balgarska akademija na naukite, Sofia 13**, 195-250.

1959

“The Prehistoric mound of Karanovo”, **Archaeology 12**, 88-97.

NEEF, R.: 1998

“On the Crossroads Between Asia and Europe. Archaeobotany in Turkish Thrace”, in 1998 Toulouse JWEP Sempozyumu, Basılmamış Bildiri Metni.

NIKOLOV, B.: 1974

Gradesnica, **Praistoriceski selista**, Sofia.

NIKOLOV, V.: 1997

“Die neolithische Keramik” in **S. Hiller, V. Nikolov (Eds.), Karanovo I. Die Ausgrabungen im Südsektor 1984-1992**, Verlag Ferdinand Berger&Söhne, Salzburg-Sofia, 105-146.

ÖZBEK, M.: 2009

“2007 Yılı Gelibolu Yarımadası Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması”, **XXVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, Ankara**, 367-382.

ÖZDOĞAN, E.: 2007

“Neolitik Dönem Kil Kapamaları Aşağı Pınar Örneği”, in **M. Alparslan, M. Doğan-Alparslan, H. Peker (Eds.)** VITA Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan Kitabı, Ege Yayınları, İstanbul, 561 – 567.

2009

Trakya’da Yapılan Son Araştırmalar Işığında Balkanlar’da İlk Neolitik Çağ’dan Orta Neolitik Çağ’a Geçiş Sorunu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

2011

“Settlement Organization and Architecture in Aşağı Pınar. Early Neolithic Layer 6”, **R. Krauß (yay.) Beginnings – New Research in the Appearance of the Neolithic between Northwest Anatolia and the Carpathian Basin: 213-223.** Verlag Marie Leidorf, Rahden, 213-223.

2015

Current research and new evidence for the Neolithization process in Western Turkey. **European Journal of Archaeology, 18 (1), 33-59.**

2016

“23. Yılında Kırklareli Projesi: Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Yerleşimleri”, **Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul. 152: Mayıs-Ağustos, 3-19.**

ÖZDOĞAN, E., H. SCHWARZBERG, “Kırklareli Höyüğü 2008 Yılı Çalışmaları”,

M. ÖZDOĞAN.: 2009

XXXI. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara,
357-374.

2010

“2008 Yılı Kırklareli Yüzey Araştırması”,
XXXI. Araştırma Sonuçları Toplantısı II.
Cilt, 357–374.

ÖZDOĞAN, M.: 1982a

“Doğu Marmara ve Trakya Bölgesi
Araştırmaları”, **Türk Arkeoloji Dergisi XXVI,**
37 - 49.

1982b

“Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları 1981
Yılı Çalışmaları”, **IV. Kazı Sonuçları**
Toplantısı, 137-142.

1986

“Trakya Bölgesi’nde Yapılan Tarihöncesi
Araştırmaları”, **IX. Türk Tarih Kongresi**
1.Cilt, Ankara, 29-39.

1990

“1989 Yılı Marmara Bölgesi Araştırmaları ve
Toptepe Kazısı”, **Kazı Sonuçları Toplantısı**
XIII, 345-375.

1996

“Tarihöncesi Dönemde Trakya Araştırma
Projesinin 16. Yılında Genel Bir
Değerlendirme”, **Anadolu Araştırmaları XIV,**
İstanbul, 329-354.

1997

“The Beginning of Neolithic Economies in
Southeastern Europe: An Anatolian
Perspective”, **Journal of European**

Archaeology 5 / 2, 1 - 33.

- 1998a “Tarihöncesi Dönemlerde Anadolu ile Balkanlar Arasındaki Kültür İlişkileri ve Trakya’da Yapılan Yeni Kazı Çalışmaları”, **TÜBA – AR 1**, 63 – 94.
- 1998b “Hoca Çeşme: An Early Neolithic Anatolian Colony in the Balkans?” **In P. Anretier, L. Bartosiewicz, E. Jerem, W. Meid (Eds.), Man and the Animal World. Studies in Archaeozoology in Honour of Sandor Bökönyi, Archaeolingua 8, Budapest, 435-451.**
- 2007 “Marmara Bölgesi Neolitik Çağ Kültürleri” **in M. Özdoğan, N. Başgelen (Eds.), Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı. Türkiye’de Neolitik Dönem Yeni Kazılar Yeni Bulgular, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 401 – 426.**
- 2011a Eastern Thrace: the contact zone between Anatolia and the Balkans, **In The Oxford Handbook of Ancient Anatolia.**
- 2011b “Polychrome Early Neolithic Painted Pottery at Aşağı Pınar”, **Studia Praehistorica 14**, 83-90.
- 2013a “Neolithic Sites in the Marmara Region Fikirtepe, Pendik, Yarımburgaz, Toptepe, Hoca Çeşme and Aşağı Pınar”, **The Neolithic In**

- Turkey Northwestern Turkey and İstanbul,**
(ed: M.Özdoğan, Başgelen, P. Kuniholm),
İstanbul, 167-269.
- 2013b Anatolia and the Balkans: archaeology, **The Global Prehistory of Human Migration**, 139.
- 2018 “Marmara Denizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu'dan Avrupa'ya Aktarımı”, **TINA 10**, 9-13.
- ÖZDOĞAN, M., N. ÖZBAŞARAN “1989 Yılı Toptepe Kurtarma Kazısı”,
DEDE.: 1990 **Arkeoloji ve Sanat**, 46-49, 3-23.
- ÖZDOĞAN, M., Y. MİYAKE, N. “An Interim Report on Excavations at
ÖZBAŞARAN.: 1991 Yarımburgaz and Toptepe in Eastern Thrace”,
Anatolica XVII, 59-121.
- ÖZDOĞAN, M., H. PARZINGER, N. “**Der Siedlungshügel Von Aşağı Pınar**”, **Aşağı Pınar I**, Einführung, Forschungsgeschichte, Stratigraphie und Architektur, Archäologie in Eurasien 15, Studien im Thrakien-Marmara Raum Band I, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 14-39.
- ÖZDOĞAN, M., E. ÖZDOĞAN.: 2007 “Tarihöncesi Dönem’de Trakya”, ed. **Oktay Belli, Aktüel Arkeoloji 1**, İstanbul, 12-24.
- ÖZDOĞAN, M., H. PARZİNGER, E. “Kırklareli Höyüğü 2007 Yılı Çalışmaları”,
ÖZDOĞAN, H. SCHWARZBERG.: **XXX. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara**,
2008 233-248.

ÖZDOĞAN, M., H. PARZINGER.: **Die frühbronzezeitliche siedlung von Kanlıgeçit bei Kırklareli.** Ostthraiken während des 3. Jahrtausends v. Chr. im Spannungsfeld von anatolischer und balkanischer Kulturentwicklung, Verlag Philipp von Zabern, Darmstadt.

ÖZDOĞAN, M., Ö. AYTEK., H. “Kırklareli Höyüğü 2015 Yılı Çalışmaları”, AZERİ, Ş. NERGİZ, E. ÖZDOĞAN, **XXXVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı III**, H. SCHWARZBERG, H. YUMAKLI.: **Ankara**, 115-132.

PARZINGER, H.: 2005 “Die mittel – und spätneolithische Keramik aus Aşağı Pınar, Grabungen 1993 – 1998”, in **H. Parzinger, H. Schwarzberg (Eds.), Aşağı Pınar II, Die mittel und spätneolithische Keramik, Archäologie in Eurasien 18, Studien im Thrakien-Marmara Raum Band 2, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein**, 1-245.

PARZINGER, H., H. SCHWARZBERG.: 2005 **Aşağı Pınar II.** Die mittel und spätneolithische Keramik, Archäologie in Eurasien 18, Studien im Thrakien-Marmara Raum Band 2, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.

PASİNLİ, A., E. UZUNOĞLU, N. “Pendik Kurtarma Kazısı”, **IV. Müze ATAKAN, Ç. GİRGİN, M. SOYSAL: Kurtarma Kazıları Semineri**, Ankara, 147-1994 163.

- REINGRUBER, A.: 2015
Preceramic, Aceramic or Early Ceramic? The radiocarbon dated beginning of the Neolithic in the Aegean. **Documenta Praehistorica**, 42, 147-158.
- SAĞLAMTİMUR, H.: 2012
“The Neolithic Settlement of Ege Gübre”, **M. Özdoğan, N. Başgelen ve P. Kuniholm (yay.) The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research. Northwestern Turkey and Istanbul: Archaeology and Art Publications**, 197-225.
- SCHWARZBERG, H.: 2005
“Kultgefäße von Aşağı Pınar. “Kulttischchen” und ihre Stellung im Neolithikum und Chalkolithikum Südosteuropes und Anatoliens” in H. Parzinger, H. Schwarzberg (Eds.), **Aşağı Pınar II, Die mittel und spätneolithische Keramik, Archäologie in Eurasien 18, Studien im Thrakien-Marmara Raum Band 2**, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 247 – 416.
- 2006
“Figurale Ständer Sozialkeramik des frühen Neolithikums aus Kırklareli Aşağı Pınar, Türkisch Thrakien”, **TÜBA-AR IX**, 97-124.
- SCHWARZBERG, H., E. ÖZDOĞAN.: 2013
“Archäologische Ausgrabungen in Kırklareli Zwei Jahrzehnte türkisch-deutscher Forschung in Ostthrakien”, in Ü. Yalçın (ed.), **Anatolian Metal VI**, 123-132.

- SHANKLAND, D. (ED).: 2004 Archaeology, anthropology and heritage in the Balkans and Anatolia: the life and times of F.W.Hasluck, 1878-1920, **İsis Yayınları**, İstanbul.
- STANEV, P.: 2002 **Samovodene Neolithic Tell**, Faber, Bulgaria.
- TAKAOĞLU, T.: 2006 “The Late Neolithic in the eastern Aegean: excavations at Gülpınar in the Troad”, **Hesperia**, 289-315.
- 2016 “Prehistoric Occupations at Smintheion: A Preliminary Report.”, **Smintheion: In Search of Apollo**. C. Özgünel (ed.), İstanbul, 139-166.
- TAKAOĞLU, T., ÖZDEMİR, A.: 2013 Smintheion Öncesi: Prehistorik Yerleşim. Smintheion: Apollon Smintheus' un İzinde, C. **Özgünel (ed.)**, Ege Yayınevi, İstanbul, 15-28.
- THISSEN, L. C.: 2008 “The Pottery of Phase VB”, **J. Roodenberg ve S. Alpaslan-Roodenberg (yay.) Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia**, The Ilıpınar Excavations, Vol. III: 91-116. Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, Leiden.
- TREUIL, R., J. BLECON, I. ERAD-CERCEAU, R. JULIEN, L. KARALI-YANNACOPOULOS, C. MARANGO, M. SEFERİADES.: **Dikili Tash, Village prehistorique de Macedonie Orientale I/1**, Fouilles de Jean Deshayes (1961-1975), Bulltein De Correshondance Hellenique, XXIV, Athen.

1992

TRINGHAM, R.: 1971

Hunters, fishers and farmers of Eastern Europe 6000-3000 BC. Hutchinson University Library, London.

WENINGER, B., L. CLARE.: 2011

Holocene rapid climate change in the eastern Mediterranean. An emerging archaeological climate research programme.
Krauss, R. Beginnings. New Research in the Appearance of the Neolithic Between Northwest Anatolia and the Carpathian Basin, Marie Leidorf, Rahden/Westf, 11–22.

YILDIRIM, Ş.: 2008

“Doğu Trakya’da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

YUMAKLI, H.: 2016

Aşağı Pınar Höyüğü Kalkolitik Dönem Çanak Çömleğinin Yeniden Değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ZVELEBİL, M.: 2001

The Agricultural Transition and the Origins of the Neolithic Society in Europe, **Documenta Praehistorica**, 28, 1-26.